

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Diplomová práce

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Diplomová práce

Tomáš Kminiak

*Spolková republika Nemecko v bezpečnostnom systéme Západu,
1969-1974*

*The Federal Republic of Germany in Western Defence System,
1969-1974*

Praha 2011

Vedúci práce: Doc. PhDr. Václav Horčíčka, Ph.D.

Pod'akovanie: Na tomto mieste by som sa chcel poďakovať svojmu vedúcemu práce, pánovi Doc. PhDr. Václavovi Horčíčkovi, Ph.D. za jeho podnetné rady a pripomienky k vypracovaniu tejto diplomovej práce.

Prehlasujem, že som túto diplomovú prácu vypracoval samostatne a výhradne s použitím citovaných prameňov, literatúry a ďalších odborných zdrojov.

V Prahe dňa 26.4. 2011

.....
podpis

Abstrakt

Diplomová práca na tému *Spolková republika Nemecko v bezpečnostnom systéme Západu, 1969-1974*, pozostáva zo štyroch nosných a na seba nadväzujúcich častí. Prvou časťou je úvod, ktorý má uviesť čitateľa do problematiky tohoto diela. Jeho obsahom je tiež metodika postupu spracovania archívnych zdrojov a sekundárnej literatúry a ich tiež ich zhodnotenie.

V nadväzujúcej časti je to analýza otázky zmluvy o nešírení jadrových zbraní, význam tejto zmluvy pre ďalšie smerovanie bezpečnostnej politiky a postoj tzv. veľkej koalície vo vzťahu k nej.

V ďalšej je to analýza politiky *détente* a koncepcia európskej bezpečnostnej politiky Willyho Brandta, ďalej problematika vplyvu jednaní USA a ZSSR o *SALT* na stav bezpečnosti Spolkovej republiky Nemecko a tiež rozvíjanie vzájomných vzťahov SRN a NATO v procese *SALT* a angažovanosť Nixonovej administratívy v tejto politike. Jej obsah zahŕňa tiež otázku významu bezpečnostnej politiky koalície SPD-FDP v medzinárodnom kontexte.

Vo štvrtej kapitole je to analýza vnútropolitických príčin Brandtovej bezpečnostnej politiky, predovšetkým problém existencie teroristickej skupiny *Frakcie červenej armády*. V závere kapitoly je to potom analýza postoja západonemeckej verejnosti na celkový stav bezpečnosti v sledovanom období.

Posledná časť objasňuje závery docielené v tejto práci.

Kľúčové slová: bezpečnostná politika SRN-1969-1974, *détente*, *Harmelova správa*, NATO, jadrové zbrane, prezident Nixon, medzinárodná bezpečnosť, *SALT*, *zmluva o nešírení jadrových zbraní*, *Signál z Reykjavíku*, terorizmus, ZSSR

Abstract

The Master's Thesis on the Inflow of the *Federal Republic of Germany in the Western Security System, 1969-1974*, consists of four and tied parts. The first part is an introduction, which has put the reader into the problem of this work. It also includes the methodology of processing of the archival sources and secondary literature and their evaluation too.

The Second part is an analyses of the question of Treaty on the Non-proliferation of Nuclear Weapons (NPT), the importance of this Treaty for the future development and the position of the so-called Grand coaliton in relation to NPT.

The third part is an analyses the question of *détente* policy and conception of Willy Brandt's European security policy, then the problem of the implications of the US/USSR *Strategic Arms Limitation Talks* for the security status of the Federal Republic of Germany and also the developing of mutual relationships of FRG with NATO in *SALT* process and involvement of the Nixon administrative in this policy. This chapter also includes the problem of the question of the importance of SPD/FDP security policy in an international context.

The fourth chapter is a study of the internal political reasons of Willy Brandt's security policy, mainly the problem of existence of a terrorist group, the *Red Army Faction*. At the end of this chapter, there is analyses of West-German public opinion on the overall security status in monitored period.

The last part explains the conclusions that were reached in this Master's Thesis.

Key Words: FRG security policy-1969-1974, *détente*, The *Harmel Report*, NATO, *nuclear weapons*, president Nixon, international security, *SALT*, *Non-Proliferation Treaty (NPT)*, *Signal of Reykjavik*, Terrorism, USSR

OBSAH

1. ÚVOD	10
1.1 Vymedzenie témy diplomovej práce	10
1.2 Metodika postupu	14
1.3. Zhodnotenie prameňov a literatúry	15
2. ANALÝZA OTÁZKY NEŠÍRENIA JADROVÝCH ZBRANÍ NA KONCI 60. ROKOV	20
2.1 Zmluva o nešírení jadrových zbraní a Spolková republika Nemecko	20
3. PROJEKT EURÓPSKEJ BEZPEČNOSTNEJ POLITIKY WILLYHO BRANDTA	30
3.1 Brandtova koncepcia bezpečnostnej politiky a otázka „ <i>détente</i> ”	30
3.2 <i>Rozhovory o obmedzení strategických jadrových zbraní (SALT): Ich vplyv na stav bezpečnosti západného Nemecka</i>	40
3.3 Otázka rozvíjania vzájomných väzieb SRN-NATO v kontexte <i>SALT</i> a angažovanosť USA v tomto procese	52
3.4 Význam Brandtovej bezpečnostnej politiky v medzinárodnom kontexte	63
4. VNÚTROPOLITICKÉ DÔVODY BRANDTOVEJ BEZPEČNOSTNEJ POLITIKY	66
4.1 Vplyv terorizmu na formovanie tejto politiky: <i>otázka RAF</i>	66
4.2 Postoj západonemeckého obyvateľstva k otázke fungovania bezpečnosti Spolkovej republiky v Brandtovej ére	74
5. ZÁVER	80
6. ZOZNAM PRAMEŇOV A LITERATÚRY	85

Zoznam použitých skratiek

AD	Allied Defense
ABM	Anti-Ballistic Missile (usually an adjective, as in ABM systems or ABM Treaty)
AdsD	Archiv der sozialen Demokratie in der Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), Bonn
APO	Die Aussenparlamentarische Opposition
BAKo	Bundesarchiv Koblenz
BPA	Bundespresseamt
CDU	Christlich-Demokratische Union (Christian-Democratic Union)
CSU	Christlich-Soziale Union (Christian-Social Union)
ČSSR	Československá socialistická republika
EIDP	European Defense Improvement Programm
FATAH	HArakat al-Tahrír al-Watani al Filastínij [(HATAF, obrátené na FATAH (Palestine National Liberation Movement)]
FDP	Freie Demokratische Partei (Free Democratic Party)
ICBM	Inter-Continental Ballistic Missile
IISS	International Institute for Strategic Studies
KBSE	Konferencia o bezpečnosti a spolupráci v Európe [Conference on Security and Co-operation in Europe (CSCE); Konferenz über Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa (KSZE)]
KPD	Kommunistische Partei Deutschlands
MBFR	Mutual Balanced and Force Reductions (Talks)
MIRV	Multiple Independently Targetable Reentry Vehicle
NATO	North Atlantic Treaty Organisation
NDR	Nemecká demokratická republika
NV	Nichtverbreitung
OSN	Organizácia spojených národov [United Nations Organisation (UNO)]
PA AA	Politischesarchiv des Auswärtigen Amts, Berlin
RAF	<i>Rote Armee Fraktion</i> (The Red Army Faction)
SALT	<i>Strategic Arms Limitation Talks</i>
SDS	Der Sozialistische Deutsche Studentenbund

SRN	Spolková republika Nemecko [Bundesrepublik Deutschland (BRD); Federal Republic of Germany (FRG)]
SPD	Sozialdemokratische Partei Deutschland (Social Democratic Party)
STASI	Ministerium für Staatssicherheit (The Ministry for State Security)
USA (U.S.)	United States of America
WBA	Willy Brandt Archiv in der Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), Bonn
ZNJZ	Zmluva o nešírení jadrových zbraní [Non-Proliferation Treaty (NPT)]
ZSSR	Zväz sovietskych socialistických republík [(Union of Soviet Socialistic Republics (USSR)]

1 Úvod

1.1 Vymedzenie témy diplomovej práce

Otázka bezpečnosti, ktorá tvorí neodmysliteľnú súčasť života každého človeka, je dôležitá predovšetkým z hľadiska jeho vlastnej ochrany, no najmä zdravia. Človek je však určitý jedinec, a tak je potrebné prejsť od konkrétneho k všeobecnému. To znamená, že tak, ako je bezpečnosť nevyhnutnou z pohľadu ľudí vo vzťahu k sebe samým, tak rovnakou mierou je významná zároveň pre celok, ktorou je každá krajina, resp. štát. V tomto prípade sa jedná prirodzene o použitie bezpečnosti v praxi, tj. v samotnej politike. Na začiatku 70. rokov minulého storočia, v dobe ideologického zápasenia medzi superveľmocami USA a ZSSR, zohrávala práve ona samotná významnú rolu. Bola tým, čo by bolo možné metaforicky označiť ako most nad priepasťou, ktorý predstavoval nádej pre ďalší pozitívny vývoj politického života západonemeckého štátu v tak pohnutej a politicky zložitej dobe, akou bolo práve obdobie na začiatku 70. rokov v tejto krajine.

Predkladaná diplomová práca sa venuje teda otázke bezpečnostnej politiky západného Nemecka v ére spolkového kancelára Willyho Brandta. V rámci nej sústredím svoju pozornosť najmä na otázku rozvíjania vzájomných väzieb SRN a NATO, tiež na analýzu problematiky angažovanosti Spojených štátov severoamerických k tejto otázke, no neobídem ani rozhovory o *SALT* a ich vplyv na stav bezpečnostnej situácie v období úradovania koalície SPD/FDP.

Väzby západného Nemecka vo vzťahu k Severoatlantickej aliancii a vymedzenie jeho miesta v kontexte vzťahov Východ-Západ nezostanú však tiež stranou, rovnako ako iné ďalšie analyzované otázky v rámci jednotlivých kapitol, ktorých obsah rozoberám detailnejšie neskôr v rámci tohoto úvodu, ktorý predstavuje prvú časť tejto práce.

Otázku väzieb SRN a Severoatlantického paktu a ďalších relevantných problémov v období tzv. *détente*¹, ktoré tvoria následne ťažisko samotnej práce, navodzujú potom vo všeobecnosti slová obsiahnuté v tomto citáte:

¹ Skúmaná bezpečnostná politika, ktorá predstavuje jadro práce, spadá práve už do jej obdobia. Otázku tejto politiky bližšie analyzujem až v rámci podkapitoly 3.1 (ďalej len: 3.1), kde v rámci skúmaných otázok, vymedzím jeho obsah, tj. stranou nezostnú ani vzájomné vzťahy USA a ZSSR v sledovanom období. Details k samotnému významu a obsahu tohoto pojmu je možné nájsť vid' Geyer, David C. and Bernd, Schaefer, eds., *American Détente and German Ostpolitik 1969-1972*, Washington, DC: Supplement 1 to Bulletin of the German Historical Institute, 2004, s. 19. (ďalej len: *American Détente*)

*Vzťahy Spolkovej republiky Nemecko a NATO predstavujú systematické úsilie o zachytenie vnútorných, regionálnych a systémových faktorov, ktoré determinujú vzťah západného Nemecka s jeho európskymi susedmi, s Východom a Západom a tiež jeho vzťah k Spojeným štátom americkým.*²

Téma členstva SRN v NATO, a s tým spojená jej bezpečnostná politika v tomto období, no rovnako tiež jej postoje vo vzťahu k Nixonovej administratíve a ďalšie otázky, akou je problematika *détente* a celkové sovietsko-americké vzťahy v týchto rokoch fascinovali svetovú historickú obec už od doby svojho počiatku.

Nemenej je tomu však dnes. Analyzovaná téma patrí totiž z hľadiska hĺbky svojej prebádanosti do značnej miery medzi podstatne prebádané historické obdobia v svetovej historiografii, avšak s výnimkou sovietskeho faktoru. V českom historickom prostredí nie je však otázka vzájomných vzťahov oboch politických aktérov, Willyho Brandta (1913-1992) a Richarda Milhouse Nixona (1913-1994) spracovaná vôbec. Komplexné odborné štúdium, či monografia, ktorá by reflektovala túto otázku obdobia dejín studenej vojny, zatiaľ chýba.

A tak môj záujem o danú problematiku vyplynul teda prirodzene nielen z dôvodu uvedeného v predchádzajúcej vete, ale predovšetkým z vlastného záujmu o analýzu tejto otázky a súčasne taktiež k príspevku nových poznatkov práve v tejto oblasti dejín Spolkovej republiky Nemecko, ktorá je podľa mňa nesporne jednou z najzaujímavejších epoch, či už z hľadiska politického, sociálneho, kultúrneho, no tiež mentality a celkového myslenia spoločnosti v priebehu trvania studenej vojny v tejto krajine.

Druhá časť práce nazvaná *Analýza otázky nešírenia jadrových zbraní na konci 60. rokov*, sleduje potom základnú osu vývoja rokovaní o bezpečnostnej politike práve v tomto období. Poukazuje však tiež na konkrétne kľúčové momenty, ktoré znamenali prelom na ceste k podpisu zmluvy o nešírení jadrových zbraní. Je v nej ďalej zdôraznený však všeobecne aj jej význam na poli bezpečnosti, no okrem toho taktiež objasňuje aj to, aký bol politický vývoj západného Nemecka po roku 1966, tiež problematiku spojenú so samotným vývojom nemeckej otázky v tomto období, no najmä postoj spolkovej vlády k spomínanej zmluve. Zdôrazňuje ďalej tiež význam role Willyho Brandta v celom tomto procese a poukazuje teda zároveň aj na konkrétne príčiny toho, prečo nebol podpis vyššie uvedenej zmluvy vo vtedajšej dobe ešte reálny.

² Cit. podľa Kirchner, Joseph E. *The Federal Republic of Germany and NATO: 40 Years After*. Basingstoke, Hampshire: Macmillan, 1992, s. xv. (ďalej len: *40 Years After*)

V nasledujúcej tretej kapitole s názvom *Projekt európskej bezpečnostnej politiky Willyho Brandta*, sa vo vývoji posuniem už ďalej a rozoberiem jednak to, aká bola celková podstata Brandtovej koncepcie bezpečnostnej politiky, čo v sebe zahŕňala a zároveň tiež jeho vízie a myšlienky o nej. Okrem toho však ukážem, a to by som chcel podčiarknuť, že celková predstava jeho vlády o tom, čo zahŕňa jej bezpečnostnú politiku, bola oveľa širšia. Predstavovala totiž aj jej tzv. *Ostpolitik*, ktorá znamenala, a to z časti akýsi zapadajúci kus do tejto skladačky s názvom bezpečnostná politika, ktorej jadrom bolo predovšetkým rozvíjanie bezpečnosti vo vzťahu k Západu, ako uvádzam neskôr v rámci úvodu.

Nepochybné s tým ďalej zdôrazním aj významný fakt podpisu zmluvy o nešírení jadrových zbraní, analyzovanej v predchádzajúcej kapitole ale aj dopady tohoto významného kroku zo strany vtedajšej spolkovej vlády pre ďalšie smerovanie bezpečnosti západného Nemecka. Ďalej však taktiež skutočnosť, že to bola práve ona, ktorá sa stala tiež východiskom pre zahájenie spomínanej *Ostpolitik*. Otázky spojené s jej signovaním, no predovšetkým s problematikou toho, čo sa stalo východiskom k tomuto kroku z jej strany, tj. zahájeniu politiky *détente*, nezostanú tiež stranou.

V ďalšej časti kapitoly obohatím obsah práce tiež o *SALT*. V rámci tejto otázky však budem svoju pozornosť sústrediť, a to okrem samotného priebehu ich jednaní a otázky spojenej so zmluvou *SALT I* a celého následného procesu, vedúceho k vyvrcholeniu európskej *détente* v roku 1975, predovšetkým na problematiku vplyvu týchto jednaní na stav bezpečnosti SRN v dobe úradovania Brandtovej vlády.

V nadväznosti na to ako napovedá názov ďalšej podkapitoly *Otázka rozvíjania vzájomných väzieb SRN-NATO v kontexte SALT a angažovanosť USA v tomto procese*, zdôrazním najprv význam role NATO pre Európu v období po skončení druhej svetovej vojny, následne sa pokusím bližšie priblížiť otázku existujúcich väzieb SRN-NATO v procese rozhovorov o samotných strategických zbraniach, a to v súvislosti s celkovým postojom USA k tejto problematike. Na jej konci zhodnotím vôbec význam role NATO pre SRN v otázke rozvíjania týchto jej väzieb vo vzťahu k nemu a vôbec to, aký podiel môže mať samotná aliancia vo vzťahu k riešeniu nemeckej otázky.

V poslednej časti tejto kapitoly sa potom pokusím ozrejmiť, aký bol vôbec celkový význam Brandtovej bezpečnostnej politiky v medzinárodnom kontexte.

V nadväzujúcej štvrtej časti nazvanej *Vnútropolitické dôvody Brandtovej bezpečnostnej politiky* sa predmetom mojho záujmu stane zase analýza situácie na poli vnútornej politiky. Rozbor toho, prečo sa koalícia SPD/FDP odhodlala vo svojej politike

k tak razantnej realizácii svojej bezpečnostnej politiky. Dôvod spočíval totiž v tom, že situácia v samotnej SRN nebola na začiatku 70. rokov vôbec pokojná. Naopak, bola neuspokojivá. Jednou z príčin tohoto stavu bola tiež existencia teroristickej skupiny *RAF*, ktorá operovala na jej území, čo detailne analyzuje práve jej prvá podkapitola.

V ďalšej časti sa potom následne zaoberám otázkou samotného postoja západonemeckého obyvateľstva k otázke stavu bezpečnosti, včetně popisu zložitej berlínskej otázky a ďalších relevantných problémov, ktoré je vo svojej podstate nutné priblížiť pre lepšie pochopenie tohoto ich stanoviska, a to všetko tiež v súvislosti s analyzovanou problematikou predchádzajúcej podkapitoly, ale samozrejme aj z pohľadu udalostí a celkového vývoja medzinárodnej politiky skúmanej v rámci druhej a tretej kapitoly.

Stručné oboznámenie sa s týmto popisom jednotlivých častí práce by malo teda následne poskytnúť podrobný a ucelený pohľad na konkrétne analyzovanú problematiku a v neposlednom rade na celú tému tejto práce, čo dáva prirodzene následne priestor už pre samotného čitateľa a pre jeho podnetné postrehy a poznámky k tomuto dielu.

1.2 Metodika postupu

Uvedené nepublikované primárne zdroje, zoradené v súpise bibliografie a zhodnotené v nasledujúcej podkapitole v rámci tohoto úvodu, predstavujú materiál, z ktorého je možné vysledovať jednotlivé dôležité ukazovatele, ktoré sú následne určujúcim parametrom pre pochopenie témy tejto práce. Sú tým, čo v nadväznosti na ne dopĺňa sekundárna literatúra, ktorá ich interpretuje.

Podstatou metodiky spracovania dostupných archíválií bolo teda v prvom rade ich triedenie a následná klasifikácia tohoto materiálu z hľadiska jeho povahy, predovšetkým relevantnosti k zvolenej téme. Ich následná analýza však nebola jednoduchá a vyžadovala si zodpovedný prístup a trpezlivosť zo strany bádateľa, no tiež nepodľahnúť tomu, ako to zvyčajne pri skúmaní najnovších dejín býva, tj. problém zaplavenia historika obrovským množstvom zdrojov. Táto skutočnosť si teda následne vyžadovala nesmiernu sústredenosť a vytriedenie všetkého podstatného, čo je náplňou obsahu skúmaného obdobia témy práce. Celkovú povahu metódy analyzovaného materiálu je potom možné označiť ako analytickú a indukčnú.

Všetky použité zdroje, tj. archívny materiál, publikované pramene, pamäte a iné relevantné zdroje včetně odbornej literatúry, predstavujú v celom svojom slede teda spoľahlivý a seriózny zdroj, ktorý je zároveň akýmsi garantom, o ktorý je možné sa v oblasti danej problematiky spoľahlivo oprieť, interpretovať ju, súčasne z nej vyvodzovať závery a ktorý zároveň svojou povahou pomáha pochopiť jadro skúmaného problému a vymedzuje jeho hraničné limity.

1.3 Zhodnotenie prameňov a literatúry

V súvislosti s analýzou témy mojej práce som sa zamerlal v jej bádani v prvom rade na tie nepublikované. Inak povedané na archívny zdroj. Množstvo dostupného materiálu tejto povahy, skúmaného v jednotlivých archívoch, ktoré som navštívil bolo obrovské. Svoje bádanie som začal najprv v *POLITISCHES ARCHIV DES AUSWÄRTIGEN AMTS*³, Berlin, kde som pozornosť sústredil predovšetkým otázkam bezpečnostnej politiky SRN na konci šiesteho decénia 20. storočia a zároveň s tým následne, tak ako to napovedá názov, na jej vývoj v nasledujúcej prvej polovici 70. rokov, čo predstavuje samotný corpus tohoto diela.

Je ich možné nájsť predovšetkým v referáte PA AA/ B 43 II 8/II B1 pod súhrnným názvom *Abrüstung und Sicherheit*.⁴ Ten totiž predstavuje hodnotný a spoľahlivý zdroj, ktorý podáva ucelený pohľad na tieto vybrané otázky, a v ktorom je možné nájsť zároveň, a to najmä všeobecné politické otázky o zbrojení, odzbrojení, celkovej európskej bezpečnosti a nešírení nukleárnych zbraní a v spojení s tým tiež samotnú zmluvu o nešírení jadrových zbraní (ZNJZ), rovnako ako otázku rozhovorov o *SALT*, no prirodzene aj ich vplyv na stav bezpečnosti západného Nemecka v tomto období.

Druhým referátom, podotkol by som totiž do značnej miery zaujímavým z hľadiska svojej povahy a súčasne obsahu v rámci obsiahnutých dokumentov, ktoré sa v ňom nachádzajú, je PA AA/B 32 204 s názvom *USA* (Bd. 7, Bd. 8).⁵ Jemu by som chcel venovať totiž zvlášť osobitú pozornosť. Konkrétne z nich Bd. 7 obsahuje v tomto smere dve publikované výročné správy USA o stave a vývoji svojej politiky, a to jednak k otázke zahraničnej politiky, svojmu vzťahu k SRN, no tiež postojom k bezpečnostným otázkam ako jednaniam o MBFR či KBSE pre rok 1972. Na to nadväzujúca výročná správa v rámci tohoto zväzku pre rok 1973, obsahuje navyše tiež problematiku Nixonovej obrannej politiky, rozvíjanie vzájomných vzťahov voči Brandtovmu západnému Nemecku na poli bezpečnosti, a to v súvislosti s jeho členstvom v NATO. Dalším zväzkom po ňom je Bd. 8, venujúci sa zase predovšetkým otázkam spojenými

³ Ďalej len PA AA.

⁴ Vid' Zoznam prameňov a literatúry, s. 86. (ďalej len: Zoznam)

⁵ Zoznam, s. 85.

so stavom vývoja západonemecko–amerických vzťahov a taktiež s vývojom pôsobenia SRN v NATO.

Posledným relevantným zdrojom, ktorému som venoval v Berlíne svoju pozornosť je rovnako tiež obsiahly referát B 38 II A1 s názvom Deutschland als Ganzes.⁶ Obsahuje jednak všeobecné politické správy spojené s bezpečnosťou skúmanej doby. Okrem toho však taktiež problematiku bezpečnostnej politiky SRN vo vzťahu k NATO v podobe dosť rozsiahlych dokumentov.

V nadväznosti na PA AA, som pokračoval ďalej vo svojom bádani v bývalom hlavnom meste SRN, v Bonne. Priestor pre to mi poskytli fondy v archíve sociálnej demokracie, celým názvom *ARCHIV DER SOZIALEN DEMOKRATIE⁷ IN DER FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG (FES)*, kde som sa zase zameril na analýzu pozostalosti západonemeckého kancelára Willyho Brandta.⁸ Archívne zdroje som skúmal podľa chronológie jeho života. V prvom rade som však pozornosť venoval politickým prehláseniam, a to v súvislosti s jeho stratégiou postoja k otázke bezpečnosti. V nadväznosti na to, kedy zastával funkciu predsedu spolkovej vlády v rokoch 1969-1974. Okrem toho však tiež problematike spojenej so samotným pôsobením SPD v tejto dobe.

Tretím nemenej významným archívnym prameňom je okrem prvých dvoch spomínaných tiež *BUNDESARCHIV* v Koblenzi. Predmetom mojho záujmu sa tu stal fond označený ako B-Bundesrepublik Deutschland mit wesentlichen Besatzungszonen-Bundesrepublik Deutschland ab 1949. V rámci neho som sa zameril na dokumenty zaradené medzi tzv. I. Oberste Organe/ Bundeskanzleramt⁹ a II. na Innerdeutsche Beziehungen/ Bundesschaftsministerium für innerdeutsche Beziehungen.¹⁰

Ich povaha v rámci nepublikovaných prameňov je podobná tým predchádzajúcim, analyzovaným vyššie. Sú rovnako tiež predmetom otázky bezpečnosti, problémov spojenými s otázkou NATO, so vzťahmi SRN a USA a ďalších podstatných otázok, ktoré podávajú akýsi ucelený pohľad na danú tému a sú zároveň ďalším doplnením tých predošlých.

Po nepublikovaných primárnych zdrojoch nasledujú publikované. Spomedzi nich sú to predovšetkým zbierky dokumentov, týkajúce sa samotnej otázky bezpečnostnej a

⁶ Ibidem

⁷ Ďalej len AdsD.

⁸ Zoznam, s. 87.

⁹ Zoznam, s. 88.

¹⁰ Ibidem

zahraničnej politiky SRN a tiež kontroly v oblasti zbrojenia. Za všetky vymenujem aspoň niektoré. Zaujímavými sú z nich najmä zbierky ako *Abrüstung und Rüstungskontrolle: Dokumente zur Haltung der Bundesrepublik Deutschland*, a *Aussenpolitik der Bundesrepublik Deutschland- Dokumente von 1949-1994*, obsahujúce otázky spojené s rozvojom bezpečnostnej politiky.¹¹ Ďalej je to rozsiahla zbierka s názvom *40 Jahre Aussenpolitik der Bundesrepublik Deutschland: eine Dokumentation*, v ktorej je obsiahnutá problematika týkajúca sa napríklad tzv. *signálu z Reykjavíku*.¹²

Okrem uvedených je to ďalej tiež zbierka autora Siegler, Heinrich von, *Dokumentation zur Abrüstung und Sicherheit, Bd. VII.: 1969* a *Dokumentation zur Abrüstung und Sicherheit Bd. VIII.: 1970*, ktoré obsahujú dokumenty reflektujúce, tak ako to napovedá ich názov, otázky spojené s kontrolou v oblasti zbrojenia a s celkovou problematikou na poli bezpečnosti.¹³

Osobitou zbierkou dokumentov, venujúcou sa otázkam medzinárodnej politiky je ďalej *Europa-Archiv*, obsahujúca najrôznejšie dokumenty spojené s otázkou bezpečnosti a vôbec NATO v rámci Nixonovej administratívy, jeho obrannej politiky a iných podnetných a svojou povahou zaujímavých otázok.¹⁴

Za publikované primárne zdroje by som nakoniec ešte v ich celom rade hodnotení uviedol jednak oficiálne úradné správy, vydávané informačnou centrálou spolkovej vlády *Das Presse-und Informationsamt der Bundesregierung*¹⁵, skrátene tiež pod názvom ako *Bundespresseamt (BPA)*, ktoré sú taktiež značným a inšpiratívnym zdrojom, ďalej tzv. *Weissbuch*¹⁶, ktorá obsahuje jednotlivé politické návrhy v oblasti skúmanej témy smerom k ich napredovaniu a k dosiahnutiu pokroku v súvislosti s nimi.

Z americkej strany sú potom zase *Weekly Compilation of Presidential Documents*¹⁷, ktoré obsahujú zase dostupné prezidentské materiály uverejňované Bielym domom a mnohé iné.¹⁸

Po prameňoch nepublikovanej a publikovanej povahy sú to ďalej memoáre a odborná literatúra. V prípade pamätí som siahol do štúdia predných politických aktérov skúmaného obdobia v univerzitnej knižnici a na John Fitzgerald Kennedy-Institut

¹¹ Zoznam, s. 89.

¹² Ibidem

¹³ Zoznam, s. 90-91.

¹⁴ Vid' Zoznam, s. 89-90.

¹⁵ Zoznam, s. 89.

¹⁶ Zoznam, s. 90.

¹⁷ Ibidem

¹⁸ Zoznam, s. 89-91.

na Freie Universität v Berlíne. Sú to najroznejšie spomienky, včete politických prehlásení a intervií, ktoré sú nesmierne cenným zdrojom, obohacujúcim v mnohom archívne pramene a publikované dokumenty. Za všetky je nutné spomenúť aspoň pamäte Willyho Brandta (1913-1992) a Henry A. Kissingera (nar. 1923) ako hlavných politických aktérov na šachovnici tohoto obdobia. Zo sovietskej strany sú predmetom tohoto pohľadu k skúmanej téme zase memoáre sovietskeho diplomata, politika a ministra zahraničných vecí Andreja Gromyka (1909-1989) a sovietskeho veľvyslancu v USA Anatolij Dobrynina (1919-2010).¹⁹ Veľmi hodnotný zdroj však predstavujú tiež memoáre amerického pretidenta Richarda M. Nixona (1913-1994)²⁰, no okrem neho aj kľúčový prejav Brandtovho ministra obrany Helmuta Schmidta (nar. 1918) pred spolkovým snemom, v ktorom hovoril o význame *Ostpolitik* v kontexte rozvíjania západonemeckej bezpečnostnej politiky.²¹

Okrem spomenutých sú to samozrejme ešte ďalší, ktorí mali výrazný podiel a vplyv na vývoj politickej situácie v tejto ére, či sa už jedná napr. o veľvyslancov alebo predstaviteľov opozície v Brandtovej ére. Ich diela predstavujú tiež významný a inšpiratívny zdroj, na základe čoho ich bolo nutné zaradiť medzi použitú bibliografiu tejto práce.²²

Súpis odbornej literatúry včete článkov, odborných časopisov a tlače²³, ktorú uvádzam na záver v rámci zoznamu prameňov a literatúry, je taktiež značne široká, a to jednak svojím rozsahom čo do počtu, no rovnako tiež obsahom. Veľmi zaujímavým dielom v rámci nej je biografía Richarda M. Nixona od historika, spisovateľa a publicistu Stephana E. Ambrose (1936-2002), čo je jeho oficiálny životopisec, ktorý ho vo svojom diele zachytáva a opisuje ako čisto rozumovo a chladnokrvne zmýšľajúceho politika.²⁴ Otázkou samotnej zmluvy o nešírení jadrových zbraní, ktorej problematiku analyzujem v rámci druhej kapitoly, skúma podrobne vo svojom diele *Non-Proliferation and the Non-Proliferation Treaty*, škótsky historik Michael Fry.

¹⁹ Vid' Zoznam, s. 92-93.

²⁰ Zoznam, s. 93.

²¹ Ibidem

²² Pozri Zoznam, s. 92-93.

²³ Zoznam, s. 94-99.

²⁴ Bližšie detaily vid' Ambrose, Stephen E. *Nixon*. Voll. II. *The Triumph of Politician: 1962-1972*. Simon & Schuster, New York, NY, 1989, s. 387. (ďalej len: *Nixon: The Triumph*)

Na problematiku kontroly v oblasti zbrojenia, NATO, sú to potom poprední odborníci zameraní na túto oblasť ako Carl Amme, Raymond L. Garthoff, Helga Haftendorn, Robert Nurick, Gustav Schmidt alebo Rudolf Steinke.

Špičkovými svetovými odborníkmi, venujúcimi sa zase otázke *détente* sú Američania, a to jednak Bernd Schaefer a Geyer David, zastúpení v zozname literatúry svojím dielom *American Détente and German Ostpolitik 1969-1972* a potom predná americká profesorka v oblasti dejín medzinárodnej politiky z Univerzity v Južnej Karolíne, Mary E. Sarotte a jej titul s názvom *Dealing with the Devil: East Germany, Détente, and Ostpolitik. 1969-1973* a v neposlednom rade tiež Helga Haftendorn, ktorá je bývalou profesorkou politických vied na Slobodenej univerzite v Berlíne a bývalou riaditeľkou jej Strediska transatlantických štúdií bezpečnostnej a zahraničnej politiky, zastúpená v práci svojím dielom *Security and détente: Conflicting Priorities in German Foreign Policy* a *Abrüstungs und Entspannungspolitik zwischen Sicherheitsbefriedigung und Friedenssicherung: zur Aussenpolitik der BRD 1955-1973*.

Analýza otázky *SALT* je obsiahnutá zase v titule ako *SALT-Strategic Arms Limitation Talks: Dokumente und Materialien* a tiež v diele, reflektujúceho priamo otázku vplyvu ich jednaní na stav bezpečnosti západného Nemecka autorky Ann Gale Mattox *The US/USSR Strategic Arms Limitation Talks: The Implications for the Security of the Federal Republic of Germany*.

Ďalšiu skupinu tvoria monografie, zaoberajúce sa buď priamo politikou USA v tejto dobe ako *Die Ära Nixon-Kissinger 1969-1974: konservative Reform der Weltpolitik, A Tangled Web: The Making of Foreign Policy in the Nixon Presidency*, alebo samotnými vzťahmi SRN a USA, čo predstavujú zase tituly ako *Germany, America, Europe: 40 Years of German Foreign Policy, The Nemesis of Stability: Henry A. Kissinger's ambivalent Relationship with Germany* a iné ďalšie reflektujúce túto problematiku. Otázkou terorizmu, a to v súvislosti s vnútornou bezpečnosťou SRN na začiatku 70. rokov, sú to potom napríklad diela *Der Baader-Meinhof Komplex* a *RAF: Terrorismus in Deutschland* atď.

V neposlednom rade sú to v rámci súpisu odbornej literatúry tiež noviny ako *New York Times, Die Furche*, ale aj odborné časopisy *Foreign Affairs, American Historical Review, Mezinárodní vztahy* a *Informationen zur politischen Bildung*, v ktorých je možné nájsť taktiež zaujímavé skutočnosti k analýze skúmanej témy.

2. Analýza otázky nešírenia jadrových zbraní na konci 60. rokov

2.1 Zmluva o nešírení jadrových zbraní a Spolková republika Nemecko

Charakteristickým znakom studenej vojny bolo aj hľadanie foriem koexistencie. S touto, a to konkrétne s tézou o „mierovej koexistencii štátov s rozdielnym spoločenským zriadením” prišiel už v roku 1956 sovietsky vodca Nikita S. Chruščov. Skúšobné kamene tejto minimálnej mierovej spolupráce predstavovala potom počnúc rokom 1958 berlínska kríza²⁵ a v roku 1962 kubánska kríza, ktorá priviedla svet na pokraj jadrovej katastrofy.

V priebehu krízy sa však vzájomný politický vzťah oboch superveľmocí začal postupne meniť.²⁶ Je možné konštatovať, že konfrontačná stratégia studenej vojny pozvoľna ustupovala myšlienke politiky uvoľňovania.²⁷ Tá sa však stala skutočnosťou až na konci 60. rokov, kedy sa na jednej strane v medzinárodných vzťahoch vytvorila akási neobyčajná situácia, ktorá umožnila následné uvoľnenie napätia²⁸, čím sa zase na druhej strane vytvoril v európskej politike priestor pre hľadanie ciest k riešeniu nemeckej otázky.²⁹

Koniec šiesteho decénia 20. storočia priniesol však so sebou tiež nádej, že jadrové zbrane už nebudú v budúcnosti predstavovať reálnu hrozbu pre svet, tak ako tomu bolo dovtedy. Boli hazardom a riskatnou oblasťou zo strany krajín, ktoré ich vlastnili, pričom je nutné podčiarknuť, že pokusy s nimi boli už prevádzané v hlbokom období studenej

²⁵ Podrobnosti k otázke druhej berlínskej krízy je možné nájsť v diele Brandt, Willy. *Begegnungen und Einsichten: Die Jahre 1960-1975*. Hamburg: Hoffman und Campe Verlag, 1976. (ďalej len: *Begegnungen*) Iniciatíva Willyho Brandta ako vtedajšieho starostu Západného Berlína je potom podrobne vyobrazená vid' Ibid., s. 29-33. Brandtov postoj k samotnej kríze je potom obsiahnutý v liste zo 16. augusta 1961, adresovanému prezidentovi J. F. Kennedymu, v ktorom Brandt hovoril o kríze „ako o (angl. crises of confidence) medzi obyvateľmi Západného Berlína ... -*American Détente*: cit. dielo, s. 13.

²⁶ Politický vzťah oboch superveľmocí sa začal meniť už v podstate v období pred krízou. V tejto súvislosti je dôležité pripomenúť najmä stretnutie štátov USA, ZSSR, Veľkej Británie a Francúzska v Ženeve v roku 1955, konané na najvyššej úrovni, ktoré prebiehalo v duchu uvoľnenia, tzv. „duch Ženevy”, čo znamenalo v podstate zahájenie novej éry vzťahov medzi Východom a Západom.

²⁷ Tá mala viacero príčin. Dôležitým bol najmä šok z kubánskej krízy (hrozba tretej svetovej vojny) a ďalej vojensko-strategické úvahy o tom, že „v rovnováhe strachu” medzi superveľmocami je ďalšie hromadenie vojenského materiálu zbytočné.

²⁸ Tj. otázka *détente*, ktorá je predmetom 3. kapitoly [(podkapitoly 3.1 a 3.2)]

²⁹ Pozri 3.1

vojny. Príkladom bolo v tomto smere tiež odskúšanie doteraz najsilnejšej termonukleárnej bomby na svete Sovietskym zväzom³⁰, ktorá explodovala 30. októbra 1961. S takýmto ďalším nebezpečenstvom, ktorého dosledky by mali ničivý dopad pre ľudstvo ako predchádzajúci uvedený prípad, bolo potrebné jednoducho urobiť na poli bezpečnosti razantný krok a rokovať o dosiahnutí stavu sveta bez jadrových zbraní. Pokusmi o to boli práve početné prebiehajúce rokovania, ktoré boli realitou už od začiatku šiesteho decénia minulého storočia.³¹ Príkladom bolo potom v tomto smere tiež podpísanie zmluvy o zákaze atomových pokusov v kozmickom priestore a pod vodnou hladinou, 5. augusta 1963.³²

Tieto jednania pokračovali však naďalej aj do jeho druhej polovice.³³ Nutnosť samotného odzbrojenia pre toto obdobie vystihuje v tomto smere nasledovný citát, ktorý svojím obsahom vyjadruje podstatu tohoto problému, ale je zároveň aj ukážkou konkrétneho postoja k tejto problematike, a to zo strany spolkovej vlády.

*„Diskusie o odzbrojení v priebehu druhej polovice 60. rokov boli predovšetkým diskusiami o nešírení jadrových zbraní. [...] Vo svojej vízii bezpečnostnej politiky sa spolková vláda stotožnila s prioritou tejto podstaty nešírenia.“*³⁴

Vyvrcholením týchto jednaní bolo následne v ich priebehu však následné uzatvorenie zmluvy o nešírení jadrových zbraní³⁵, a to na začiatku leta 1968. Dosiahnutie takejto skutočnosti bolo na jednej strane v danej chvíli konieckoncov prehlbujúcim a na druhej strane tiež potom jednoznačne rozhodujúcim politickým aktom z hľadiska svojej

³⁰ Tj. sovietska Car bomba 50 Mt TNT.

³¹ Vývoj týchto udalostí popisuje vo svojom diele, a to počnúc od realizácie tzv. Doppelstrategie voči ZSSR v rámci Kennedyho administratívy, v období po spomínanej Kubánskej kríze v roku 1962, kedy došlo k akýmsi prvým náznakom uvoľnenia medzi ZSSR a USA vid' Schwarz, J. *SALT-Strategic Arms Limitation Talks: Dokumente und Materielien*, München: Univ. d. Bundeswehr, 1985, s. 7. (ďalej len *SALT*)

³² Tá bola doplnená v roku 1974 o ďalšie obmedzenia. Len pre zaujímavosť uvediem, že medzi krajiny, ktoré na nej vtedy neparticipovali, boli štáty ako Francúzsko a Čína. Z predchádzajúceho obdobia je možné spomenúť napr. Ženevský protokol z roku 1952 o zákaze používania chemických a biologických zbraní.

³³ Dôležité je podčiarknuť, že v priebehu druhej polovice 60. rokov, no najmä na ich konci nadobúda vlastnenie jadrovej zbrane vôbec charakter odstrašovania potenciálnych nepriateľov, pričom vzniká tiež hnutie proti jadrovým zbraniam.

³⁴ Cit. podľa Auswärtiges Amt (publ.) *Abrüstung und Rüstungskontrolle: Dokumente zur Haltung der Bundesrepublik Deutschland*. Bonn 1980, s. 32 (ďalej len: *Dokumete zur Haltung*) Túto otázku rovnako ako aj ďalšie problémy s tým spojenými ako Kiesingerov postoj a tiež Brandtovo stanovisko k tejto otázke, analyzujem neskôr v rámci tejto podkapitoly, v súvislosti s následne analyzovanou zmluvou o nešírení jadrových zbraní.

³⁵ Ďalej len ZNJZ.

povahy, a to pre ďalšie smerovanie a rozvíjanie bezpečnostnej politiky v globálnom zmysle.

Predtým, než sa však dostanem k jej samotnému jadru, je potrebné vysvetliť a rozobrať vývoj udalostí vedúcich k jej podpisu, a to predovšetkým vyzdvihnúť význam tých, ktoré predstavovali rozhodujúci podnet pre vytvorenie podmienok následného uvoľnenia napätia, ktoré sa stalo realitou v oblasti medzinárodnej politiky až v roku 1969. A to v prvom rade predovšetkým tzv. *Harmelovu správu*³⁶ z roku 1967, ktorá sa stala totiž základom pre tzv. *détente*.³⁷ Je potrebné konštatovať, že jej zasiatie semiačko v dobe, kedy bola iniciovaná pretrvalo aj naďalej a malo plodný a dlhotrvajúci charakter.

Politické udalosti na konci 60. rokov, akou bola okupácia ČSSR vojskami Varšavskej zmluvy v auguste 1968 však jednoznačne ukázala spojencom, že otázky spojené s obranou a príprava na ňu sú vždy nevyhnutné. Drsná skutočnosť dopadu týchto udalostí tohoto roku však samotných spojencov naopak neodradila. Priviedla ich práveže k tomu, aby si uvedomili obsah samotného slova obrana pre ďalšiu budúcnosť a jeho ďalšie použitie v samotnej praxi.³⁸

Uvedený fakt krutej reality roku 1968, vyvodzovanie dôsledkov z nej a tiež následné poučenie sa z tohoto konkrétneho a jasného príkladu, mal potom však zároveň značný vplyv na scénár ďalších udalostí, ktorý prebiehal následovne. Spojenci na základe uvedenej skutočnosti zaujali totiž jednoznačný postoj, čo sa prejavilo v podobe prijatia deklarácie, ktorá bola vyhlásená na začiatku leta 1968 v hlavnom meste Islandu, Reykjavíku, a to na zasadnutí Severoatlantickej rady, ktoré tu prebehlo. Svojou povahou a súčasne obsahom však nepredstavovala len obyčajnú deklaráciu.

³⁶ Jedná sa o správu, ktorá nesie meno vtedajšieho belgického ministra zahraničných vecí Pierra Harmela (1911-2009). Pod jeho vedením vznikol už v roku 1966 tzv. Harmelov seminár, a to z dôvodu analýzy ďalších priorít aliancie, prirodzene ich následného naplnenia za účelom posilnenia NATO ako garanta trvalého mieru. A tak práve prijatie tejto záverečnej správy, ktorá bola prednesená na záver rokovania Severoatlantickej rady v Bruseli v decembri 1967, sa stala určujúcim krokom pre budúci vývoj NATO. Zúčastné štáty sa v nej totiž zaviazali a podčiarkli, aby sa práve otázka uvoľnenia napätia a samotná obrana stali základnými piliermi hlavného poslania aliancie do budúcnosti. Otázku týchto jednaní v Bruseli v roku 1967 popisuje vid' Vogtmeier, Andreas. *Egon Bahr und die deutsche Frage: Zur Entwicklung der sozialdemokratischen Ost-und Deutschlandpolitik bis zur Vereinigung*. Bonn: Dietz, 1996, s. 169. (ďalej len: *Egon Bahr: Zur Entwicklung*). Ďalšie podrobnosti k *Harmelovej správe* je možné tiež nájsť vid' Faulenbach, J. und Schüller, Carola. *Internationale Beziehungen I: Der Ost-West-Konflikt 1961-1974*, in: Informationen zur politischen Bildung, Nr. 245/Neudruck 2003, s. 32. (ďalej len: *Internationale Beziehungen I*)

³⁷ Pozri k tomu tiež *SALT*, s. 7.

³⁸ V tejto súvislosti pozri tiež otázku postoja Západu k týmto udalostiam roku 1968 vid' Michálek, Slavomír. *Rok 1968 a Československo. Postoj USA, Západu a OSN*. Bratislava: Prodama, 2008.

Bola totiž niečím viac. V skutočnosti bola určitým impulzom a zlomovým okamihom na ceste v ďalšom napredovaní v tejto otázke. A tým sa teda dostávam k druhému bodu v rámci analyzovaného problému. Dôležité je teda poznamenať, že v dejinách studenej vojny je vo svojom označení známa táto deklarácia práve ako tzv. *signál z Reykjavíku*.³⁹

Prečo ale ako signál? Ona samotná znamenala totiž iniciovanie nového postoja, a to zo strany NATO, ktoré v nej vyjadrilo svoj záujem o pokračovanie vzájomného vyrovnaného znižovania stavu ozbrojených síl⁴⁰ a tiež o obmedzení strategických jadrových zbraní, neskôr známych ako rozhovory o *SALT*.⁴¹ Z uvedeného je teda možné konštatovať, že to bol práve on a tiež spomínaná *Harmelova správa*, ktoré predstavovali zásadný zlom v ďalšom vývoji bezpečnostnej politiky v Európe.

Znamenali teda v skutočnosti:

[...] „*azda prvý a najdôležitejší pokus o dosiahnutie spojenectva a politiky uvoľnenia vo vzťahu k Východu, prostredníctvom osoby ministra zahraničných vecí Brandta*“⁴², ktorý sa rozhodne chopil úlohy výstavby mostu v otázke bezpečnosti a politiky uvoľňovania, avšak s poukázaním dôrazu na zložitú nemeckú otázku.“⁴³

³⁹ Stretnutie ministrov Severoatlantickej rady pod patronátom vtedajšieho generálneho tajomníka NATO Taliana Manlia Brosia [1897-1980] (viac k osobe tohoto v poradí 4. generálneho tajomníka Severoatlantickej aliancie analyzujú vo svojom diele dvaja pamätníci generálnych tajomníkov studenej vojny vid' Bloom, Michael & Jordan, Robert S. *Political Leadership in NATO*. Westview-Press, Boulder, Colorado, 1979), sa uskutočnilo v dňoch 24.-25. júna roku 1968, tak ako som už uviedol, v Reykjavíku. Medzi diskutované otázky, ktoré sa stali predmetom tohoto stretnutia patrili napr.: otázka Berlína a vzájomné vzťahy USA-ZSSR. Príloha k záverečnému komuniqué zasadnutia ministrov, obsahuje však práve vysvetlenie obranného programu NATO v oblasti odzbrojenia a samotnej kontroly jadrových zbraní a tiež zníženie počtu stavu vojsk. Je obsiahnuté vid' Auswärtiges Amt (publ.) *40 Jahre Aussenpolitik der Bundesrepublik Deutschland: eine Dokumentation*. Stuttgart: Bonn Aktuell, 1989, s. 198-199 (ďalej len: *40 Jahre Aussenpolitik*). Porovnaj tiež s Europa-Archiv, Folge 15/1968, S. D 357-360. Ďalšie detaily k tejto otázke vid' Auswärtiges Amt (publ.) *Aussenpolitik der Bundesrepublik Deutschland-Dokumente von 1949-1990*. Köln: Verlag Wissenschaft & Politik, 1995, Dokument č. 85, s. 320-321. (ďalej len: *Dokumente 1949-1990*)

⁴⁰ Brandtova neskoršia iniciatíva sa práve ukazovala ako možnosť pre zahájenie týchto jednaní, ktoré sa začali vo Viedni v roku 1973 a sú známe ako rokovania o MBFR (vid' s. 38, pozn. 101)

⁴¹ Viac k tejto otázke vid' Klitzing, Holger. *The Nemesis of Stability: Henry A. Kissinger's ambivalent Relationship with Germany*. Trier: WVT, Wiss Verl. Trier, 2007, s. 231. K otázke *SALT* pozri s. 36, pozn. 94). Na tomto mieste je ale potrebné pripomenúť, že všetky uvedené otázky spadali ešte do obdobia úradovania amerického prezidenta Lyndon B. Johnsona (1908-1973) a následne sa stali jednými z prioritných problémov ďalšej americkej administratívy R. M. Nixona, kedy došlo k ich naplneniu.

⁴² Povahu nemeckej otázky, jej rysy v priebehu druhej polovice 60. rokov analyzujem neskôr v rámci tejto podkapitoly, a to v súvislosti s otázkou vzťahu SRN k problematike kontroly zbrojenia, včetně toho, akú úlohu zohral v tomto celom následnom procese sám Willy Brandt.

⁴³ *Egon Bahr: Zur Entwicklung*: cit. dielo, s. 169.

Vytvorenie takto priaznivej situácie znamenalo v danej chvíli cestu k uskutočneniu a k naplneniu reality, kedy Washington a Moskva konečne našli jednoducho spoločnú reč a dopracovali sa k zrodu už spomínanej zmluvy o nešírení jadrových zbraní, ktorá bola podpísaná na začiatku leta, 1. júla 1968 tromi jadrovými mocnosťami, USA, ZSSR a Veľkou Britániou, a to zároveň vo Washingtone, v Moskve a v Londýne.⁴⁴

Základným zmyslom jej stanov bola myšlienka odzbrojenia v jadrovej oblasti.⁴⁵ To v praxi znamenalo, že všetky štáty, ktoré jadrové zbrane vlastnia sa zaviazu k svojmu odzbrojeniu a krajiny, ktoré ich nevlastnia, sa zrieknu proste svojho práva ich akýmkoľvek spôsobom získavať alebo produkovať. Zmluva o nešírení sa tak stala prehlbujúcim a jednoznačne rozhodujúcim politickým aktom svojej povahy pre ďalšie smerovanie a rozvíjanie bezpečnostnej politiky v globálnom zmysle.⁴⁶ Bola základným kameňom pri uzatváraní medzinárodných dohôd v budúcnosti.

Ako to však bolo Spolkovou republikou vo vzťahu k nej? Aký bol vôbec jej postoj k tejto zmluve? Predtým, než prejdem k odpovediam na tieto otázky, je dôležité najprv ukázať, v akej fázy vývoja sa v tomto období nachádzala samotná nemecká otázka a tiež bližšie priblížiť pozadie politického vývoja západného Nemecka v týchto rokoch studenej vojny.

Obdobie po roku 1966, kedy nahradil predchádzajúceho kancelára Erharda v tejto funkcii Kurt Georg Kiesinger, prinieslo so sebou nádej na novú zmenu a vôbec posun v pohľade na zložitú nemecku otázku. Jeho zahraničná politika sa totiž zameriavala

⁴⁴ Tieto tri signujúce jadrové mocnosti sa svojím podpisom zaviazali v danej chvíli k tomu, že nebudú napomáhať ďalším krajinám k získavaniu jadrových zbraní. K jej ratifikácii došlo potom až 5. marca 1970. (dôvody k tomu vid' s. 39, pozn. 103). Je potrebné však tiež podotknúť, že napr. Francúzsko a Čína odmietli sice túto zmluvu podpísať, no boli ale ochotní riadiť sa jej obmedzeniami. Podrobný proces jednaní vedúci k jej podpisu popisuje potom vo svojich pamätiach Dobrynin Anatoly. *In Confidence: Moscow's Ambassador to America's Six Cold War Presidents (1962-1986)*. New York: Random House, 1995, s. 148 (ďalej len: *In Confidence*)

⁴⁵ Problematikou implementácie cieľov, rovnako ako aj prípadnými dopadmi, ktoré by mohli ohroziť ďalší následný vývoj v súvislosti so ZNJZ, analyzuje podrobne vo svojom diele vid' Fry, Michael P. [Hrsg.]: *Nuclear Non-Proliferation and the Non-Proliferation Treaty*. Berlin: Springer-Verlag, 1990, s. 2-11. Samotná zmluva je z hľadiska jej priorit tiež obsiahnutá v BAKo/Zwischenarchiv, Abteilung B-Bundesrepublik Deutschland mit wesentlichen Besatzungszonen-Bundesrepublik Deutschland ab 1949-II. Innerdeutsche Beziehungen/ Bundesministerium für innerdeutsche Beziehungen, B 137, Standort: 10, Magazin: II 4 A 1.2. 05, Reihe: 233, Raumnummer: BS/KO, Archivsignatur: 16460, Der Vertrag über die Nichtverbreitung von Kernwaffen (Atomsperrvertrag), část A, II. Vertragliche Regelungen, s. 3, ako súčasť dokumentu s názvom DIE FRAGE DER ABRÜSTUNG UND DIE ABRÜSTUNGSVERHANDLUNGEN IM RAHMEN DER VEREINTEN NATIONEN. (ďalej len: BAKo/B 137, Archivsignatur: 16460, DIE FRAGE DER ABRÜSTUNG)

⁴⁶ Ďalším bodom v celom tomto slede rozvíjania bezpečnostnej politiky a teda konkrétne otázky odzbrojenia, bolo tiež uskutočnenie konferencie o odzbrojení, a to v Ženeve na začiatku jesene 1968. Bližšie podrobnosti k nej analyzujem však až v súvislosti so vzťahom uzavretej zmluvy o nešírení jadrových zbraní už vo vzťahu k západnému Nemecku v rámci tejto podkapitoly.

predovšetkým na hľadanie oblasti spoločného záujmu a na prekonanie nedorozumení a sporov vzniknutých v minulosti, ktoré bola odhodlaná vyriešiť formou spolupráce.⁴⁷ Pričom samotné uvoľnenie medzi Východom a Západom a zmenená situácia v Európe, mali byť podľa jej názoru tým, čo by viedlo k vytvoreniu podmienok pre riešenie nemeckej otázky a zároveň pre zmiernenie utrpenia a problémov, ktoré vznikli rozdelením krajiny.⁴⁸

Okrem toho je však potrebné konštatovať, že v priebehu trvania jeho vlády, bol už vzťah SRN k Sovietskemu zväzu oveľa intenzívnejší.⁴⁹ Bonn totiž vyjadroval zo svojej strany ponuku na vzájomné zrieknutie sily so ZSSR, no a ten nakoniec súhlasil.

Čoskoro sa ale ukázalo, že každý si pod tým predstavuje niečo iné. Spolková republika Nemecko pod tým chápala zrieknutie sa použitia sily, ktorú považovala za nástroj k riešeniu sporov. Súčasne s tým však spájala aj svoju vieru v to, že bude môcť zmeniť *status quo* v Európe mierovou cestou. Naopak Sovietsky zväz zase požadoval, aby s tým bolo spojené uznanie územných ziskov v jeho prospech⁵⁰, k čomu ale Bonn nemohol zaujať kladný postoj.

Otázka zrieknutia sa použitia sily zo strany západného Nemecka pri riešení vzniknutých problémov a spomenutá tzv. neúzemná požiadavka zo strany Sovietskeho zväzu voči Spolkovej republike Nemecko, a to konkrétne týkajúca sa podpisu zmluvy o nešírení jadrových zbraní, navodzujú následne, ako to asi vyzeralo s otázkou bezpečnosti v západnom Nemecku v tomto období.

⁴⁷ Tj. vládne prehlásenie z decembra 1966, detaily k nemu analyzuje vid' Bender, Peter. *Neue Ostpolitik: Vom Mauerbau bis zum Moskauervertrag*. München: Deutscher Taschenbuch, 1986, s. 137.

⁴⁸ Vláda veľkej koalície bola toho názoru, že nemeckú otázku je potrebné nechať otvorenú a zlepšenie vzťahov medzi Východom a Západom nie je možné ovplyvňovať na základe dosahovania pokrokov v nemeckej otázke.

⁴⁹ A to v porovnaní s predchádzajúcou dobou, tj. érou kancelára Erharda.

⁵⁰ Tj. záväzok neporušovať otázku vytvárajúcich sa hraníc v Európe, rešpektovať status Západného Berlína ako zvláštnej jednotky, prehlásiť Mníchovskú dohodu z roku 1938 za neplatnú od počiatku. Okrem uvedených požiadaviek to však boli aj tzv. neúzemné požiadavky. Tj. podpísať zmluvu o nešírení jadrových zbraní a prijať opatrenia proti militarizmu a nacizmu na území SRN. Moskva okrem toho ďalej požadovala, aby Bonn podporil úsilie socialistických štátov uskutočniť KBSE. Všetky uvedené sovietske stanoviská, týkajúce sa neúzemných požiadaviek sa nachádzajú v početných dokumentoch východného bloku, napr. v deklarácii politického poradného výboru Varšavskej zmluvy z júla 1966, v záveroch Karlovarskej konferencie európskych komunistických strán z apríla 1967 alebo v Budapešťskej výzve z marca 1969. Text Budapešťskej výzvy zo 17. 3. 1969 je možné konkrétne nájsť vid' Dokumenty ke studiu mezinárodného práva a politiky. Sv. 3. Editor M. Potočný a kol., Svoboda, Praha 1977, s. 491-495. Bukurešťská deklarácia krajín Varšavskej zmluvy z roku 1966 je ukončená zase výzvou ku všetkým európskym vládam a národom bez rozdielu ideologického, politického alebo náboženského presvedčenia. Detaily k tomu Dokumenty k politice obou německých států a k úsilí o normalizaci vztahů v Evropě. (1964-172). FMZV, Praha, 1973, s. 132.

A tak odpoveď na už skôr položenú otázku o tom, aký postoj zaujala SRN vo vzťahu k tejto zmluve, však na základe spomenutého nebol príliš jednoznačný a v danej chvíli dosť nejasný. Bolo potrebné totiž uvažovať a vopred premyslene zvažovať, aké riešenie by bolo v danej chvíli najpriateľnejšie, ktoré by súčasne zahŕňalo do úvahy tiež všetky citlivé otázky s možnými negatívnymi dopadmi vo svojich dôsledkoch.

Hlavným predmetom diskusií o odzbrojení boli teda po celé obdobie druhej polovice 60. rokov tak, ako som už skôr naznačil, otázky týkajúce sa nešírenia jadrových zbraní.⁵¹ Cesta k podpisu zmluvy o ich nešírení z júla 1968, bola ako som bližšie načrtnol, totiž značne zložitá.

Po príchode kancelára Kiesingera k moci v roku 1966, však zostával najvplyvnejšou osobou celého politického života sám Brandt, čo sa čoskoro tiež aj jasne ukázalo. Ten v jeho vláde zastával totiž súčasne dva významné posty, a to ministra zahraničných vecí a tiež funkciu vicekancelára. Je potrebné ale zdôrazniť, že aj napriek tomu, že Kiesinger a Brandt boli bezpochyby významné politické osobnosti svojej doby, boli to ale ľudia rozdielnych pováh⁵², z čoho pravdepodobne vyplýval aj ich rozdielny postoj v tom, ako obaja vnímali túto zmluvu.

Zatiaľ čo pre Kiesingera bola len akýmsi typom jadrového výtvoru, ktorý vznikol ako výsledok jednaní medzi Washingtonom a Moskvou. Typický bol teda jeho váhavý

⁵¹ Bližšie podrobnosti k tejto otázke je z pohľadu západného Nemecka možné nájsť v *Dokumente zur Haltung*, s. 32-33. Nemenej významným je tiež Memorandum spolkovej vlády o tom, ako vnímala a aký bol súčasne jej postoj vo vzťahu k otázke nešírenia jadrových zbraní v období ešte v dobe pred podpisom ZNJZ. Je obsiahnuté vid' PA AA/B 43 II 8, Zwischenarchiv, Regal: 61, Karton: 17352, Betreff: NV-Vertrag, Bestell-Nr.: 75-Forts. Bd. 4.: vom 25.4. 1968 bis 20.5. 1968, GERMAN MEMORANDUM ON THE PRESENT DISARMAMENT NEGOTIATIONS [vid' príloha (odstavec A, s. 2) dokumentu pod názvom NON-PROLIFERATION OF NUCLEAR WEAPONS, ktorý obsahuje tiež správu, v ktorej sa SRN zasadzuje o nerozširovanie, resp. nešírenie jadrových zbraní (angl. *Non-dissemination of nuclear weapons*), datovanú zo dňa 9. mája 1968 s názvom „REPORT OF THE CONFERENCE OF THE EIGHTEEN NATION COMMITTEE ON DISARMAMENT, s. 1]. Pozri tiež Haftendorn, Helga, *Abrüstungs und Entspannungspolitik zwischen Sicherheitsbefriedigung und Friedenssicherung: zur Aussenpolitik der BRD 1955-1973*. Zugl.: Hamburg, Univ., Habil.-Schr., 1973, s. 219-224. (ďalej len: *Abrüstungs*), *Begegnungen*, s. 439 a Preisinger, Johannes. *Deutschland und die nukleare Nichtverbreitung. Zwischenbilanz und Ausblick*. Bonn: Europa-Union-Verl., 1993, s. 148.

⁵² To vyplývalo súčasne aj z ich rozdielnych životných osudov. Willy Brandt k tomu vo svojich pamätiach píše: „Medzi Kiesingerom a mnou neexistovala žiadna priepasť, ale akýsi odstup, ktorý bol podmienený našimi rozdielnymi životnými cestami a osudmi.”-cit. podľa Brandt, Willy. *Erinnerungen*. Frankfurt am Main: Propyläen, 1989, s. 169. (ďalej len: *Erinnerungen*)

postoj voči nej. Pre ministra zahraničných vecí Brandta však bola na rozdiel od neho niečím viac. On sám bol vo svojom myslení veľmi pokrokový a v tejto otázke podporoval totiž pripojenie sa Spolkovej republiky k samotnej zmluve, aj keď mal prirodzene určité výhrady a zároveň tiež svoje vlastné požiadavky.

Vyjadrenie tohoto jeho kladného postoja v tejto záležitosti sa potom prejavilo aj v jeho chápaní, že celkový postoj západonemeckej vlády vo vzťahu k európskej bezpečnosti a vôbec taktiež s tým súvisiace bezpečnostné návrhy by mohli mať pozitívny dopad na vývoj západonemeckej diplomacie, a to ako na Východe, tak na Západe.⁵³ Spolková republika nemala podľa neho teda *brániť úsilie na zmiernenie napätia, ktoré našlo široký a podporný ohlas v celej Európe.*⁵⁴

Svojím pozitívnym stanoviskom k nej, vyjadril teda v skutočnosti svoj razantný postoj, čím dal súčasne tiež jednoznačný podnet k zrieknutiu sa použitia sily.⁵⁵ Dôkazom toho sú súčasne aj jeho slová z jeho vládneho prehlásenia už ako kancelára, ktoré sa stali už ale skôr obsahom prehlásenia v súvislosti s konaním ženevskej konferencie⁵⁶ o nešírení jadrových zbraní v septembri 1968, v ktorom jednoznačne zdôraznil:

⁵³ Otázkami tejto povahy, a to v súvislosti so ZNJZ, boli však prirodzene aj predmetom diskusií zo strany USA. Správu o aktuálnom stave podáva v toto smere tiež západonemecký politik Kurt Birrenbach, (CDU), ktorý opisuje postoj Spojených štátov k tejto otázke v rámci spomínanej správy, a to v jej prílohe, určenej predsedovi spolkovej vlády Kiesingerovi. Je obsiahnutá v BAKo/Zwischenarchiv, Abteilung B-Bundesrepublik Deutschland mit wesentlichen Besatzungszonen-Bundesrepublik Deutschland ab 1949, I. Oberste Organe/Bundeskanzlersamt, B 136, Standort: 10, Magazin: I 3 A E. 2.03, Raumnummer: BS/KO, Bd. 2., Archivsignatur: 3616-Fiche 1, Anlage: REISE IN DEN VEREINIGTEN STAATEN VOM 21. JUNI bis 27. JUNI 1969, odstavec 6. NICHTVERBREITUNG, s. 20-21. (ďalej len: BAKo/B 136, Archivsignatur: 3616)

⁵⁴ Cit. podľa Hanrieder, Wolfram. *Germany, America, Europe: 40 Years of German Foreign Policy*. New Haven: Yale University Press, 1989, s. 93. (ďalej len: *Germany: 40 Years*)

⁵⁵ V tejto súvislosti je zaujímavé uviesť dokument zo začiatku roka 1969, v ktorom sa vyjadril, že téma tzv. Gewaltverzicht [Analyzuje ho vo vzťahu k ZSSR, kde spomína jednanie so sovietskym veľvyslancom Zaratkinom. Vid' AdsD/WBA/ Dep. Willy Brandt; Publizitische Äußerungen Willy Brandts, Aktengruppe A3 (3.5) Abt. I. Mappe 294 A, GEWALTVERZICHT IST DAS HAUPTTHEMA, s. 176.] bude hrať primárnu rolu pre SRN. To potom predniesol aj vo svojej reči v New Yorku, ktorá je obsiahnutá vid' Sieglar, Heinrich von. *Dokumentation zur Abrüstung und Sicherheit, Bd. VII.: 1969*. Bonn-Wien-Zürich: Verlag für Zeitarchive GmbH, 1970, Dokument č. 10, s. 15-17. Pozri tiež *Begegnungen, s. 227 a Brandt, Willy Friedenspolitik in Europa*. Frankfurt am Main: Fischer Verlag, 1968, s. 188-190.

⁵⁶ Detaily k nej je možné nájsť v rámci rezolúcie pod názvom: Resolution 2456 (XXIII) vom (20. Dezember 1968) der Folge der Vollversammlung der Vereinten Nationen über die Ergebnisse der Konferenz der Nichtkernwaffen, ktorá je obsiahnutá v Europa-Archiv, Folge 12/1969, S. D 285-287.

„Spolková vláda bude pokračovať v politike, ktorú som ako minister zahraničných vecí objasnil ..., na ženevskej konferencii mocností podporujúcich nešírenie jadrových zbraní.“⁵⁷

Toto tvrdenie so zdôraznením v zmysle podpory nešírenia týchto zbraní potom následne dokázal aj tým, že zároveň prehlásil:

„Zdôraznili sme zásadnú ochotu udržiavať diplomatické styky a posilniť hospodárske vzťahy so všetkými krajinami sveta, ktoré sa stotožňujú s našou predstavou o mierovej spolupráci.“⁵⁸

Brandt teda už na jeseň 1968 vyjadril, že možnosť podpisu zmluvy o nešírení by prichádzala do úvahy⁵⁹, ale len v tom prípade, že mocnosti vlastniace jadrové zbrane sa zaviazu jednoducho k redukcii svojho jadrového arzenálu prostredníctvom otázky kontroly zbrojenia, čím teda neohrozia bezpečnosť západného Nemecka.⁶⁰ V rovnakej dobe však Washington poskytol tiež Bonnu písomné prehlásenie o tom, že „v prípade politicky zjednotenej Európy, zmluva o nešírení jadrových zbraní nevyklučuje vopred otázku prítomnosti jadrových síl v Európe.“⁶¹

V Bonne, kde sa museli teda s touto realitou vysporiadať a zároveň s ňou kalkulovať, naviac pribudli ešte ďalšie obavy, ktoré boli v tomto období vyvolané udalosťami, a to už so spomínanou inváziou vojsk Varšavskej zmluvy do Československa v auguste 1968, čo vyvolalo dokonca značný nepokoj aj zo strany veľkého počtu členských krajín NATO.

Avšak negatívny dopad týchto udalostí pre ČSSR a pre jej následný vývoj, aj napriek tomu neotriasol niektorými pevnými rozhodnutiami západoeurópskych mocností, akým bolo napríklad postupné dosiahnutie *modu vivendi* vo vzťahu

⁵⁷ 40 Jahre Aussenpolitik: cit. dielo, s. 218.

⁵⁸ Ibidem

⁵⁹ Detaily k tomu popisuje Bahr, Egon. *Zu meiner Zeit*. München: Karl Blessing Verlag, 1996, s. 211-214. (ďalej len: *Zu meiner Zeit*)

⁶⁰ Otázky súvisiace s Brandtovým postojom k nej a vôbec celkovej situácie k tejto otázke a k nešíreniu jadrových zbraní sú obsiahnuté v PA AA/B 43-II B3, Regal: 63, Karton: 17381, Betreff: Nichtverbreitung von Kernwaffen-Mai 68.-Dez. 68, Bestell-Nr.: 807, Document: Nichtverbreitung, s. 1-5. (ďalej len: PA AA/B 43-II B3: Nichtverbreitung). Zaujímavé je v tejto súvislosti sledovať tiež problém, v angličtine označovaný ako the „security dilemma“. V podobnej situácii sa ocitlo v tejto dobe aj západné Nemecko. Pre jej pochopenie je ale najprv dôležité uvedomiť si, čo ale „security dilemma“ vo všeobecnosti ako pojem znamená. Bližšie podrobnosti k nemu analyzuje Leffler, Melvyn. „*What do We Now Know?*“, in: *American Historical Review*, 1999, s. 512.

⁶¹ *Germany: 40 Years*: cit. dielo, s. 94. Podobné varovanie tohoto typu prišlo však tiež jej možným zo strany tzv. nem. Deutsches Atomforums. Detaily k tejto otázke sú obsiahnuté PA AA/B 43-II B3: Nichtverbreitung, Stellung des Deutschen Atomforums e. V. zur Endgültigen Fassung des Atomsperrvertrages, s. 1.

k Východu, ktorý sa pokúšali vo svojej politike dosiahnuť. Rovnako tiež však nemal vplyv na proces vedúci k zrodu politiky uvoľňovania napätia (*détente*), ktorá sa v medzinárodnej politike stala už čoskoro skutočnosťou.

Značne zložitá situácia v celkovom vývoji európskej politiky, obavy či by v danej chvíli podpis tak závažnej zmluvy z hľadiska svojej povahy, nemal ďalekosiahly negatívny dopad pre SRN v tomto období a tiež nálada, ktorá panovala nad Spolkovou republikou, nemenej taktiež v dôsledku prítomnosti opozície, ktorá tu stála voči nej⁶², jednoznačne ukázali, že oba faktory, vplyv medzinárodnej situácie a tiež situácia na vnútropolitckej scéne je brzdou v celom tomto procese.

Na základe tejto skutočnosti bolo teda jednoducho potrebné ešte počkať, kým všetky uvedené bariéry, ktoré boli v tomto období ešte stále brzdou k uskutočneniu takéhoto kroku, budú v priebehu nasledujúceho obdobia odbúrané, čím sa vytvoria súčasne predpoklady, kedy sa tento krok stane nielen teoretickou víziou, ale práve realitou.

Otázka jej podpisu sa stala teda následne predmetom záujmu a rokování až v dobe, kedy sa táto situácia v medzinárodnej politike zmenila a bola natoľko priaznivá⁶³, že jej podpis bol už zo strany novej spolkovej vlády kancelára Willyho Brandta konečne možný, čím dala svojej bezpečnostnej politike zelenú. Bol to začiatok novej doby, zrodu a vo svojej podstate iniciovanie prelomu v dovtedajšom vývoji západného Nemecka, čo posunulo zase otázku jeho bezpečnosti vo svojom vývoji ďalej napred.

⁶² A to najmä zo strany konzervatívov, tj. CDU. Detaily k tomu vid' AdsD/WBA/ Dep. Willy Brandt, Bundeskanzler und Bundesregierung, Aktengruppe A8-Mappe 41, s. 112-113 [s. 2-3 v rámci vlastného dokumentu (ďalej len: AdsD/WBA, A8)]. Pozri tiež Radkau, Joachim. *Aufstieg und Krise der deutschen Atomwirtschaft 1945-1975. Verdrängte Alternativen in der Kerntechnik und der Ursprung der nuklearen Kontroverse*. Reinbek: Rowohlt, 1983.

⁶³ Je potrebné zdôrazniť, že západné Nemecko čakalo v skutočnosti na jej podpis až do doby, kedy sa Brandt stane kancelárom a pokým nebudú zahájené rozhovory o *SALT*, čo súviselo s celkovými zmenami v medzinárodnej politike spojenými s iniciovaním politiky *détente*. Vid' 3.1.

3 Projekt európskej bezpečnostnej politiky Willyho Brandta

3.1 Brandtova koncepcia bezpečnostnej politiky a otázka „détente”

K významným iniciátorom európskej bezpečnostnej politiky patril na začiatku 70. rokov už spomínaný Willy Brandt, ktorý bol sám zástancom toho, že otázka jednaní o západoeurópskej jednote nepredstavuje v žiadnom prípade konečný cieľ jeho politických jednaní a vobec jeho činnosti, ale práve naopak, že je len základom pre dosiahnutie oveľa vyšších mét, ktorý si sám vytýčil. V tomto smere sa jednalo najmä o realizáciu koncepcie jeho novej *Ostpolitik* a s ňou tiež spojená jeho vízia novej a akejsi globálnej role pre Európu.

Rok 1969 znamenal teda pre starý kontinent s jeho príchodom⁶⁴ nový impulz a akýsi cveng na poli bezpečnostnej politiky, čoho dôsledkom bolo aj to, že európska politika napredovala vo svojom vývoji ďaleko výraznejšie, čo viedlo súčasne tiež k dosiahnutiu stavu pre jasnejšie formulovanie a vyjadrovanie postojov a zároveň taktiež k zaujatiu zreteľnejšieho stanoviska v oblasti zásadných problémov, akou bola už skôr spomínaná nemecká otázka. Príchod novej stredoľavej koalície pod Brandtovým vedením⁶⁵, ktorá sa dostala k moci na základe parlamentných volieb⁶⁶ v skutočnosti totiž

... „znamenal začiatok novej éry v zahraničnej politike⁶⁷ Spolkovej republiky.”⁶⁸

V jej koncepcii vychádzala jeho nová vláda z toho, že len prostredníctvom mieru sa stane svet bezpečnejším a že len práve na základe bezpečnosti sa môže mier rozšíriť a

⁶⁴ Bližšie k tomu vid' Brandt, Willy. *Die Spiegel Gespräche 1945-1992*. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1993, s. 168-181.

⁶⁵ Okolnosti svojho zvolenia do úradu kancelára popisuje podrobne Brandt v *Erinnerungen*, s. 185.

⁶⁶ Detaily k parlamentným voľbám analyzuje Sarotte, Mary E. *Dealing with the Devil: East Germany, Détente and Ostpolitik*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2001, s. 26. (ďalej len: *Dealing with the Devil*). Porovnaj tiež s Brandt, Willy, *My life in Politics*. New York: Viking, 1992, s. 170-171. Otázkou výsledkov volieb pozri aj v tlači, kde je tiež podrobne rozobraná, in: *Die Furche*, Nr. 39, 27. September 1969, s. 7.

⁶⁷ Tá sa vo svojej koncepcii odvolávala ešte na tzv. Erhardovu mierovú nótu z marca 1966 a na už spomínané Kiesingerove vládne prehlásenie z decembra 1966.

⁶⁸ Cit. podľa Hanhimäki Jüssi. *The Flawed Architect*. New York: Oxford University Press, 2004, s. 86. Celkové okolnosti spojené s príchodom novej spolkovej vlády popisuje vo svojom diele Schulz, Matthias. *The Strained Alliance: U.S. European Relations from Nixon to Carter*. Washington, D.C.: Cambridge University Press, 2010, s. 92. (ďalej len: *The Strained Alliance*)

bola pripravená a zároveň odhodlaná napomáhať tomuto cieľu. Podľa jej predstáv bola potom politika nepoužitia sily, ktorá akceptuje celistvosť územia každého partnera, podstatným a významným predpokladom pre uvoľnenie napätia v Európe. Vzájomné zrieknutie sa sily použitia sily malo teda viesť k vytvoreniu takej situácie, ktorá bude zároveň predpokladom pre uskutočnenie ďalších krokov.⁶⁹ Súčasne si bol ale Bonn vedomý toho, že pokrok v otázke uzmierovania prichádza do úvahy len vo chvíli, kedy vlády štátov Varšavskej zmluvy zaujmú k jeho iniciatíve ochotu výjsť v ústrety.

Uvedená otázka mieru a bezpečnosti je potom obsiahnutá aj v jeho vládnom prehlásení⁷⁰ z októbra 1969, v ktorom Brandt podotýka:

*„Len pomocou mieru sa môže stať svet bezpečnejším, len prostredníctvom bezpečnosti sa môže mier rozširovať.“*⁷¹

Okrem toho v ňom ďalej zdôrazňuje aj význam partnerstva s rozvojovými krajinami, snahu o odzbrojenie a obmedzenie zbrojenia a tiež odhodlanosť k väčšej spolupráci v OSN a v ostatných medzinárodných organizáciách. Súčasne v ňom vyzdvihuje aj význam začlenenia krajiny do NATO, ktoré malo predstavovať aj do budúcnosti garanta pre jej bezpečnosť a zároveň malo byť tiež dôležitým príspevkom pre uvoľnenie v Európe. Z tohoto dôvodu mala preto aj naďalej nová bonnská vláda uplatňovať svoju dovtedajšiu politiku, ktorá viedla jednak k rovnováhe a k zachovaniu mierového stavu.

Z uvedeného teda vyplýva, že ako súčasť aliancie mala Spolková republika Nemecko v úmysle napomáhať otázke rovnováhy síl medzi Východom a Západom. To, čo však priviedlo v skutočnosti v tomto období západné Nemecko do akejsi zahranično-politickej rovnováhy bola jej nová *Ostpolitik*.⁷² V jej koncepcii⁷³ vychádzal

⁶⁹ Tomuto cieľu slúžila zároveň aj podpora obchodnej, technickej spolupráce a tiež kultúrna výmena.

⁷⁰ Detaily k nemu vid' *Bulletin des Presse- und Informationsamt der Bundesregierung*, Nr. 132, Bonn, den 29. Oktober 1969, S. 1121-1128.

⁷¹ *40 Jahre Aussenpolitik*: cit. dielo, s. 217, odstavec XII. vládného prehlásenia. Pozri tiež *Dokumente zur Haltung*, s. 42.

⁷² Označením *Ostpolitik* sa rozumie východná politika SRN zahájená v roku 1969. Jej hlavnou snahou bolo ustanoviť *modus vivendi* s NDR a s ďalšími členmi sovietskeho bloku. Ďalšie detaily k významu a obsahu tohoto pojmu vid' Ash, Timothy G. *In Europe's Name: Germany and the Divided Continent*. London: Cape, 1993, s. 34-42. Pozri aj Haftendorn, Helga. *Security and Détente: Conflicting Priorities in German Foreign Policy*. New York, NY: Praeger, 1985, s. 23-24. (ďalej len: *Security and Détente*)

⁷³ Teoretická koncepcia východnej politiky SPD sa časovo formovala už postupne od začiatku 60. rokov., čo dokazuje aj tento citát: „*Výbudovanie berlínskeho múru 13. augusta 1961 bolo podstatnou predzvesťou západonemeckej politiky a politiky détente vo vzťahu Východ-Západ.*”-*American Détente*: cit. dielo, s. 5. Ďalšie detaily k jej koncepcii vid' Clemens, Clay. *Reluctant Realists: The Christian Democrats and West German Ostpolitik*. Durham, N.C.: Duke University Press, 1989, s. 55-58. (ďalej len: *Reluctant Realists*)

sám Brandt z uznania geopolitických reálií na európskom kontinente, a to zvlášť jedného nemeckého národa, ale dvoch nemeckých štátov, medzi ktorými by existovali normálne vzťahy.⁷⁴ Okrem toho však tiež z európskeho mierového usporiadania rozdelenej krajiny, ktoré si kladlo za cieľ prekonať rozdelenie Nemecka.

*„Európske mierové usporiadanie musí prekonať hranice a umožniť nové formy spolupráce.“*⁷⁵

Ďalším dôležitým bodom bola tiež otázka sebaurčenia, na ktorú má mať podľa neho právo každá krajina. Sebaurčenie nemeckého národa sa tak malo stať neoddeliteľnou súčasťou samotného projektu európskeho mierového usporiadania.⁷⁶

Willy Brandt následne formuloval tieto svoje ciele pre Európu tiež v zahraničí, a to vo svojej reči, ktorú predniesol na vrcholnej konferencii hláv štátov Európskeho spoločenstva v Haagu na začiatku decembra 1969, ktorá bola prvým zo štyroch stretnutí, predtým než došlo k inštitucionalizácii Európskej rady a k zahájeniu pravidelnej európskej summitovej politiky.

Základom obsahu jeho prehlásenia boli predovšetkým otázky týkajúce sa priorit západoeurópskej integrácie, ale hlavne však svojich predstáv o budúcej spoločnej Európe. Skutočnosť, že Brandt vychádzal vo svojej koncepcii z celoeurópskej perspektívy potvrdzujú potom aj jeho slová pred Spolkovým snemom vo februári 1970:

*„Zahraničná politika mojej vlády je v prvom rade európska, ale nie je len západoeurópska, snažíme sa orientovať celoeurópsky.“*⁷⁷

Jeho myšlienka o celkovom stave európskeho mierového systému obsahovala teda konkrétne body o nadväzovaní a následnom rozvíjaní vzťahov s krajinami Varšavskej zmluvy smerom vpred k dosiahnutiu pokroku medzi SRN a nimi, a to všetko za predpokladu, že rozvíjanie kontaktov smerom na Západ, tj. s krajinami Európskeho

⁷⁴ Vid' Siegler Heinrich von. *Dokumentation zur Abrüstung und Sicherheit, Bd. VIII.: 1970*. Bonn-Wien-Zürich: Verlag für Zeitarchive GmbH, 1970, Dokument č. 3, s. 2-3. Pozri tiež *Dokumente 1949-1990*, Dokument č. 92, s. 329-333.

⁷⁵ Cit. podľa Baring, Arnulf. *Machtwechsel: Die Ära Brandt-Scheel*. Stuttgart, 1982, s. 173. (ďalej len: *Die Ära Brandt*). Tieto princípy obhajoval aj sám Brandt potom, čo obdržal Nobelovu cenu za mier v decembri 1971 v Oslo. Vid' Schubert, Klaus von. [Hrsg.]. *Sicherheitspolitik der Bundesrepublik Deutschland: Dokumentation 1945-1977, Teil II*. Bonn: Schriftenreihe der Bundeszentrale der politischen Bildung, 1978, Friedenspolitik in unserer Zeit. Vortrag des Bundeskanzlers Willy Brandt anlässlich der Verleihung des Friedens-Nobelpreis 1971 Oslo am 11.12. 1971, s. 555-569. (ďalej len: *Sicherheitspolitik: Dokumentation*)

⁷⁶ Vid' Brandt, Willy. *Der Wille zum Frieden. Perspektiven der Politik*. Hamburg, 1971, s. 353.

⁷⁷ *Die Ära Brandt*: cit. dielo, s. 174.

spoločenstva, sa nestane druhoradým. Oba mali totiž pre neho samotného veľkú váhu, hrali v jeho politike prioritu a on sám ju chcel rozvíjať rovnakou mierou na obe strany.

Ohlas, s ktorým sa teda v tejto súvislosti na konferencii stretol, bol jednoznačne pozitívny, čo jasne ukázal tiež pokrok v ďalšom vývoji. Uznanie jeho predstáv o správnosti v otázke napredovania v európskom vývoji, s ktorým našiel pochopenie v Haagu, mu však dodalo následne ešte väčšiu odhodlanosť naplniť svoje ciele. Jeho príchod na jeseň 1969 znamenal teda: „*otvorenie možnosti nového smeru v zahraničnej aj domácej politike.*”⁷⁸ Okrem toho však tiež, a to je nutné poznamenať, prelomenie stagnácie v dovtedajšom európskom vývoji, čím sa zároveň vytvorili podmienky pre budovanie novej Európy.

V otázke bezpečnosti sa totiž nová západonemecká sociálno-liberálna koalícia orientovala vo svojej koncepcii jednak na už spomínanú *Ostpolitik*⁷⁹, ktorá spadala do systému európskeho mierového systému. Tvorila časť jeho akejsi pomyslenej kostry, čo bolo tiež jasným predpokladom toho, a to by som chcel zdôrazniť, že ju Brandtova vláda následne zahrnula a zároveň pokladala za súčasť svojej bezpečnostnej politiky. A potom na politiku, ktorú rozvíjala prirodzene vo vzťahu k Západu.⁸⁰

⁷⁸ *Security and Détente*, s. 23.

⁷⁹ Jej konkrétna realizácia prebiehala v rokoch 1969-1974. David C. Geyer k tomu píše: „*Ked' sa Brandt stal v roku 1969 kancelárom, on a Bahr rozšírili prvé malé kroky svojej koncepcie novej politiky do uceleného systému vzťahov s Východom: Zmluva s Moskvou a Poľskom v roku 1970, Zmluva o základoch vzťahov s Východným Berlínom a pražská zmluva v roku 1973.*”-*American Détente*: cit. dielo, s. 14. Jednania s Moskvou a s Varšavou pozri *Reluctant Realists*, s. 71-74; Moskovská zmluva, s. 76-79 Varšavská zmluva, s. 79-80 (pozri tiež *Dokumente 1949-1990*, Dokument č. 95, s. 337-340.) Otázka podpisu zmluvy so ZSSR je potom obsiahnutá tiež v BAKo/Zwischenarchiv, Abteilung B-Bundesrepublik Deutschland mit wesentlichen Besatzungszonen, II. Innerdeutsche Beziehungen/Bundesministerium für innerdeutsche Beziehungen, B 137, Standort: 10, Magazin: II 4 A 1.2.05, Reihe: 237, Raumnummer: BS/KO, Archivsignatur: 10907, dokument s názvom Vertrag zwischen Bundesrepublik Deutschland und der Union der Sozialistischen Sowjet Republiken, II. Inhalt des Moskauer Vertrages und Interpretation, s. 1-2. Pozri tiež Powaski, Ronald E. *The Entangling Alliance: The United States and European Security 1950-1993*. Westport, Bonn [u.a.]: Greenwood Press, 1994, s. 96-98. (ďalej len: *The Entangling Alliance*) Súčasťou západonemeckej *Ostpolitik* však bola aj dohoda štyroch mocností o Západnom Berlíne, signovaná 3. septembra 1971 a s ňou parafovaný tiež Záverečný protokol. Ten nadobudol však svoju platnosť až potom, ako boli ratifikované zmluvy v Spolkovom sneme, a to v máji 1972. A tak po výmene ratifikačných listín k nemecko-sovietskej a nemecko-poľskej mluve, k čomu viazal ZSSR tiež svoj podpis k štvorstrannej dohode, bol teda podpísaný Záverečný protokol, čím vstúpila do platnosti samotná dohoda veľmocí, ale aj tzv. nemecko-nemecké prevádzacie dohody. To, čo mala ale dohoda priniesť obyvateľom Západného Berlína, rovnako ako aj samotnou berlínskou otázkou, sa zaoberám až v rámci otázky postoja verejnosti k fungovaniu bezpečnosti v tejto ére. Vid' podkapitola 4.2, s. 76.

⁸⁰ Dôkazom toho je potom aj tento citát: „*Východná politika Spolkovej republiky Nemecko je striktno ohraničená jej západnou.*”-cit. podľa Mattox, Gale A. *The US/USSR Strategic Arms Limitation Talks: The Implications for the Security of the Federal Republic of Germany*. Univ. of Va., Diss., 1981, s. 227. (ďalej len: *The US/USSR SALT*)

Dôkazom začlenenia východnej politiky do tej bezpečnostnej, je potom aj prehlásenie Brandtovho ministra obrany Helmuta Schmidta pred Spolkovým snemom 24. februára 1972, v ktorom jasne zdôraznil:

„Naša zmluvná politika je základnou súčasťou celkovej bezpečnostne-politickej koncepcie celej západnej aliancie. Zmluvy majú slúžiť rozvoju našej bezpečnosti, ... s našimi susedmi. Vychádzajú z našej dobrej vôle pre dosiahnutí dobrých susedských vzťahov a tiež pre mier.“⁸¹

Zrod Brandtovej *Ostpolitik*, ktorej korene, tak ako som už skôr naznačil, spadajú do obdobia začiatku 60. rokov však nebola jediným fenoménom v Európe, ktorý so sebou rok 1969 priniesol. Na to, aby bol umožnený jej zrod, a to by som chcel zdôrazniť, bolo v skutočnosti potrebné ešte počkať práve na podpis zmluvy o nešírení jadrových zbraní, ktorá bola, ako som už skôr ukázal predmetom ostrých diskusií v západnom Nemecku v priebehu druhej polovice 60. rokov.

Otázku zrieknutia sa použitia sily, ktorú Brandt tak sám presadzoval bolo teda ešte nevyhnutné potvrdiť práve jej signovaním. Prepojenosť toho, že predpokladom pre realizáciu *Ostpolitik* je uvedená zmluva, je potom možné práve tiež vysledovať už z konkrétnej realizácie tejto politiky, keď Brandtova vláda uzatvorila prvú zo svojich dohôd, a to zmluvu s Moskvou.⁸² Predpokladom k jej signovaniu bol ale v poradí druhý fenomén, ktorý so sebou rok 1969 priniesol, zahájenie politiky uvoľňovania napätia (*détente*)⁸³ a tiež iniciovanie procesu *SALT*.

A tak v prvom rade, rozvíjanie koncepcie *Ostpolitik* a jej začlenenie do bezpečnostnej politiky koalície SPD-FDP⁸⁴, ovplyvnená zase výrazne politikou

⁸¹ Cit. podľa Schmidt, Helmut. *Ostverträge sind Teil unserer Sicherheitspolitik: Rede vor dem Deutschen Bundestag*. Bonn: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, 1972, s. 38.

⁸² Po pravej stránke je u nej totiž možné vidieť, za akým účelom bola v skutočnosti vlastne uzavretá, čo ňou sledovalo vôbec Brandtovo západné Nemecko. Jeho vláda jednoducho povedané, chcela zmluvu, aby bol zaistený mier. Takže logicky bolo v tomto slede prirodzene najprv potrebné signovať ZNJZ z jeho strany, aby mohlo rozvíjať svoju *Ostpolitik*. Ďalšími detailami k tejto otázke sa zaoberám neskôr, a to už v súvislosti s jej podpisom zo strany Brandtovej koalície SPD-FDP.

⁸³ Tj. (franc. uvoľnenie), ktorej súčasťou sa práve od konca 60. rokov stala zásada rešpektovania sfér vplyvu oboch superveľmocí, ktorá minimalizovala dopad rady medzinárodných kríz (akými boli napr. arabsko-izraelské vojny, konflikt v Indočíne atď.) na globálnu politiku. Pozri tiež *Nixon: The Triumph*, s. 439. Otázku vzájomnej súvislosti *Ostpolitik* a otázky *détente* je možné zase nájsť vid' Steinke, Rudolf [Hrsg.]. *Germany Debates Defense: The NATO Alliance at the Crossroads*. Armonk, NY: Sharp, 1983, s. xv. (ďalej len: *The NATO Alliance*)

⁸⁴ Jej povahu, priority a to, čo tvorí jej samotný základ, analyzuje minister obrany Helmut Schmidt v rámci diela *The US/USSR SALT*, s. 74-75.

*détente*⁸⁵, bola vo svojej podstate celkovo predpokladom toho, že sa pre SRN otvorila súčasne tiež cesta k prvému kolu rozhovorov so Sovietskym zväzom. Cesta k realizácii východnej politiky bola teda voľná.

Uvedený druhý fenomén, ktorý zahŕňal v sebe *détente* a s tým tiež v rovnakej dobe začiatok rozhovorov o *SALT*, bol zase na medzinárodnej scéne predpokladom, ktorý Spolkovej republike umožnil potom konečne samotný podpis zmluvy o nešírení. Pri dosiahnutí tohoto stavu mal však následne tiež značne pozitívny vplyv v tom, že viedol následne k intenzívnemu rozvíjaniu zahraničnej politiky západonemeckej vlády vo vzťahu k bezpečnostným štruktúram, predovšetkým vo vzťahu k NATO, a to za režírovania už novozvoleného amerického prezidenta Richarda M. Nixona.⁸⁶

Nutnosť zahájenia samotnej politiky uvoľňovania (*détente*)⁸⁷ vystihuje potom výstižne vo svojich pamätiach Henry Kissinger, ktorý píše:

*„Na Západe, v Spojených štátoch a v Európe prevládol všeobecný impulz obnoviť aktívne úsilie o politiku détente a nedovoliť, aby ju invázia do Československa prerušila. ... Bolo zvláštne, že po invázii do ČSSR to bola Amerika, od koho sa vyžadovalo, aby demonštroval svoju dobrú vôľu. Rovnako tiež nebolo jasné, aké konkrétne faktá ospravedlňovali nepochybný pocit nádeje a naliehavosti zhrnutý v úvodníku listu The Washington Star z 9. marca, ktorý autor ukončil slovami: „Pokiaľ nastal niekedy čas na détente, tak je to teraz.“*⁸⁸

Jej hlavnými tvorcami boli zo sovietskej strany Leonid I. Brežnev, zo strany Spojených štátov prezident Richard M. Nixon a zo strany Spolkovej republiky Nemecka Willy Brandt. Samotná politika uvoľňovania prinášala so sebou v podstate diplomaciu bezprostredných rokovaní, a to nielen medzi superveľmocami, ale aj medzi členmi blokov na Východe a Západe. Narastajúca medzinárodná spolupráca viedla teda k oslabeniu pretrvávajúcich mocenskopolitických a ideologických sporov, ale ako základnú skutočnosť ich samozrejme nerušila ani nezakrývala. Politika uvoľňovania

⁸⁵ Vzájomná súvislosť a prepojenie *Ostpolitik* a détente o tom, že mala motivovať tiež západných spojencov k podpore uvoľňovania napätia v smere Východ-Západ, analyzuje podrobnejšie zase Griffith, William E. *The Ostpolitik od the Federal Republic of Germany*. Cambridge: MIT Press, 1978, s. 176.

⁸⁶ Vid' podkapitola 3.3, s. 52.

⁸⁷ Otázku zahájenia politiky détente a problémy s ňou spojené popisuje Anatoly Dobrynin vid' *In Confidence*, s. 265.

⁸⁸ Cit. podľa Kissinger, Henry. *Roky v bílém domě*. Praha: BB Art, 2006, s. 129. (ďalej len: *Roky v bílém domě*)

bola jednoducho pragmatickou a praktickou politikou, založenou na životnej potrebe a nevyhnutnosti vzájomnej dôvery.

Pri zamýšľaní sa nad koncepciou *détente* oboch superveľmocí je potrebné ale konštatovať, že:

„Rozdielna americká a sovietska koncepcia *détente* hrala rozhodujúcu rolu v americko-sovietskych vzťahoch v priebehu 70. rokov. Od roku 1969 do roku 1972 sa posunuli obidve krajiny, a to pomaly a nerovne smerom k stretu⁸⁹ záujmov, ktoré by tolerovali ich vzájomné zlepšujúce sa vzťahy.“⁹⁰

Do popredia sa zároveň stavia ale ďalej otázka. Čo umožnilo obom krajinám realizovať svoju politiku *détente*? Pri hľadaní odpovede na túto otázku je potrebné uvažovať najprv nad tým, v akej situácii sa obe krajiny nachádzali. Čo sa týka Spojených štátov, tie sa čoraz viac zmietali vo vietnamskej vojne, ktorá ich vyčerpávala po každej stránke.⁹¹

Iná situácia však bola v Sovietskom zväze. Jedným z významných predpokladov, prostredníctvom ktorého mohol ZSSR v podstate realizovať svoju politiku *détente*⁹² bolo jeho intenzívne zbrojenie. Okrem toho však zároveň⁹³ dosiahol tiež rovnakú početnosť a dalo by sa povedať, že aj väčší pokrok v technológii, a to v oblasti strategických jadrových zbraní. Uvedená skutočnosť bola následne tiež predpokladom pre vytvorenie priaznivých podmienok, kedy sa vidina obáv zo strany ZSSR stala minulosťou, čím sa zase vytvorili súčasne predpoklady pre začiatok rozhovorov o kontrole týchto zbraní.⁹⁴

V prípade Spojených štátov a ich koncepcie⁹⁵ *détente*, je dôležité ale najskôr ukázať, v akej situácii sa nachádzal Nixon pri svojom nástupe do úradu.⁹⁶ Jeho

⁸⁹ Možný je aj preklad spojeniu.

⁹⁰ Cit. podľa Garthoff, Raymond L. *Détente and Confrontation: American-Soviet Relations from Nixon to Reagan*. Washington, D.C.: Brookings Institution, 1985, s. 27. (ďalej len: *Détente and Confrontation*)

⁹¹ Detaily k tomu *Roky v bílém domě*, s. 225.

⁹² Sovietska koncepcia *détente* je analyzovaná detailne v *Détente and Confrontation*, s. 40-57.

⁹³ A to v porovnaní s USA.

⁹⁴ Rozhovory o *SALT* sú obsiahnuté v rámci podkapitoly 3.2 (ďalej len: 3.2)

⁹⁵ Americká koncepcia *détente* je podrobne rozpracovaná v *Détente and Confrontation*, s. 28-40.

⁹⁶ Detaily k tomu sa nachádzajú v *Entangling Alliance*, s. 83. a in: *New York Times*, 20. September 1969, s. 1. Jeho ciele a priority v dobe pred jeho zvolením a nástupom do úradu vid', in: *New York Times*, 20. September 1968, s. 33.

administratíva sa v danej chvíli zmieta v podstate uprostred, a to dalo by sa povedať, v jednej z najväčších zahraničnopolitických kríz v americkej histórii. Táto skutočnosť mala úzku súvislosť prirodzene s vojnou vo Vietname, v ktorej bojovalo viac ako pól milióna amerických vojakov a ktorej udalosti je možné považovať za akúsi jasnú ukážku hlbokkej koncepcnej krízy americkej zahraničnej politiky.

Na základe uvedeného je potom možné tiež usudzovať, že medzinárodné postavenie Spojených štátov v dobe, kedy Nixonova administratíva vstupovala do Bieleho domu, bolo v oveľa horšej situácii v porovnaní s minulosťou. Spojené štáty, ktoré boli v danej chvíli vyčerpané touto strašnou vojnou, sa ocitli vo vzťahu k ZSSR totiž v pozícii strategickej rovnosti.

Nixonovým poradcom pre otázky národnej bezpečnosti sa stal už spomínaný Henry A. Kissinger, pôvodom Nemeц z bavorského Fürthu. Pod jeho vedením sa nová americká administratíva snažila o to, aby:

„Namiesto rovnováhy, o ktorú sa usilujú ostatné národy, tak ako podotkol sám Kissinger, my sa staráme o legálnu záruku mieru. Máme sklon ponúkať svoj altruizmus ako záruku spoľahlivosti.“⁹⁷

Zeuropeizovanie americkej zahraničnej politiky malo teda následne predstavovať akési vyústenie z tejto situácie, a to ale tak, že celková sústava názorov a predstáv tu mala hrať už podstatne menší vplyv ako v minulosti. Dôležité však bolo ďalej aj to, že Nixonova administratíva venovala značnú pozornosť vo svojej diplomacii riešeniu naliehavých otázok a snažila sa o dosiahnutie čiastočných a momentálnych úspechov.

V súvislosti s procesom uvoľňovania na globálnej úrovni⁹⁸, bola ale americká administratíva nútená vychádzať a zároveň počítať s tým, čo prinášal súčasne proces na Starom kontinente. Jeho základy však boli položené a stanovené oveľa skôr.⁹⁹ Americká zahraničná politika nemala pre Starý kontinent v podstate žiadne veľkolepé

⁹⁷ Cit. podľa Kissinger, Henry. *American Foreign Policy*. New York: Norton, 1997, s. 92. Pozri tiež *Dealing with the Devil*, s. 23.

⁹⁸ Ten je včetně jeho cesty k vrcholu v roku 1975 predmetom otázky *SALT*. Viď 3.2, s. 42-43.

⁹⁹ Tj. otázka *Harmelovej správy* z roku 1967, ktorá je obsiahnutá v rámci predošlej 2. kapitoly.

ciele. Naopak, snažila sa o vyriešenie dôležitých a špecifických záležitostí, akou bola kontrola zbrojenia a v minulosti neustále analyzovaná problematika Berlína.¹⁰⁰

Tieto kľúčové otázky, ktorým hodlali obaja štátnici venovať svoju pozornosť, mohli samozrejme vytvárať kontinuitu aj s ostatnými otázkami, čo mohlo prirodzene predstavovať následne tiež pozitívny predpoklad pre celkové európske uvoľnenie. Jeho zmysel videli potom Nixon a Kissinger v udržaní rovnováhy medzi superveľmocami, a to ale s menšími nákladmi. Z uvedených dôvodov sa preto Spojené štáty orientovali najmä na jej vojenské aspekty, čoho dokladom boli aj úspechy rozhovorov o vzájomnom a vyváženom znížení konvenčných síl (MBFR), ktoré boli zahájené vo Viedni v roku 1973.¹⁰¹

Veľmi dôležitou sa však ukázala byť aj otázka tzv. selektívnej *détente* zo strany Sovietskeho zväzu, ktorej nebezpečie si Nixonov zahraničnopolitický „guru“ uvedomoval veľmi dobre. V prípade, že by ZSSR mohol určovať rozsah uvoľnenia voči krajinám západnej Európy, mohlo by byť dôsledkom takejto politiky ohrozenie súdržnosti Západu a rozdelenie Severoatlantickej aliancie, a to podľa názorov a predstáv samotného Sovietskeho zväzu. Úsilie predísť takejto hrozbe predstavovalo však v danej chvíli veľkú výzvu pre samotnú americkú administratívu prezidenta Nixona, a to predovšetkým vo vzťahu k Spolkovej republike Nemecko.¹⁰²

Koniec 60. rokov znamenal teda vytvorenie akejsi zvláštnej situácie, ktorá ako som naznačil, umožnila následné uvoľnenie medzinárodného napätia (*détente*) a súčasne napomáhala k uľahčeniu celkovej zložitej politickej situácie vo vzájomných vzťahoch Nixonovej administratívy a západného Nemecka kancelára Willyho Brandta.

¹⁰⁰To, čo som ukázal v pozn. 79 o konkrétnej podobe realizácie novej západonemeckej *Ostpolitik*, bolo však v skutočnosti výsledkom prístupu Nixonovej administratívy, ktorá k nej zaujala taký postoj, že aj napriek tomu, že by mohla metamorfovať do nacionalizmu, vyjadrila nakoniec zo svojej strany ochotu spolupracovať na jej realizácii, čo nakoniec teda umožnilo uzatvoriť jednanie štyroch mocností o otázke prístupu do Západného Berlína. Podrobnosti k tomu viď PA AA/ B 38 II A1, Regal: 51, Karton: 16963, Mikrofiche-Nr.: J, Best.: 334-1, Mikrofilm č. 008-009 (ďalej len: PA AA/B 38 II A1, Best.-Nr.: 334-1)

¹⁰¹ Detaily k nim, a to v súvislosti s procesom KBSE je možné nájsť v PA AA/B 32 204, Best.: Zwischenarchiv, Raum: Tresoebene B Zwischenarch, Regal: 10, Karton: 535, Betreff: USA, Bd. 7.: vom 1. Januar bis 31. Dezember 1974, Bestell-Nr.: 101.373, POLITISCHER JAHRESBERICHT 1972, odstavce g-Haltung zu KSZE und MBFR, s. 19-21. (ďalej len: PA AA/B 32 204: USA, Bd. 7: POLITISCHER JAHRESBERICHT 1972). Pozri tiež *The Entangling Alliance*, s. 100-102 a Carola, Bielfeldt und Schlotter, Peter. *Die militärische Sicherheitspolitik der Bundesrepublik Deutschland*. Frankfurt am Main: Campus Verlag, 1980, s. 131-139. Otázka postoja SRN k tejto problematike je potom obsiahnutá viď *Abrüstungs*, s. 271-273 a analyzuje ju tiež Falin, Valentin. *Politische Erinnerungen*. München: Droemer Knauer, 1993, s. 261.

¹⁰² V tejto súvislosti sa vo vzťahu k SRN jednalo celkovo o problém tzv. nemeckej traumy zo strany ZSSR. Pozri AdsD/WBA/Dep. Willy Brandt, Sozialdemokratische Partei Deutschlands, Aktengruppe-1 11 (A 11.1) Abt. I.-Persönliche Korrespondenz A-Z 1968-1980-Mappe-7, s. 20. Pozri tiež Mastný, Vojtech. „Did NATO win the Cold War?“, in: *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 3, 1999, s. 176.

Na základe vytvorenia takto priaznivej situácie sa teda vytvorili podmienky aj pre začiatok rozvíjania Brandtovej západoeurópskej bezpečnostnej politiky pod dohľadom USA ako garanta v celom tomto procese. Za takýchto podmienok už teda nebránilo nič tomu, aby sa odhodlala ku kroku, ktorý predchádzajúca veľká koalícia nemohla ešte vo svojej politike dosiahnuť.

Totíž pristúpila k podpisu zmluvy o nešírení jadrových zbraní, ktorú signovala 28. novembra 1969¹⁰³, čím neuistila len samotné Spojené štáty o tom, že ich dovtedajší postoj k západonemeckému vývoju je v súlade s ich predstavou, že prebieha celkovo podľa plánu určovaného Západom, ale viedla zároveň tiež k zlepšeniu celkovej zložitej politickej situácie Spolkovej republiky vo vzťahu k Sovietskemu zväzu, NDR ale vôbec aj k celej východnej Európe.

Je potrebné ale podotknúť, že tento jej politický akt bol prirodzene v strehu na medzinárodnej scéne a čakal naň pravdepodobne aj samotný Západ. Logicky vychádzajúc z toho, že nemecká otázka bola tou najdôležitejšou a najzávažnejšou v celej Európe, niet divu, že otázka jadrových zbraní a SRN bola potom v tak značnej pozornosti z ich strany.

Spolková republika, ktorá bola na začiatku 70. rokov ocitla na novej ceste vo svojom vývoji a zároveň v pozornosti medzi obidvomi superveľmocami, USA a ZSSR, bola krajinou, ktorá jednoducho ukázala svoj jednoznačný ústretový postoj voči daniu okolo seba, a to aj tým, že signovala práve túto zmluvu o non-proliferácii jadrových zbraní, čo bol zároveň vôbec jeden z prvých krokov vtedajšej spolkovej vlády na poli rozvíjania jej bezpečnostnej politiky vo vzťahu k Západu.

Je teda možné konštatovať, že projekt Brandtovej európskej bezpečnostnej politiky, bol jednoducho veľmi dobre premyslenou stratégiou, ktorý sa vyznačoval ústretovosťou, predstavou o mierovom usporiadaní Európy, ale aj akousi odhodlanosťou a odvahou napredovať vo vývoji a dosiahnuť v ňom pokrok a prelomiť bariéry pre uľahčenie celkového života obyvateľov západného Nemecka.

¹⁰³ Problematika jej podpisu je obsiahnutá v AdsD/WBA/A8-Mappe 41, s. 111 [s. 1 v rámci vlastného dokumentu]. Okrem toho pozri tiež BAKo/B 137, Archivsignatur: 16460, DIE FRAGE DER ABRÜSTUNG, časť A, II-Vertragliche Regelungen s. 3-5. a taktiež *Bulletin des Presse- und Informationsamt der Bundesregierung*, Nr. 145, Bonn, den 29. November 1969, S. 1233-1235. Problematikou ratifikácie tejto zmluvy zo strany ZSSR, ktorý sa vyjadril, že k tomuto kroku nedôjde z jeho strany skôr, pokiaľ Bonn nepristúpi k jej signovaniu, popisuje Egona Bahr vo svojich pamätiach vid' *Zu meiner Zeit*, s. 213.

3.2 Rozhovory o obmedzení strategických jadrových zbraní (SALT): Ich vplyv na stav bezpečnosti západného Nemecka

Koniec 60. rokov znamenal v európskych dejinách zásadný obrat v politickom vývoji západného Nemecka. S príchodom Willyho Brandta do funkcie spolkového kancelára sa otvorila teda súčasne cesta k novému začiatku a vôbec k akémusi pokroku v dovtedajšom vývoji Spolkovej republiky. Impulz, ktorý so sebou priniesol, jeho myšlienky posunúť Európu niekam ďalej a vytvoriť podklady pre rozširovanie mieru vo svete¹⁰⁴, boli vo svojej dobe jednoznačne vítané.

Willy Brandt, ktorý sa stal ale jedným z troch hlavných politických aktérov uvoľňovania medzinárodného napätia vo svete, ktoré so sebou rok 1969 priniesol, však musel pri realizácii svojich plánov vychádzať a súčasne si uvedomovať, že súčasne prebiehal tento proces aj v celosvetovom meradle, a to na úrovni sovietsko-amerických vzťahov, ktorých ústrednou témou pri rokovaníach, boli tak, ako som už skôr naznačil, otázky týkajúce sa obmedzenia strategických jadrových zbraní, teda jednania o otázke *SALT*.

Postoj Nixona a jeho poradcu pre otázky národnej bezpečnosti Kissingera bol k otázke jednaní o strategických zbraniach spočiatku dosť zdržanlivý. Obaja len sledovali, ako sa bude situácia naďalej vyvíjať a diskutovali o prípadných možnostiach limitov týchto zbraní, avšak v otázke konkrétnej dohody o nich boli ešte v danej chvíli veľmi opatrní. Celý tento proces o *SALT* vnímali „ako politické súťaženie s možnými domácimi a medzinárodnými ziskami, pokiaľ bude tento proces pod drobnohľadom.“¹⁰⁵

Uvedená citácia jasne naznačuje, že stanovisko, ktoré americká administratíva zaujala v tomto období k otázke *SALT*, bolo značne zdržanlivé, aj keď už síce mala konkrétne predstavy o tom, čo by jej mohol tento proces priniesť a ako by mohla z neho zároveň tiež následne ťažiť.

Okrem Spojených štátov je však potrebné priblížiť aj postoj Sovietskeho zväzu, ktorý zase k tomuto procesu zaujal rozhodné stanovisko v podobe svojho jednoznačného

¹⁰⁴ Detaily k tejto otázke analyzuje Schmidt, Gustav. *A History of NATO: The First Fifty Years. Vol. II.* Basingstoke, Hampshire: Palgrave, 2001. (ďalej len: Schmidt)

¹⁰⁵ *Détente and Confrontation*: cit. dielo, s. 146.

záujmu participovať na ňom. Prejavil totiž zo svojej strany evidentný záujem v súvislosti s ním a zrejme uvažoval v rovnakej dobe už viac, v porovnaní so Spojenými štátmi, a to o možnom prípadnom uzavretí konkrétnej dohody ako výsledok tohoto procesu. Táto skutočnosť však mala následne tiež vplyv na dosiahnutie ústupkov zo strany ZSSR v iných kľúčových otázkach, akou bolo pre USA tiež otázka ich odchodu so vztýčenou hlavou z vietnamského konfliktu.¹⁰⁶

Na základe uvedeného je teda možné vidieť vzájomnú prepojenosť problematiky rozhovorov o strategických jadrových zbraniach, ktorá sa vo svojej podstate stala jasnou pákou v celkovej stratégii politiky uvoľňovania napätia (*détente*). Tento neprehliadnuteľný fakt sa potom zároveň stal tiež predpokladom toho, kedy sa Spojené štáty a Sovietsky zväz začali vo svojich vzájomných vzťahoch navzájom postupne zblížovať a nachádzali medzi sebou čoraz väčšie porozumenie. Obavy z prvotných diskusií o otázke strategických zbraní vystriedali teda postupne predstavy o ich jasnom budúcom napredovaní.

Samotné rokovania o otázke strategických jadrových zbraní sa potom začali až v novembri 1969, a to vo finských Helsinkách.¹⁰⁷ Tie je možné potom pokladať vôbec za významné pozitívum, ktoré ovplyňovalo a súčasne napomáhalo zlepšovaniu vzájomných vzťahov oboch superveľmocí, čoho dokladom sú následne aj samotné motívy vedúce obe superveľmoci k podpisu finálnej dohody.¹⁰⁸

Dosiahnutia takéhoto stavu sa teda následne prejavilo tiež v uzatvorení prvej dohody o obmedzení strategických jadrových zbraní (*SALT I*) v Moskve 29. mája 1972.¹⁰⁹ Tú je potom možné pokladať za akýsi centrálny bod a súčasne za trvalý

¹⁰⁶ Postoj Nixonovej administratívy k tomuto konfliktu analyzuje Stephen Ambrose vo svojom diele vid' *Nixon: The Triumph*, s. 655-656.

¹⁰⁷ Príčinou zahájenia rozhovorov o *SALT* až na jeseň 1969 (je nutné však pripomenúť, že prezident Johnson inicioval už prvé kroky vo vzťahu k ZSSR o otázke jednaní v oblasti kontroly zbrojenia už na prelome rokov 1966/1967) bola intervencia ZSSR a jeho spojencov do ČSSR v auguste 1968 (pozri *Zu meiner Zeit*, s. 210) Okolnosti ich samotného zahájenia potom popisuje vo svojich memoároch Nixon, Richard. *The Memoirs of Richard Nixon*. New York: Grosset & Dunlop, 1978, s. 523. (ďalej len: *The Memoirs*) Pozri tiež Schmidt, s. 133.

¹⁰⁸ Sovietske rovnako ako aj americké motívy vedúce k podpisu tejto dohody sú obsiahnuté v PA AA/B 43 II B1, Best.: Zwischenarchiv, Regal: 48, Karton: 2848, Betreff: SALT, Bestell-Nr.: 107.255, Betr.: Entscheidung Präsident Nixons über die Sentinel-Projekte, Bedeutung der Entscheidungen für SALT, Anlagen: Amerikanisch-sowjetischen Gespräche über die Begrenzung strategischer Waffen (SALT), odstavec 3.: Amerikanische Motive für SALT, s. 2-4; Sowjetische Motive für SALT, s. 4. (ďalej len: PA AA/B 43 II B 1: SALT). Otázka vplyvu týchto jednaní vo vzťahu k európskej bezpečnosti sa nachádza zase v diele *The Strained Alliance*, s. 239.

¹⁰⁹ Okrem samotnej dohody *SALT I*, ktorá bola uzatvorená v rámci prvého veľmocenského summitu Nixona a Brežneva v Moskve, konaného v období od 22. mája do 30. mája 1972 [podrobnosti k otázke celého tohoto procesu, vedúceho k podpisu tejto dohody (okrem toho pozri tiež v súvislosti s tým aj

výsledok samotnej politiky *détente*. Od nej sa prirodzene odvíjali aj ďalšie pokračujúce rozhovory v oblasti kontroly jadrových zbraní. Samotná dohoda *SALT I* však bola zároveň aj dôležitým dôkazom toho, že obidve superveľmoci sú schopné vôbec dohodnúť sa a urobiť závery v tak citlivej otázke, akou bola problematika týchto strategických zbraní. Na základe uvedeného sa v podstate stala *détente*, a to do značnej miery synonymom práve uvedenej dohody. Postoj americkej strany zachytil potom Henry Kissinger výstižne vo svojich pamätiach, v ktorých píše:

„Potom sa dostavil ten pocit uvoľnenia, ... Myslím, že je to veľmi dôležitý medzník, ... , som veľmi hrdý, že som na ňom mohol pracovať s vami, páni.“¹¹⁰ Postoj sovietskej strany bol však tiež kladný.¹¹¹

S ďalším priebehom udalostí bolo v súvislosti s celkovým vývojom vzájomných vzťahov USA a ZSSR, dôležité najmä odhalenie a následné vyšetrovanie aféry Watergate v USA na jar 1973. Otrasy na americkej politickej scéne, spôsobené touto aférou si však Sovietsky zväz, a to v zmysle, že by mohol mať nejaký dopad na ich vzájomné vzťahy so Spojenými štátmi pred konaním ďalšieho summitu nepripúšťal. Vzájomné vzťahy oboch superveľmocí sa teda prehlbovali a rozvíjali aj naďalej¹¹² a vyvrcholili následne¹¹³ v júni 1973 pri návšteve sovietskeho vodcu L. I. Brežneva v Spojených štátoch.¹¹⁴ Zmena nastala potom až v auguste 1974, kedy Nixonova rezignácia v dôsledku spomínanej aféry zmrazila ich vzájomné vzťahy.

V danej chvíli sa do popredia stávala predovšetkým otázka uzatvorenia ďalšej dohody o obmedzení strategických jadrových zbraní.¹¹⁵, avšak jednania o nej neboli príliš úspešné.¹¹⁶

otázku tzv. MIRV vid' BAKo/Zwischenarchiv, B 137, Standart: 10, Magazin: II 2 A U. 2. 05, Reihe: 118, Raumnummer: BS/KO, Archivsignatur: 3651, Plan zur Aussöhnung Europas: Neue Wege für USA, die UNO und die NATO, Eine grössere europäische Rolle in der NATO, s. 23.) a nej samotnej, analyzuje Hacke Christian. *Die Ära Nixon-Kissinger: konservative Reform der Weltpolitik*. Stuttgart: Klett-Cotta Verlag, 1983, s. 103-109. (ďalej len: *Die Ära Nixon-Kissinger*). Pozri tiež *Internationale Beziehungen I*, s. 33-34 a s. 36], boli výsledkom rozhovorov *SALT* zároveň ešte zmluvy o ABM [(*Anti-Ballistic Missile*) z mája 1972 (*Nixon: The Triumph*, s. 441; *American Détente*, s. 23 a 24; *SALT*, s. 28-30; pozri tiež *In Confidence*, s. 211-216 a Nurick, Robert. [Hrsg.] *Nuclear Weapons and European Security*. New York, NY: St. Martin's Pr., 1984, s. 83-84. (ďalej len: *Nuclear Weapons*)] a potom tzv. Interim Agreement (*American Détente*, s. 24)

¹¹⁰ *Roky v bílém domě*: cit. dielo, s. 1138.

¹¹¹ Detaily k nemu popisuje vo svojich pamätiach Gromyko, Andrei. *Erinnerungen*. Düsseldorf: Econ Verlag, 1989, s. 392. (ďalej len: Gromyko)

¹¹² A to aj napriek prebiehajúcim udalostiam v USA.

¹¹³ Predpokladom k tomu boli veľmi dobré osobné vzťahy Nixona a Brežneva.

¹¹⁴ Vývoj vzájomných vzťahov USA a ZSSR popisuje v tomto období Nixon v *Memoirs*, s. 875-880.

¹¹⁵ Tj. *SALT II*

Posledné významné stretnutie USA a ZSSR, a to na najbližších pár rokov, prebehlo potom na summite vo Vladivostoku v novembri 1974. Jediným významným výsledkom, ku ktorému na ňom dospeli¹¹⁷, bolo určenie limitov strategických zbraní z hľadiska ich kvantity. S vývojom ďalších udalostí došlo následne k zhoršeniu vo vzájomných vzťahoch medzi obidvomi superveľmocami, ktoré sa začalo postupne meniť až v súvislosti s realizáciou programu Sojuz-Apollo¹¹⁸ a predovšetkým s KBSE¹¹⁹, ktorá sa skončila podpísaním Záverečného aktu v Helsinkách 1. augusta 1975.¹²⁰ Zatiaľ čo jeho podpis znamenal vyvrcholenie európskej *détente*, samotná konferencia však prebiehala už v období, kedy bol zenit tejto politiky minulosťou.

V celom tomto procese rozhovorov o strategických jadrových zbraniach a uzavretou dohodou *SALT I*, ktorá ako som zdôraznil bola trvalým výsledkom samotnej politiky uvoľňovania napätia, vrcholiaca následne na Starom kontinente v roku 1975, je dôležité ďalej ukázať, aký vplyv mali vôbec tieto jednania na stav bezpečnosti západného Nemecka v Brandtove ére a aké stanovisko zaujala jeho vláda následne v súvislosti s uzavretím uvedenej dohody.

Na začiatok je potrebné uvedomiť si, že súčasne v období, kedy došlo k zahájeniu procesu o strategických zbraniach, ktorý začal na jeseň 1969 a ktorý bol vo svojej podstate jedným z hlavných pilierov politiky *détente*¹²¹, dochádzalo teda zo strany Spolkovej republiky súčasne k akémusi všeobecnému prispôsobeniu sa celkovej meniacej sa politickej situácii vo vzájomných vzťahoch oboch superveľmocí, v súvislosti so spomínanou politikou uvoľňovania napätia. Na základe predstavy

¹¹⁶ A to v dôsledku celej rady ďalších problémov.

¹¹⁷ Za americkú stranu na ňom participoval už ale nový prezident Gerald R. Ford. Podrobnosti k nemu viď *Détente and Confrontation*, s. 494-505. Pozri tiež Gromyko, s. 395.

¹¹⁸ Možné je tiež označenie Apollo-Sojuz Test project, čo bol prvý spoločný let USA a ZSSR v júli 1975. Program ukončil v podstate éru dobývania Mesiaca a bol zároveň predpokladom pre rozvíjanie spolupráce v kozmických programoch.

¹¹⁹ Angl. CSCE. Detaily k nej viď BAKo/Zwischenarchiv, Abteilung B-Bundesrepublik Deutschland mit wesentlichen Besatzungszonen-Bundesrepublik Deutschland ab 1949, I. Oberste Organe/Bundeskanzlersamt, B 136, Standort: 10, Magazin: I 3 A E.2.3, Raumnummer: BS/KO, Bd. 2, Archivsignatur: 6921, POLITICAL COMITEE, NORTH ATLANTIC ASSEMBLY, ATLANTIC POLITICAL PROBLEMS, DRAFT REPORT PREPARED BY MR. ERIK BLUMENFELD (Federal Republic of Germany), General Rapporteur, International Secretariat, June 1970, odstavce D. Security Conference for Europe, s. 13-14. Detaily k jej samotnému priebehu a výsledkom je potom možné nájsť v *Internationale Beziehungen I*, s. 39-41. Pozri tiež *Die Ära Nixon-Kissinger*, s. 156-157.

¹²⁰ A to za účasti 33 štátov Európy (a to s výnimkou Albánska, ktoré sa konferencie nezúčastnilo v dôsledku svojich väzieb na komunistickú Čínu) USA a Kanady. Záverečný akt sa potom skladal ešte z tzv. košov. Bližšie podrobnosti k nim viď Kissinger, Henry. *Roky obnovy*. Praha: BB Art, 2002, s. 519-520 a s. 523-525.

¹²¹ Pozri *Germany: 40 Years*, s. 96-98.

o dôležitosti svojich vlastných bezpečnostne-politických úvah sa teda následne Spolková republika ocitla v pozícii aktívneho účastníka v celom tomto procese.

A tak je možné konštatovať, že výrazný zlom v jej politickom pôsobení v európskej politike sa teda odvíjal od zmeny, ktorú so sebou priniesol nielen obrat v celkovom vzájomnom vývoji vzťahov v smere Východ-Západ, a to predovšetkým z hľadiska meniacej sa rovnováhy oboch superveľmocí, ale okrem toho tiež otázka spojená s dôkazom toho, že NDR¹²² ukázala zo svojej strany vôbec schopnosť prežiť, a to z hľadiska politického, ekonomického a vojenského.

Vstup Spolkovej republiky Nemecko do celého procesu rozhovorov o strategických jadrových zbraniach¹²³, o tom čím bol ale tiež v skutočnosti limitovaný, vystihuje na úvod nasledovný citát:

„Západonemecký vstup do jednaní a poradnej fáze o SALT bol obmedzený nielen politickými a vojenskými okolnosťami, ale aj ústavnými obmedzeniami západonemeckej byrokracie.“¹²⁴

Ich prejav bol potom nasledovný. Bránili jasne formulovaniu jednoznačného postoja zo strany západného Nemecka k problematike kontrole týchto zbraní v záujme celej Európy a stali sa tiež súčasne akousi brzdou pre vzájomné rozvíjanie diskusií v oblasti transatlantických vzťahov. Pokiaľ ide ešte o limity ústavnej povahy, tu je nevyhnutné ešte zdôrazniť, že v súvislosti s následným procesom rokovaní o *SALT II*¹²⁵ boli chápané na základe svojho obsahu ešte ako viac striktnejšie, pretože predmetom týchto jednaní boli predovšetkým otázky spojené s celkovým vývojom v kontexte regiónu západnej Európy.

Pri usúdení toho, že hlavným predmetom týchto rozhovorov o obmedzení strategických zbraní mala byť potom aj naďalej do budúcnosti predovšetkým problematika týkajúca sa konkrétne zbraní stredného a dlhého doletu, potom nie je vôbec prekvapujúce, prečo samotné západné Nemecko pristúpilo k takému kroku zo svojej strany, kedy sa začalo vážne zaoberať tým, či jeho možnosti vôbec postačujú a

¹²² K otázke pohľadu NDR na vtedajšiu západonemeckú politiku vid' PA AA/ B 38 II A1, Regal: 51, Karton: 16938, Mikrofiche-Nr.: J, Best.-Nr.: 283-1, Betr.: Deutsche Mitgliedschaft in der NATO, Referat II A1, časť 1. Reaktion der DDR auf die Deutschland- und Ostpolitik der neuen Bundesregierung, Mikrofilm č. 026-027. (ďalej len: PA AA/B 38 II A1, Best.-Nr.: 283-1, Betr.: Deutsche Mitgliedschaft in der NATO)

¹²³ Vid' PA AA/B 43 II B1: SALT, odstavec 6., s. 5-6 a odstavec 8., s. 7.

¹²⁴ *The US/USSR SALT*: cit. dielo, s. 168. Podrobnosti k tejto otázke vid' *Ibidem*, s. 169-173.

¹²⁵ *Détente and Confrontation*, s. 883-904. Gromyko, s. 392.

spĺňajú podmienky na to, aby mohlo na tomto procese o strategických zbraniach participovať.

Ako sa však ukázalo, možnosti Spolkovej republiky boli v tomto smere postačujúce a odpovedali v danej chvíli podmienkam, ktoré si celý tento proces jednaní o *SALT* vyžadoval.¹²⁶

Jej pôsobenie v ňom v rámci jeho prvej fázy v rokoch 1969-1972, bolo príznačné tým, že sa v tomto období držala skôr na jeho okraji a nezasahovala do jeho priebehu. Jedinou otázkou, ktorej však bola v prípade SRN v súvislosti s ním v tomto období venovaná pozornosť, bola dišputa o jej vzťahu k otázke neobmedzovania bezpečnostných tézi, ktoré tvorili podklad pre následné fungovanie celého bezpečnostne-strategického systému ako garanta celkovej európskej bezpečnosti.

Otázka postoja západného Nemecka k rozhovorom o strategických zbraniach a k vnímaniu celého tohoto procesu bola potom determinovaná jeho angažovanosťou v otázkach týkajúcich sa mierového usporiadania na Starom kontinente. Pričom je dôležité ešte zdôrazniť, že vzájomná prepojenosť jednaní o nich a samotnej berlínskej otázky sa ukázala byť v súvislosti s tým očividná, čoho dokladom bolo aj uskutočnenie konferencie¹²⁷, ktorá prebehla na začiatku marca 1969, na ktorej participoval už novozvolený americký prezident Richard Nixon.

Súvislosť medzi týmito dvomi kľúčovými problémami, lepšie povedané ich vzájomná prepojenosť a ich budúce celkové riešenie a následná diskusia o nich, medzi USA a Bonnom, predstavovala možnosť následnej existencie väzieb medzi nimi, keď zoberieme do úvahy už len samotné rozhovory o otázke *SALT*, ktoré zaznamenali na tejto konferencii pokrok vo svojom napredovaní. Boli chápané ako kľúčový a zlomový bod, ktorý mal predstavovať prioritu, ktorej bude venovaný dostatočný priestor pre jej riešenie a ďalšie napredovanie, keďže dôsledky jeho samotnej povahy a podstaty boli tak závažné a spájané s inými nemenej dôležitými otázkami.

K ďalším diskutovaným problémom z celého obsahu prerokovaných bodov na nej, patrili okrem iného tiež pokusy o hľadanie vzájomných súvislostí medzi *SALT* a

¹²⁶ Hlavným kritériom, ktoré sa u SRN v tejto súvislosti posudzovalo, a to v súvislosti s jej zapojením sa do procesu *SALT*, bola jej tzv. [angl. Institutional Capability], ktorá odpovedala tomu, ako som uviedol vyššie.

¹²⁷ Vid' President Nixon. Weekly Compilation of Presidential Documents. President Nixon's News Conference March 4, 1969, Vol. 8, No. 13. Washington, D. C.: U.S. Department of State, March 10, 1969, s. 366-369.

otázkou európskeho mierového usporiadania a tiež skôr spomínanej dohody štyroch mocností o Západnom Berlíne.¹²⁸

Tieto jednotlivé body, ktoré sa stali jej náplňou boli potom neformálne potvrdené aj v priebehu leta 1969. Zaujímavé je v tejto súvislosti uviesť predovšetkým konštatovanie postoja dvoch vtedajších hlavných politických predákov, Nixona a úradujúceho západonemeckého kancelára Kiesingera k celkovej podstate tohoto problému.

*„Prezident Nixon a kancelár Kiesinger sa zhodli, že pokrok v jednaniach o SALT a pokrok smerujúci k riešeniu európskych, dlhotrvajúcich nekonečných problémov, by mali byť navzájom prepojené.“*¹²⁹

Rozhovory o vzájomnom ovplyvňovaní sa vyššie uvedených otázok a kľúčových problémov, sa stali potom tiež predmetom diskusií Nixonovho ministra zahraničných vecí Williama Rogersa a západonemeckého kancelára Willyho Brandta, ktorí ich prerokúvali súčasne s tým, ako prebiehali tiež jednania medzi Spolkovou republikou a Sovietskym zväzom o stave vývoja ich vzájomných vzťahov. V tomto smere je potom potrebné spomenúť najmä stretnutie Brandta a ministra zahraničných vecí Gromyka, ale predovšetkým jednanie medzi Rogersom a Gromykom, ktorí diskutovali spolu o kľúčovej otázke *SALT*.¹³⁰ Prepojenosť problematiky Berlína s otázkou strategických jadrových zbraní bola teda zrejmá, keď zoberieme už len do úvahy, o čom týto politickí aktéri jednali, čo bolo obsahom a vôbec náplňou ich rokovaní. V priebehu nasledujúceho roku však bola situácia v tomto smere ešte jasnejšia, čoho dôkazom je aj postoj ministrov na stretnutí NATO v priebehu roka 1970, na ktorom prehlásili:

*„Veríme v to, že nastane pokrok v napredovaní v pokračujúcich jednaniach o strategických jadrových zbraniach, a to pre zlepšenie situácie v otázke Berlína a tiež ďalších jednaní medzi členskými krajinami NATO a Varšavskou zmluvou.“*¹³¹

¹²⁸ *The Entangling Alliance*, s. 98.

¹²⁹ Cit. podľa Dieter, Dettke. *Allianz im Wandel*. Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik. Frankfurt am Main: Alfred Metzner Verlag, 1976, s. 40.

¹³⁰ Vid' Grose, Peter. *Rogers consults Gromyko on Start of Missile Talks*. in: *New York Times*, 23. September, 1969, s. 1.

¹³¹ Vid' Federal Republic of Germany. Bundesminister der Verteidigung, Weissbuch 1971/1972. Zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Entwicklung der Bundeswehr. *Statement by Ministers representing Countries participating in NATO's Integrated Defense Programme on the Alliance in the Seventieth*. Bonn, 1974, s. 202. (ďalej len: Weissbuch 1971/1972)

Je možné teda konštatovať, že rozhovory o strategických jadrových zbraniach boli pre Bonn cestou ako konkrétne dosiahnuť jednak zníženie rozpočtu na vojenské účely a v súvislosti s tým tiež vytvoriť podmienky smerom k podpore politiky znižovania napätia v medzinárodnom kontexte.¹³²

S ideou toho, ako vnímala západonemecká politická reprezentácia vôbec *SALT*, že povedú a stanú sa do budúcnosti východiskom pre dosiahnutie zrodu jednaní o otázke, týkajúcej sa mierového usporiadania na Starom kontinente, sa stotožnil však aj samotný Východ, čoho dokladom bolo aj prehlásenie námestníka poľského ministra zahraničných vecí v novembri 1971.¹³³

Nádej na to, že celkový vývoj vzťahov USA a ZSSR povedie teda v krátkom čase k postupnému znižovaniu napätia v ich súperení, vytvoril súčasne pre západonemeckú politickú reprezentáciu priestor, kedy začala už reálne uvažovať o hľadaní konkrétnych východísk pre riešenie nemeckej otázky¹³⁴ a pre dosiahnutie spomínaného mierového usporiadania v Európe.

Otázka vytvorenia strategickej rovnováhy síl sa ukazala byť teda ako nevyhnutná. Pričom je dôležité podotknúť, že samotné zbrojenie nemalo viesť medzi superveľmocami k prospechu oboch. Príčinu toho je potom nutné hľadať v tom, že vytvorenie takéhoto stavu, keby to jednoducho prinášalo následne zisk obidvom stranám,

*„z hľadiska vojenského by to znamenalo len nepatrný alebo žiadny zisk. Po stránke ekonomickej by to viedlo k tomu, že to do seba pohltí všetko, čo je zase nevyhnutné z pohľadu iného. V politickej oblasti zase k zvýšeniu napätia a obáv, ktoré sú dôsledkom tohoto súperenia v zbrojení.“*¹³⁵

Pokiaľ sa teda pozrieme na otázku celonemeckej politiky a politiky SRN vo vzťahu k Západu, zistíme, že obe, teda ich celková povaha a ich následný vývoj, boli ovplyvnené priamo samotnými rozhovormi o strategických jadrových zbraniach. Vzájomná prepojenosť, tak, ako som už skôr uviedol, že zahájenie procesu *SALT* bolo

¹³² A to predovšetkým vo vzťahu k Východu, a to najmä k NDR v otázke celkového zlepšenia života obyvateľov v smere Východ-Západ.

¹³³ Details k nemu vid' Winiewicz, Jozef. *Der Polnische Standpunkt zu Problemen der europäischen Sicherheit*. Europa-Archiv, Folge 24/1971. 25. December, 1971, s. 857.

¹³⁴ Pozri *NATO Alliance*, s. 83 a s. 92-93.

¹³⁵ *The US/USSR SALT*: cit. dielo, s. 74.

teda jednoznačne nevyhnutným, je možné vidieť jasne potom na základe skutočnosti, aké dôsledky mal tento proces pre západonemeckú politiku a do akej miery ju sám ovplyvnil.

Okrem toho však Bonn zároveň tiež v rovnakej dobe poznamenal, že problematika *SALT* má taktiež vplyv aj na oblasť, týkajúcej sa otázky vzájomného vývoja, a to nemecko-nemeckých vzťahov, pričom je nutné podotknúť, že tento vplyv bol na rozdiel od politiky vo vzťahu k Západu, len nepriamy, avšak nepopierateľný.

Ako sa však ďalej ukázalo, dôkazy o tom, že je tomu skutočne tak, že proces *SALT* má akýsi účinok na pokrok v nemecko-nemeckých vzťahoch, boli síce na jednej strane vieryhodné, ale na druhej ešte stále vyvrátiteľné. Vo vzájomnom hľadaní vplyvu *SALT* pre oblasť nemecko-nemeckých vzťahov, bolo v tomto smere potom potrebné venovať pozornosť najmä otázke pokroku a akejsi zhode v kľúčových otázkach, ktoré boli strategické jednak pre samotný Západ a ktoré mali súčasne taktiež viesť k uľahčeniu a zároveň k hľadaniu riešenia v zložitej nemeckej otázke¹³⁶, tj. signovanie dohody štyroch mocností o Západnom Berlíne.¹³⁷

Teraz prejdeme k otázke toho, ako vnímala túto otázku nemecko-nemeckých vzťahov vôbec opozícia. Pre CDU/CSU bola otázka ich rozvíjania problémom, ku ktorému pristupovala zo svojej strany veľmi opatrne a obhajovala vo svojej vízii tézy, ktorých obsahom bolo vyhnutie sa prípadnému riziku, ktoré by mohlo nastať medzi nimi. Otázky cestovania na Východ a návštevy západonemeckého obyvateľstva vo Východnom Berlíne obhajovala potom ako body, ktoré majú byť všeobecne zahrnuté ako súčasť, ktorá bude vo svojej podstate obsiahnutá v rámci základnej skupiny ľudských práv. Okrem toho, a to je potrebné podčiarknuť, sa stotožnila taktiež s myšlienkou realizácie politiky smerom k znižovaniu napätia, ktorú pokladala sama za prostriedok vedúci k dosiahnutiu stavu zlepšenia kontaktov medzi dvomi nemeckými štátmi. Koncepcia *détente* bola teda zo strany kresťanských demokratov vítaná, avšak len v tom prípade, že pozitívny vplyv v jej napredovaní v kontexte tohoto vymedzeného problému, nebude využitý na úkor samotnej obrany Spolkovej republiky.

¹³⁶ Detaily k otázke postoja Spojených štátov k nemeckej otázke analyzuje Birrenbach, Kurt. *Meine Sondermission: Rückblick auf zwei Jahrzehnte bundesdeutscher Aussenpolitik*. Düsseldorf: Econ Verlag, 1984, s. 325-326. Pozri tiež Marshall, Barbara. *Willy Brandt: Eine politische Biographie*. Bonn: Bouvier, 1993, s. 112-115. (ďalej len: *Willy Brandt*)

¹³⁷ Vid' BAKo/B 137, Archivsignatur: 16460, DIE FRAGE DER ABRÜSTUNG, časť B, DIE GESPRÄCHE ÜBER EINE BEGRENZUNG DER STRATEGISCHEN RÜSTUNGEN (SALT), odstavec VI., s. 28-29.

V tomto smere je nevyhnutné tiež pripomenúť prejav vtedajšieho predsedu podvýboru pre otázku kontroly v oblasti zbrojenia v Spolkovom sneme, Dr. Manfreda Wörnera¹³⁸, ktorý v nej obhajoval základné tézy o tom, ako by politika uvoľňovania napätia (*détente*) mala vyzerat' a aká by mala byť jej podoba, a to v súvislosti s tým, čo som uviedol už skôr v rámci jej charakteristiky, že bola jednoducho pragmatickou a praktickou politikou. Svoju reč rozdelil potom do jednotlivých bodov, ktoré sa týkali troch základných oblastí, ktorým bolo nutné venovať nevyhnutnú pozornosť.¹³⁹

Je možné teda konštatovať, že otázka rozhovorov o strategických jadrových zbraniach bola teda zo strany CDU vnímaná, ako do značnej miery významné pozitívum, ktoré napomáhalo vzájomnému zlepšovaniu sa vo vzájomných vzťahoch v smere Východ-Západ a stalo sa súčasne tiež predpokladom pre zlepšovanie celkových podmienok v otázke hraníc a prispievalo jednoznačne tiež k znižovaniu napätia v problematike kľúčovej berlínskej otázky.

V porovnaní so samotnou opozíciou, vládnuca sociálno-liberálna koalícia, zaujala k problematike *SALT* jasné stanovisko. Stotožnila sa s týmto procesom a jej nadšenie preň bolo evidentne viditeľné.¹⁴⁰ V otázke *détente*, však bola v jej prípade už situácia trochu odlišná, pretože aj keď ju jednoznačne podporovala a videla v nej strategický bod pre pokrok v ďalšom rozvíjaní svojej politiky, jej postoj k nej bol dosť opatrný. Bola obozretná a čakala na to, ako sa bude vyvíjať celková situácia na medzinárodnom poli.

Postoj západonemeckých politických strán k otázke *SALT* bol teda jednoznačný. To čo však pre ne zostávalo aj naďalej dôležitým momentom v ich politike, bol problém samotného zjednotenia Nemecka, teda zložitej nemeckej otázky, keď usúdime skutočnosť toho, že Berlín bol jedným z hlavných neuralgických bodov v svetovej politike.

Nemenej významný bol však v tomto ohľade tiež kontakt so samotnou Severoatlantickou alianciou. Tá sa totiž stala pre samotné politické strany v ich pôsobení prostriedkom ako dosiahnuť a nájsť vôbec východisko pre problémy, ktoré západné

¹³⁸ Manfred Wörner bol nemecký politik a diplomat, ktorý zastával potom v priebehu 80. rokov funkciu ministra obrany, a to v rokoch 1982-1988 a následne v rokoch 1988-1994 zase pozíciu generálneho tajomníka NATO.

¹³⁹ Vid' Wörner, Manfred (CDU, Göppingen). "Freedom through Security", Bonn: Congress on Political Security, CDU, January 11-12, 1980, s. 4-5.

¹⁴⁰ Bližšie detaily k tejto otázke je možné nájsť vid' Hofmann, Robert. *Die Sicherheitspolitik der SPD 1966-1977: Innerparteiliche Willensbildung und praktizierte Regierungspolitik im nationalen und internationalen Bezugsrahmen*. München, Univ., Diss., 1987, s. 79-90. (ďalej len: Hofmann)

Nemecko zdedilo z minulosti a s ktorými sa muselo teraz vo svojej podstate vysporiadať a hľadať spôsoby, ktoré povedú k ich možnému riešeniu.

Nutné je však ďalej upozorniť na to, že predstavy týchto jednotlivých politických strán o tom, akým spôsobom môže kontakt s alianciou ovplyvniť tak citlivú oblasť, akou bolo rozvíjanie vzájomných nemecko-nemeckých kontaktov, boli rozdielne.

V prípade SPD a FDP boli totiž predstavy, a to v porovnaní s CDU/CSU, viac kompatibilnejšie a vo svojich teoretických víziách potom tiež oveľa reálnejšie, a to už v otázke samotného zjednotenia. Na základe uvedeného bol teda proces *SALT* chápaný ako prostriedok obojstranného záujmu k dosiahnutiu následného pokroku.

Teraz prejdem k problematike jednaní už o samotnej dohode *SALT I* a jej vzťahu k západnému Nemecku.

Na začiatok je potrebné zdôrazniť, že pri jednaniach o zrode tejto budúcej dohody vyplávali na povrch značné nejasnosti, a to najmä v otázke práve meniacej sa rovnováhy síl a potom tiež so samotnými strategickými zbraňami.¹⁴¹ Postoj západonemeckej politickej reprezentácie bol potom taký, že vyjadrila v súvislosti s touto skutočnosťou značné obavy, a to predovšetkým v oblasti viažúcej sa jednak ku konvenčným a súčasne tiež k taktickým jadrovým zbraňam a k ich prípadnej budúcej hrozbe. S takýmto postojom bolo potom nevyhnuté urobiť na poli bezpečnosti razantný krok, čo sa prejavilo súčasne v angažovanosti Severoatlantickej aliancie v tejto otázke, ktorá v decembri 1970 v rámci tzv. "AD' 70 Study" rozhodne obhajovala tézy o zlepšení situácie v súvislosti s uvedenými zbraňami¹⁴², ku ktorej malo dôjsť predovšetkým na poli obrany a prirodzene taktiež v stave jej budúceho vývoja.

Okrem značných obáv, ktoré Bonn vyjadril v tomto období, je nutné tiež zdôrazniť, že jeho vláda už ale skôr hľadala východiská, ktoré mali viesť k celkovému zlepšeniu v oblasti vzájomných vzťahov oboch superveľmocí, USA a ZSSR. Zároveň však tiež počítala do budúcnosti aj s uzatvorením dohody, ktorá by sa týkala práve otázky zrieknutia sa sily, a to vo vzťahu ku krajinám východného bloku.¹⁴³

¹⁴¹ Vid' Hartman, Rüdiger Europa und die Zukunft der NATO, Europa-Archiv 21, November 10, 1973, s. 739-748.

¹⁴² Weissbuch 1971/1972, s. 13.

¹⁴³ Podrobnosti k tejto otázke je možné nájsť vid' Federal Republic of Germany. Bundestag. Sicherheitspolitik. "Grosse Anfrage der Fraktionen der SPD, FDP und CDU/CSU," Drucksache VI/1977. 6. Wahlperiode. Bonn, March 18, 1971; Federal Republic of Germany. Bundestag. "Kleine Anfrage der CDU/CSU," Drucksache VI/878. Bonn, June 1, 1970.

V súvislosti so samotnými rokovaniami o dohode *SALT I* a obavami načrtnutými vyššie, je dôležité poznamenať, že v rovnakom období sa zároveň ukázalo, že v oblasti strategickej jadrovej kapacity, ktorou disponoval Západ, začal byť kladený väčší dôraz práve na spomínané konvenčné a taktické jadrové zbrane¹⁴⁴, čo vyvolalo zase prekvapenie zo strany značného počtu európskych politikov, ktorí takýto vývoj v tejto oblasti asi pravdepodobne neočakávali. Tento fakt sa následne potvrdil aj v priebehu zasadnutia tzv. Euroskupiny v roku 1970¹⁴⁵, na ktorom sa s týmito myšlienkami stotožnili a potvrdili ho tým, že prijali program tzv. EIDP¹⁴⁶ na utuženie a zároveň dosiahnutie užších väzieb Európy vo vzťahu k NATO.¹⁴⁷

Kľúčová úloha, ktorú hralo západné Nemecko v otázke *SALT I*, sa potom prejavila aj v tom, že malo rozhodujúci podiel na vylúčení takých bodov zo samotných rokovaní o tejto dohode, ktoré sa týkali najmä otázok spojenými s útočnými programami. Na základe analyzovaného je teda možné vidieť rozhodujúci vplyv Spolkovej republiky Nemecko v celom tomto procese o strategických jadrových zbraniach, rovnako ako aj v jednaniach o nich, smerujúcich už ku konkrétnej dohode.

V súvislosti s tým, ako však západné Nemecko ovplyvňovalo celý tento proces na strane jednej a ako sa jednania o *SALT* súčasne zase stali predpokladom pre ďalší rozvoj otázky na poli práve jeho vlastnej bezpečnosti, je nutné zdôrazniť, že s postupujúcou dobou ako sa Spolková republika stále čoraz viac zapájala do celkového medzinárodného diania okolo seba, súčasne s tým stúpala zároveň aj dôraz na to, ktorý ona samotná pripisovala tomuto procesu o strategických zbraniach vo vzťahu k celkovej bezpečnosti na európskom kontinente.

¹⁴⁴ Vid' Amme, Carl H. *NATO: Strategy and nuclear Defense*. New York: Greenwood Press, 1988, s. 23.

¹⁴⁵ Tj. skupiny zloženej z členských krajín NATO.

¹⁴⁶ Angl. European Defense Improvement Programme. Jeho obsahom boli opatrenia, ktoré mali viesť k výraznému posilneniu schopnosti NATO pre riešenie kľúčových otázok na poli obrany a tiež na prijatie efektívnych programov v prípade kríz, ktoré by mohli nastať, včítne samotnej komunikácie, ktoré boli signalizované už v rámci tzv. "AD' 70 Study" so zdôraznením ich zvláštneho významu.

¹⁴⁷ Pozri North Atlantic Treaty Organisation. *The Eurogroup*. Brussels: NATO Information Service, 1975.

3.3 Otázka rozvíjania vzájomných väzieb SRN-NATO v kontexte SALT a angažovanosť USA v tomto procese

Otázka rozvíjania vzájomných väzieb SRN je od svojho vstupu do NATO¹⁴⁸ nesporne kľúčovou k pochopeniu podstaty jej vzťahov s okolitými európskymi krajinami a taktiež vo vymedzení jej vzťahu voči Spojeným štátom americkým.

Signovanie zmluvy o nešírení jadrových zbraní Brandtovou vládou bolo však jasným predpokladom pre rozvíjanie jej aktívnej politiky vo vzťahu k Západu. Ona sama ukázala totiž týmto svojím krokom, že chce v oblasti medzinárodnej politiky patriť medzi krajiny, ktoré sú spoľahlivým partnerom a zároveň akousi garanciou toho, že vývoj v oblasti bezpečnosti bude napredovať tým správnym smerom.¹⁴⁹ To ukázal totiž už práve analyzovaný proces o strategických jadrových zbraniach (*SALT*), ale predovšetkým následná angažovanosť západného Nemecka v ňom a prejav týchto rokovanií o kontrole v oblasti zbrojenia na celkovú západonemeckú bezpečnostnú politiku¹⁵⁰ a jej následné napredovanie v jej vývoji na začiatku 70. rokov.

¹⁴⁸ Detaily k tejto otázke je možné nájsť v *40 Years After*, s. 31-32.

¹⁴⁹ O tom svedčí aj jej postupné rozvíjanie vzťahov voči NATO za režirovania Nixonovej administratívy v tomto procese. V tomto smere odkazujem na archívny zdroj, kde sa nachádzajú veľmi podrobné detaily k tejto otázke vid' PA AA/ B 32 204: USA, Bd. 7.: POLITISCHER JAHRESBERICHT 1972, odstavce b) Amerikanische Aussenpolitik, s. 5-13 [pre konzultácie o otázke SALT pozri priamo s. 6], odstavce d) Verhältnis zur Bundesrepublik Deutschland, s. vzťah k SRN a súčasné rozvíjanie bezpečnostnej politiky západného Nemecka k NATO, s. 13-16. Príloha k výročnej správe pre rok 1972, obsahuje zároveň aj POLITISCHER JAHRESBERICHT 1973, odstavce) Verteidigungspolitik, s. 12-17, vzťah k SRN pre tento rok v súvislosti s úzkym rozvíjaním svojich kontaktov s NATO-odstavce d), s. 18-20. V rámci prílohy k výročnej správe za rok 1973 pozri tiež dokument: DEUTSCHE BOTSCHAFT, WASHINGTON, DEN 1. MÄRZ 1973, An das Auswärtige Amt, Bonn, Betr.: Länderaufzeichnung der Vereinigten Staaten von Amerika, II. Amerikanische Aussenpolitik, 2. NATO-Politik, s. 21, 4. Verhältnis zur Bundesrepublik Deutschland, 7. Amerikanischen Beziehungen zur Sowjetunion, s. 24. Okrem Bd. 7. pozri ďalej PA AA/Best.: Zwischenarchiv, Raum: Tresorebene B-Zwischenarchiv, Regal: 10, Karton: 535, Betreff: USA, Bd. 8.: vom 1971-1974, Bestell-Nr.: 101.374, Betr.: Beitrag für Aussenpolitik über deutsch-amerikanische Beziehungen, s. 1. (hlavne záver-Ausblick, s. 14-16); Betr.: Stand der Beziehungen der Bundesrepublik Deutschland-USA, s. 1-4 a tiež AdsD/WBA/A8, Mapped-12, Dokument č. 54, s. 1-2.

¹⁵⁰ V tejto súvislosti je potrebné podotknúť, že otázka transportu jadrových zbraní do západného Nemecka sa podľa mnichovského historika Detlefa Balda začala už v polovici 60. rokov. Mali byť použité v prípade hrozby napadnutia krajiny. O nasadení týchto bômb však rozhodovala výlučne len armáda. K zmene tejto skutočnosti došlo potom až práve s Brandtovým nástupom do funkcie spolkového kancelára, a to predovšetkým zo strany jeho ministra obrany Helmuta Schmidta, ktorý nakoniec dosiahol v októbri 1973 dohodu so svojim americkým kolegom Melvinom Lairdom o ich odvezení zo západonemeckého územia. Tieto nezvratné fakty, ku ktorým tento historik dospel vo svojom bádani taktiež potvrdzuje v jeho knihe aj sám Helmut Schmidt. Pozri Detlef, Bald. *Die Verantwortung. Das Beispiel Helmut Schmidt: Das Primat des politischen über das militärische 1965-1975*. Berlin: Aufbau Verlag, 2008.

Dôležité je však podčiarknuť, že samotné rozhovory o strategických jadrových zbraniach nevedli len k zlepšeniu stavu celkových vzťahov medzi spojencami, čo sa následne tiež prejavilo aj v celkovej atmosfére uskutočňovaných zasadnutí, na ktorých participovali, ale taktiež mali vplyv aj na politické a vojenské otázky, ktoré boli zase predmetom záujmu práve samotnej aliancie.¹⁵¹

Dosiahnutie stavu strategickej rovnosti viedlo v danej chvíli teda k tomu, že spomínané konvenčné a taktické sily začali hrať dôležitú úlohu z hľadiska svojej podstaty v európskom priestore. Pričom je nutné poznamenať, že v prípade porušenia ich rovnováhy, bude potom nevyhnutná angažovanosť samotných európskych spojencov, ktorí by mali v tejto veci radikálne zasiahnuť a venovať tomuto problému dostatočnú pozornosť a zvýšiť svoje záväzky voči nemu v záujme dosiahnutia ďalšieho pokroku v politickom vývoji Európy.

Pokiaľ sa však zamyslíme, že participovanie na tomto probléme, načrtnutom vyššie, by viedlo k utvrdeniu sa teórie o tom, že ekonomický faktor bol a je z pohľadu Európy jednoducho prioritný, tak v prípade samotnej Spolkovej republiky zistíme, že ona samotná sa musela z pohľadu dominujúcej ekonomickej role Európy vysporiadať postupne so svojou minulosťou, presnejšie povedané s historickým vývojom v rámci tohoto faktoru.

Samotná problematika účasti západného Nemecka v procese *SALT* však jednoznačne ukazuje prítomnosť, aj keď akýchsi nepatrných, ale na druhej strane veľmi podstatných a dôležitých rozdielov vo vymedzení jeho podstaty v otázke bezpečnostne-politických záujmov.¹⁵² Tieto odlišnosti však, a to z hľadiska svojich limitov, navodzujú potom vôbec otázku vymedzenia vzťahu SRN jednak voči USA a potom tiež vo vzťahu k Severoatlantickej aliancii. To je však len vymedzenie v užšom slova zmysle. V tom širšom, spomínané rozdiely potom zdôrazňujú význam role práve samotnej aliancie.

V súvislosti s týmito odlišnosťami, sa ďalej ale do popredia stavia tiež otázka, do akej miery bude vôbec NATO schopné vysporiadať sa s celkovou situáciou na poli meniacej sa rovnováhy medzi obidvomi superveľmocami a aký postoj zaujme v tej to otázke tiež vo vzťahu k jednotlivým členom v rámci svojho zväzku?

¹⁵¹ Jej postoj vo vzťahu k nemeckej otázke a k politike novej Brandtovej západonemeckej vlády vid' PA AA/B 38 II A1, Best.-Nr.: 283-1, Betr.: Deutsche Mitgliedschaft in der NATO, část 2. Reaktion der NATO-Staaten auf die Deutschlandpolitik der Bundesregierung, Mikrofilm č. 029-031.

¹⁵² Pozri *US/USSR SALT*, s. 232 a pozn. 26.

Okrem toho však ďalšou otázkou vo vzťahu k NATO je to, či v celom tomto procese na medzinárodnom poli, na ktorom dochádza k zmene postoja USA voči strategickým zbraniam a vôbec povahy celého tohoto problému v kontexte Východ-Západ, bude teda vôbec schopné zvládnuť takýto zložitý proces a súčasne s tým tiež vyzdvihnúť význam, a to predovšetkým ekonomickej a politickej role západného Nemecka v rámci Európy?

Pokiaľ sa pozrieme trochu ďalej do minulosti, zistíme, že prvoradým cieľom NATO bolo to, ako docieľiť a nájsť spôsob v prípade toho, aby bolo jednoducho schopné čeliť útokom zo strany Východu¹⁵³, a to najprv použitím sily masívnej odplaty v priebehu 50. rokov a následne počas 60. a 70. rokov pomocou tzv. pružnej reakcie¹⁵⁴, ktorá bola súčasťou amerického strategického jadrového základu. Tento postoj NATO v jeho politike vymedzuje teda v skutočnosti to, čo tvorí základ jeho existencie a čo predstavuje jeho samotné pôsobenie na poli bezpečnosti.

Krajiny, ktoré sa stali jeho členmi v období po skončení druhej svetovej vojny, mali z jeho strany prirodzene záruku bezpečnosti pred vojenskou hrozbou a rovnako bolo pre nich tiež garantom celkovej stability na európskom kontinente. NATO bolo chápané teda ako garant bezpečnosti. Dôležité je však pripomenúť, že okrem toho ich vyzvalo tiež k tomu, aj keď v menšej miere, aby sa zapojili do celkového politického diania, inak povedané, tzn. získali postavenie plnoprávneho člena, a to najmä z hľadiska politického a ekonomického v rámci samotnej Európy.

Tieto uvedené faktory sa následne stali však taktiež predpokladom pre prijatie Spolkovej republiky do NATO¹⁵⁵, pričom je dôležité poznamenať, že samotná súdržnosť aliancie v období po skončení druhej svetovej vojny bola prepojená a garantovaná tiež zo strany jej jednotlivých členských krajín, ktorých politickí predstavitelia rokovali navzájom medzi sebou o spomínanej prípadnej hrozbe zo strany Východu.

¹⁵³ *Nuclear Weapons*, s. 42-43.

¹⁵⁴ Angl. Flexible Response. Bola oficiálne prijatá Radou NATO v decembri 1967 ako nová strategická koncepcia Severoatlantického paktu. Ibidem, s. 83-89. Pozri tiež Hofmann, s. 134-139 a *Sicherheitspolitik: Dokumentation*, Erläuterung der Flexible Response durch den NATO-Oberbefehlshaber Europa-Mitte, General Johann A. Graf Kielmansegg, s. 148-149.

¹⁵⁵ *Security and Détente*, s. 10-11.

V tejto súvislosti je ďalej dôležité podotknúť, že Severoatlantická aliancia splnila tri dôležité predpoklady¹⁵⁶ k tomu, aby mohlo vôbec dôjsť k vzniku spoločenstva, založeného na princípe plurality, ktoré bude v skutočnosti predstavovať garanta celkovej bezpečnosti. Aj napriek tejto skutočnosti sa však NATO nevyhlo jednotlivým dôležitým sporným bodom, ktorým muselo venovať svoju pozornosť v predchádzajúcej dobe, v priebehu ktorej vzrástla tiež v skutočnosti možnosť prípadného rozkladu tejto bezpečnostnej organizácie.¹⁵⁷

Na základe týchto analyzovaných predpokladov je potom realnosť týchto tvrdení vo vzťahu k NATO evidentná¹⁵⁸ a prejavila sa aj v samotnom procese *SALT*, ktorý vo svojej podstate práve zdôraznil viacero týchto sporných otázok. V tomto smere sa jednalo predovšetkým o problematiku, ktorá sa týkala dosiahnutia strategickej rovnosti, ktorá sa súčasne stala tiež východiskom, ktorý viedol už k starostlivejšiemu prístupu pre odhaľovanie nesúladu v otázke nerovnováhy konvenčných a taktických síl v Európe. Okrem toho však zároveň tiež poskytol aj akúsi záruku toho, že jeho väzby neprekročia záujmy celej Európy. V rovnakej dobe sa však ukázalo, že kľúčovým bodom, ktorým musí NATO v súčasnosti venovať značnú pozornosť, je otázka čoraz stále viac vzrastajúceho významu Spolkovej republiky Nemecko v medzinárodnej politike a obratu v súvislosti s jadrovou stratégiou Spojených štátov v podobe ich postupne klesajúcej prevahy v tejto oblasti.¹⁵⁹ Vývoj týchto otázok bol potom v tomto smere nasledovný.

Západonemecká účasť v procese *SALT*, postoj k nemu a predovšetkým k samotnej dohode *SALT I*, bol chápaný teda ako jednoznačný spôsob k dosiahnutiu stavu ako napredovať v rozvíjaní svojej vlastnej bezpečnostnej politiky. Tak, ako som už ale skôr naznačil, okolnosti, za akých vstupovalo západné Nemecko do tohoto procesu, boli také,

¹⁵⁶ A to v podobe prejavu svojho nezávislého postavenia, spájania hodnôt jednotlivých členských krajín v záujme dosiahnutia pozitívneho napredovania v oblasti bezpečnosti, s tým spojená tiež promptnosť v otázke reakcií na požiadavky iných krajín a nakoniec schopnosť predvídať ich prípadný možný postoj. Viac podrobností k tejto otázke analyzuje vo svojom výskume k tejto otázke vid' Deutsch, Karl W. *Political Community and the North Atlantic Area*. Princeton: Princeton University Press, 1957.

¹⁵⁷ Príčinami, ktoré by mohli viesť k takémuto stavu, rozoberá vo svojom diele Dougherty, James E.; Pfalzgraff, Robert L. *Contending Theories of International Relations*. Boston: J. B. Lippincott Company, 1971, s. 287.

¹⁵⁸ Pozri *US/USSR SALT*, 233-234.

¹⁵⁹ Detaily k tejto otázke je možné nájsť vid' BAKo/Zwischenarchiv, Abteilung B-Bundesrepublik Deutschland mit wesentlichen Besatzungszonen-Bundesrepublik Deutschland ab 1949, I. Oberste Organe/Bundeskanzlersamt, B 136 Standort: 10, Magazin: I 3 A, Raumnummer: BS/KO, Bd. 2, Archivsignatur: 3617-Fiche 1, S. RES. 479, IN THE SENAT OF THE UNITED STATES, OCTOBER 14, 1970, s. 2.

že sa ocitlo na akejsi periférii, čo viedlo samozrejme k znepokojeniu zo strany Bonnu.¹⁶⁰ Aj napriek tomu to bola však práve samotná Spolková republika, ktorá tak výrazne podporovala rozvíjanie samotnej politiky *détente* zo strany USA¹⁶¹ vo vzťahu k Východu, a bola vôbec vo svojom postoji až dychtivá práve pre dosiahnutie pokroku v jednaniach o tejto otázke a zároveň sa tiež snažila o uľahčenie celkového stavu v oblasti medzinárodnej politiky, a to smerom k podpore politiky znižovania napätia.

Aj napriek takýmto snahám zo strany USA rozvíjať politiku uvoľňovania napätia voči ZSSR, vyjadril americký prezident Nixon značnú nespokojnosť zo svojej strany, a to k otázke toho, za akých okolností prebiehali samotné jednania v Moskve, ktoré boli vo svojej podstate už predzvesťou celkovej výslednej dohody. Jeho konkrétna predstava bola teda taká, že má dochádzať k uskutočneniu užších vzájomných porád o kontrole strategických zbraní a taktiež v následnom rokovaní o nich.¹⁶²

Táto skutočnosť sa však následne tiež prejavila v kritike, ktorú západonemeckí politickí predstavitelia vyjadrovali v otázke základných princípov vývoja vzťahov oboch superveľmocí.

Okrem toho je však tiež dôležité zdôrazniť, že Nixonova administratíva počítala vo svojich plánoch jednak s politickými, ekonomickými, no v neposlednej rade aj s vojenskými dôvodmi, ktoré mali byť podľa jej predstáv súčasťou samotnej stratégie pri zvolávaní a vôbec následných jednaniach o strategických jadrových zbraniach.

Nutné je však tiež uvedomiť si, že angažovanosť USA vo vojne vo Vietname viedla z ich strany v rovnakej dobe tiež k obmedzeniu svojich výdajov práve v tejto oblasti, zatiaľ čo ZSSR zase prijal opatrenia, ktoré viedli k zvýšeniu jeho vojenských nákladov.

V tejto súvislosti je nutné uviesť tiež čísla zo štatistiky, a to konkrétne IISS¹⁶³, podľa ktorej počet medzinárodných balistických rakiet¹⁶⁴ u ZSSR vzrástol v priebehu

¹⁶⁰ Vid' Walter Schütze. "Die Idee des European Caucus.", Europa-Archiv, Folge 24/1969. December 25, 1969, s. 853.

¹⁶¹ V súvislosti s tým pozri tiež otázku Nixonovej mierovej stratégie, ktorá je obsiahnutá v BAKo/B 136, Archivsignatur: 3616, RICHARD M. NIXON. DIE AMERIKANISCHE AUSSENPOLITIK FÜR DIE SIEBZIGER JAHRE. EINE NEUE FRIEDENSSTRATEGIE, s. 101 a jeho doktríny z júla 1969 vid' Litwak, Robert S. *Détente and the Nixon Doctrine: American Foreign Policy and the Pursuit of Stability*. Cambridge u.a. : Cambridge Univ. Pr., 1984.

¹⁶² Pozri Richard M. Nixon. President, United States. "Ansprache in der Festsitzung des Nordatlantikrats in Washington am 10. April 1969 anlässlich des zwanzigjährigen Bestehens des Nordatlantikpakts.", Europa-Archiv, Folge 10/1969. May 25, 1969, D230-D 234.

¹⁶³ The International Institute for Strategic Studies (IISS). *The Military Balance 1973-1974*. London, 1973.

¹⁶⁴ Angl. ICBM (Inter-Continental Ballistic Missile)

rokov 1968-1969 z 800 na 1050. V prípade Spojených štátov bola situácia ale opačná, totiž stagnujúca. Počet ich balistických rakiet zostal v období od roku 1967 na čísle 1054. Tento pomer čísel oboch uvedených strán však jasne indikuje ďalej to, že Sovietsky zväz by mohol v počte svojich ICBM dobehnúť v tomto smere Spojené štáty, a to v priebehu nasledujúceho roku 1970.

Pokiaľ sa však pozrieme na to, ako vnímala samotné jednanie o kontrole zbrojenia americká strana, je nutné podčiarknuť, že sám Nixon chápal jednanie o *SALT* vo svojej podstate ako šancu a zároveň predpoklad k tomu, ako čeliť vojenskému potenciálu svojho súpera. Samotná administratíva sa okrem toho však ešte naviac utvrdila v tom, že ZSSR vyvinul v oblasti tzv. ABM tak účinnú základňu, ktorá bude schopná odolať aj prípadnému útoku zo strany USA. V prípade, že by sa táto vízia ale naplnila, dovtedajší systém založený na istote by stratil svoj význam a naviac by sa stal minulosťou, pretože by ho vystriedal jeho následný rozklad a na svojom konci až ničivé dôsledky, ktoré by mohla so sebou priniesť potencionálna jadrová vojna v tomto smere.¹⁶⁵ Aj o takýchto prípadných hrozbách bolo teda potrebné v danej chvíli tiež uvažovať.

Uvedené čísla počtu balistických rakiet oboch superveľmocí sa čoskoro dostali už ale do rovnováhy. Pri dosiahnutí takejto strategickej parity, bolo potom z pohľadu USA dôležité najmä to, aby nebola táto skutočnosť namierená práve proti obrane samotného Západu. Naviac západná Európa a aj USA¹⁶⁶ odmietali už jednoducho zapojenie sa do nákladného zbrojenia, ktoré by viedlo opätovne k dosiahnutiu stavu prevahy v počte ich strategických zbraní.

Tento fakt dosiahnutia parity USA a ZSSR, sa ukázal byť potom ako to najlepšie riešenie v oblasti kontroly zbrojenia, takže postoj Západu, ktorý návrat k svojej prevahe na čele s USA odmietal, bol potom na svojom mieste. Garanciu, ktorú teda proces *SALT* vôbec vo vzťahu k Západu priniesol, spočívala v tom, že mu umožnil vytvorenie akéhosi medzinárodne-bezpečnostného systému, ktorý bude predstavovať rozhodujúcu páku v súperení so svojim protihráčom v oblasti kontroly zbrojenia a ktorý bude súčasne môcť rozhodovať o jeho zastavení alebo len utlmení.

¹⁶⁵ Vid' Newhouse, John. *Cold Dawn: The Story of SALT*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1973. (ďalej len: *Cold Dawn*)

¹⁶⁶ Pozri tiež President M. Nixon. "President Nixon's Address to the North Atlantic Council, April 10, 1969," Weekly Compilation of Presidential Documents. v. No. Washington D.C.: Department of State, April 14, 1969, s. 540.

V prípade Spolkovej republiky Nemecko bolo však vnímanie tohoto procesu trochu odlišné. Poskytol jej totiž možnosť, ako som už viackrát skôr zdôraznil, tj. znížiť napätie v súvislosti so situáciou, spojenou s problémom kľúčovej berlínskej otázky a okrem toho tiež zlepšiť vzťahy s jednotlivými krajinami východného bloku. Okrem toho je dôležité tiež podčiarknuť, že otázka samotného procesu *SALT* by mohla byť v skutočnosti tiež chápaná ako eventuálny predpoklad vedúci k mierovému usporiadaniu v Európe, pravé po skončení druhej svetovej vojny¹⁶⁷ a tiež k možnému riešeniu zložitej nemeckej otázky. Z tohoto faktu totiž potom pramení aj to, prečo sa v skutočnosti vtedajšia západonemecká politická reprezentácia stotožnila vo svojej politike s tým, keď vyjadrila súhlas s Nixonovým signálom na zahájenie samotných rokovaní o strategických jadrových zbraniach.

Tie boli potom, ako som už skôr uviedol zahájené až na jeseň 1969. Rozhovory o nich pokračovali potom v priebehu nasledúcich rokov, až do podpísania finálnej dohody. Pred samotným skompletizovaním jej záverečného textu, Spojené štáty spolu ešte s niekoľkými krajinami participovali na konkrétnych návrhoch jej konečnej podoby. Na samotnom briefingu summitu konaného v Moskve, však minister zahraničných vecí USA William Rogers a jeho zástupca pre európske záležitosti Martin J. Hillenbrand neposkytli však ešte žiadne konkrétne indície k tomu, že USA počítajú vo svojej politike so skutočnosťou vzájomného prehlásenia so Sovietskym zväzom o možnosti finálnej dohody.¹⁶⁸

Okrem toho však napovrch vyplávali aj ďalšie závažné skutočnosti. Zo strany NATO sa prejavili tiež náznaky toho, že obsah tohoto prehlásenia, by mohol vo svojej podstate viesť buď k samotnému ohrozeniu procesu KBSE, alebo dokonca k jeho kompromitovaniu, a to práve za predpokladu zasadenia pojmu koexistencie do tohoto celého problému.

Spomínané tzv. základné princípy, ktoré boli predmetom kritiky zo strany západného Nemecka, sa prejavili potom taktiež v tom, že samotný text dohody bol vlastne zo strany USA vo vzťahu k NATO dokladom len akýchsi chabých vzájomných konzultácií v období na začiatku 70. rokov.

¹⁶⁷ Francois Duchene vidí tento uvedený fakt práve v procese *SALT*, v *Ostpolitik* a tiež v samotnej negácii studenej vojny v zmysle toho, že by sa nestala skutočnosťou. Bližšie detaily k tejto problematike sú analyzované v *Europa-Archiv*, Folge 17, September 10., 1970, s. 639.

¹⁶⁸ V tejto súvislosti je zaujímavé uviesť komentár veľvyslanca Brosia. Jeho stanovisko za európsku stranu k situácii na začiatku jednaní o tejto dohode je obsiahnuté v *Cold Dawn*, s. 138-139.

V analýze problematiky, spojenej s dohodou *SALT I*, je však ďalej potrebné tiež zdôrazniť, že už v priebehu samotných rokovaní o nej, Bonn zaujal zo svojej strany také stanovisko, že požadoval jednoducho zrod akejsi komplexnej dohody. Na rozdiel od toho však Spojené štáty americké zaujali taký postoj, že prešli od metódy akejsi komplexnosti k inej, ktorú videli práve v otázke zahrnutia týchto zbraní do obsahu nasledujúcich zmlúv, tj. obranných do ABM¹⁶⁹ a ofenzívnych zase do Interim.

Nutné je však ďalej podotknúť, že zatiaľ čo západné Nemecko vydalo neskôr zo svojej strany jasné prehlásenie o tom, že povaha rokovaní v súvislosti s taktickými zbraňami je jasným predpokladom pre dosiahnutie pokroku v kľúčových, avšak ešte nevyriešených otázkach, USA zaujali k tejto veci nasledujúci postoj. Bonn informovali len o tom, že došlo k posunu v napredovaní pri rokovaníach o týchto taktických zbraňach.¹⁷⁰ Na túto odozvu zo strany USA, reagovalo potom prirodzene západné Nemecko značným sklamaním, pretože ono samotné nebolo na takúto možnosť vôbec pripravené.¹⁷¹

Jeho vnímanie o tom, ako na naň celý tento proces *SALT* vôbec vplýval, sa v skutočnosti o tom, že je len akousi krajinou, ktorej vývoj je určovaný zo strany superveľmocí, zmenil v tomto smere len nepriamo a bol následne výrazne ovplyvnený práve samotnou dohodou superveľmocí ako výsledok tohoto procesu, kedy SRN síce zaujala pozíciu rovnocenného partnera vo vzťahu k spojencom, ale musela rovnako tiež vzdorovať a stotožniť sa vo svojej politike s tým, že potenciál svojho nepriateľa je tu.

Je dôležité teda poznamenať, že všetky kľúčové otázky, ktorým bol venovaný priestor na ich riešenie, a to v súvislosti s týmto procesom o strategických jadrových zbraňach, viedol v prípade západného Nemecka k potvrdeniu jeho aktívnej úlohy na ňom samotnom.

Zo strany samotných Európanov boli však rokovania o *SALT* chápané potom ako proces, v ktorom hrajú Spojené štáty hlavný príjem a sú v skutočnosti jeho garantom.¹⁷² Tento fakt vnímalo však rovnako aj západné Nemecko, čo sa potom v skutočnosti zároveň tiež potvrdilo aj z pohľadu celkovej americkej koncepcie, a to v garantovaní jej obrany v súvislosti so strategickými, ale tiež s konvenčnými a so spomínanými

¹⁶⁹ K problematike ABM je možné nájsť bližšie podrobnosti v *Nixon: The Triumph*, s. 288-313.

¹⁷⁰ Vid' Weekly Compilation of Presidential Documents. v. 8, No. 23, Washington, D. C.: U.S. Department of State, June 5, 1972, s. 929-930.

¹⁷¹ To sa potom zvýšilo ešte viac, keď sa dozvedelo, že o podobe novej stratégie, zahrnutej do samotných jednaní bola už skôr informovaná aj Veľká Británia.

¹⁷² Čo samotná Nixonova administratíva tiež zároveň potvrdila.

taktickými zbraňami. Okrem toho sa však vedúce postaveni USA prejavilo aj v skôr analyzovaných jednaniach o MBFR, kde hralo taktiež kľúčovú úlohu.

Pokiaľ však zoberieme ďalej do úvahy, že obavy Starého kontinentu o akomkoľvek nesúlade s USA, ktorý by mohol v ich politike nastať, a v krajnom prípade až k vzniku nejakej bariéry medzi nimi, čo Európu zase v skutočnosti vždy znepokojovalo, by mohli mať prirodzene značne negatívny dopad pre celý kontinent.¹⁷³ Avšak aj napriek tejto načrtnutej hypotéze, akékoľvek pochyby o tom, že USA hrajú kľúčovú rolu¹⁷⁴ vo vzťahu k otázke obrany západného Nemecka, v tomto období jednoducho zo strany Nixonovej administratívy neexistovali.

Spojené štáty predstavovali však garanta v oblasti jadrových otázok vo vzťahu k celkovému obrannému systému západnej Európy už od obdobia, kedy sa stala druhá svetová vojna minulosťou. Vychádzajúc z tohoto predpokladu, s ktorým sa v tomto smere na začiatku 70. rokov stotožnila vo svojom chápaní aj celková európska predstava, nie je potom vôbec prekvapujúce, že povaha tohoto “strategického charakteru” jednaní o *SALT I* vylúčila zo svojho obsahu problematiku spojenú s taktickými a konvenčnými silami v rámci samotnej Európy, čím potvrdila zase len skutočnosť o prvotnom a kľúčovom význame USA. To potom umožnilo zároveň tiež vytvorenie stavu, kedy sa už jednoducho európsky kontinent nemusel obávať toho, že by došlo vrámci neho k narušeniu rovnováhy síl.

Ďalej je nutné však uviesť, že akési uvažovanie o väčšej zainteresovanosti SRN v procese *SALT I*, by v danej chvíli asi neprichádzal do úvahy, čo pramenilo zo samotnej podstaty toho, ako vnímala Spolková republika túto otázku. Totiž do značnej miery nieisto, a to z prípadných možných dôsledkov, ktoré by mohol takýto postoj z jej strany priniesť. Zaujímavé je v tejto súvislosti uviesť tiež postrehy Brandtovho ministra obrany Helmuta Schmidta o súčasnom vývoji stavu vzájomných rokovaní o *SALT*, kde sám píše, že:

„... dúfa v ich napredovanie, na základe pokroku, ktorý bol v rámci nich dosiahnutý už od Helsiniek. ... Spojené štáty, ktoré vedú v skutočnosti nevyhnutné dvojstranné rokovania so Sovietskym zväzom, by mohli ale v rovnakej dobe viesť tiež

¹⁷³ Vid' Uwe Nerlich. “Der Wandel des europäischen Systems und die Idee einer gesamt europäischen Konferenz”, Europa-Archiv, Folge 12/1970, June 25, 1970, s. 415-423.

¹⁷⁴ Pozri tiež Lundestad, Geier. *Empire by Integration: the United States and European Integration 1945-1997*. Oxford [u.a.]: Oxford University Press, 1998, s. 99-102.

k podlomeniu súdržnosti aliancie. Stratégia odzbrojenia a stratégia aliancie do seba ale zapadá.”¹⁷⁵

Dôkazom poslednej vety tohoto citátu, že je tomu naozaj tak, je potom aj komentár, ktorý priniesol so sebou v krátkom čase po signovaní finálnej dohody *SALT I* z mája 1972 denník *New York Times*, z ktorého bolo patrné, že USA majú v úmysle rozvíjať v rámci NATO svoje vzťahy so Sovietskym zväzom.¹⁷⁶

Ak to však bolo konkrétne s otázkou skúmaných väzieb Spolkovej republiky a NATO? Je potrebné v prvom rade konštatovať, že všeobecnou náplňou štúdia aliancie boli predovšetkým otázky, týkajúce sa jednak problematiky spojenej s pôsobením veľmoci na politickej šachovnici¹⁷⁷, a zároveň otázky o presvedčení jasnej prevahy supervelmocí, ktorá vo svojich limitách predstavuje východisko pre dosiahnutie následnej, a to lepšej vojenskej stability na európskom kontinente. Pokiaľ sa však pozrieme ďalej na klasické prístupy vo vzťahu k Severoatlantickej aliancii, zistíme, že v tomto prípade vymedzuje ich limity samotná skutočnosť, že USA majú prvotný význam v oblasti svojej vojenskej prevahy, alebo k nej ešte len smerujú.

Vymedzenie obsahu náplne štúdia NATO vzhľadom k týmto jednotlivým načrtnutým tézám je teda jasný. Ako je to však vo vzťahu k Spolkovej republike Nemecko?

V tejto súvislosti je nutné predovšetkým zdôrazniť, že miesto a jej pôsobenie voči NATO, ktoré zaujala vo vzťahu k nemu vôbec v období po skončení druhej svetovej vojny, by sme mohli rozdeliť do dvoch skupín, minimálna a maximálna. V prípade prvej uvedenej, jej miesto na politickom poli by malo byť do značnej miery odmedzené, a to vo všetkých oblastiach, kde hodlá rozvíjať svoje vzťahy a vôbec tam, kde prejaví svoj záujem.

Ak sa pozrieme ale na druhú uvedenú skupinu, tu je jej pole pôsobnosti oveľa širšie. Tu sa otvára totiž cesta k potvrdeniu jej väčšieho významu, ktorý sa vo svojich dôsledkoch prejaví aj tým, že je schopná odolávať väčším prekážkám, s ktorými sa musí

¹⁷⁵ Cit. podľa Schmidt, Helmut. *The Balance of Power: Germany's Peace Policy and the Super-powers*. London: William Kimber, 1971, s. 84-85.

¹⁷⁶ Pozri Flora, Lewis. “Nixon Accord with the Soviet Embitters NATO Officials”, in: *New York Times*, July 26, 1972, s. 2.

¹⁷⁷ Bližšie detaily k tomu je možné nájsť viď Liska, Georgie F. *Nations in Alliance: The Limits of Interdependence*. Baltimore: Johns Hopkins Press, 1962 a Osgood, Robert E. and Tucker, Robert W. *Force, Order and Justice*. Baltimore: Johns Hopkins Press, 1967.

vo svojej politike vysporiadať, čo zároveň tiež vymedzuje jej konkrétne miesto vo svojom pôsobení v rámci NATO.

Ako som už ale skôr naznačil, samotný proces *SALT* mal vplyv jednak na kľúčovú nemeckú otázku a dokonca aj nepriamo na vývoj v oblasti nemecko-nemeckých vzťahov. Samotné pôsobenie západného Nemecka v ňom, a jeho rozvíjanie väzieb s NATO v tomto kontexte, a to ešte všetko za prítomnosti Nixonovej administratívy, mi poskytuje vo svojom závere tiež priestor na uvažovanie o tom, do akej miery mohlo mať práve pôsobenie SRN v rámci Severoatlantickej aliancie vplyv na samotné zjednotenie Nemecka.

V prípade takéhoto uvažovania, sa otvárajú prirodzene dve základné možnosti, ktoré prichádzajú vôbec do úvahy. Buď by teda pôsobenie SRN v NATO viedlo k zjednoteniu oboch nemeckých štátov. Takýto krok by bol ale v tejto dobe asi ešte dosť neuvážený a vo svojich dôsledkoch by mohol tiež vážne narušiť a teda podlomiť základné princípy, ktoré tvoria podstatu NATO.

V tom druhom musíme samozrejme uvažovať nad tým, že NATO bude práve jasným predpoladom toho, že zjednotenia Nemecka sa raz stane skutočnosťou. Tieto úvahy o prepojenosti otázky bezpečnosti západného Nemecka prostredníctvom rozvíjania jeho väzieb s alianciou, navodzujú teda jednoducho možnosť, kedy sa do popredia stavia aj riešenie kľúčovej nemeckej otázky, na ktorú mal už spomínaný proces *SALT* tak značný vplyv.

Pri načrtnutí týchto jednotlivých úvah, ktoré by sa mohli stať realitou, je nutné ale podčiarknuť, že celkové chápanie Spolkovej republiky pri pohľade na vymedzenie jej miesta v rámci pôsobenia v tejto bezpečnostnej organizácii, bolo z jej strany do značnej miery vždy predmetom diskusií o prípadnom možnom rozšírení svojich väzieb vo vzťahu k nej. Jednoducho ona samotná vždy držala trochu krok vzad, aby si mohla najprv sama plne uvedomiť svoje limity, predtým než zaujme konkrétne stanovisko.

Samotná otázka rozširovania jej pôsobnosti v rámci NATO bola potom však v skutočnosti tiež v strehu ostatných členských krajín, ktoré požadovali, aby sa k otázke členstva Spolkovej republiky pristupovalo zvláštnym spôsobom, s oveľa väčším dôrazom, čo súčasne vyplývalo zase z problémov, s ktorými sa musela sama na základe svojej minulosti vysporiadať.

Ten, kto by mal mať ale v tejto záležitosti do budúcnosti hlavné slovo je práve NATO. Ak sa jeho postoj v tejto veci teda osvedčí a ono samotné preukáže, že je skutočným garantom tohoto problému, tak potom spolu so Spojenými štátmi a tiež

so samotnou Spolkovou republikou, by mali predstavovať spoľahlivých garantov v uvažovaní nad otázkou postupne narastajúceho celkového nemeckého významu tam, kde sú záujmy tejto krajiny ešte stále limitované a taktiež v zaujatí stanoviska k celkovému politickému daniu na medzinárodnej scéne.

3.4 Význam Brandtovej bezpečnostnej politiky v medzinárodnom kontexte

Zhodnotiť otázku významu bezpečnostnej politiky sociálno-liberálnej koalície v priebehu rokov 1969-1974, pre ktorú mi dávajú priestor tieto strany, nie je na jednej strane vôbec ľahké, ale na druhej jednoznačné. Rok 1969 bol totiž v skutočnosti výrazným zlomom v dovtedajšom politickom vývoji západného Nemecka. S príchodom Willyho Brandta do funkcie predsedu spolkovej vlády sa otvorila cesta k hľadaniu možností pre dosiahnutie nového začiatku, na ktorom sa Spolková republika Nemecko v súvislosti s jeho osobou ocitla. Situácia na poli bezpečnosti však nebola ľahká, totiž značne komplikovaná. Z tohoto dôvodu si teda vyžadovala značne obozretný prístup, ktorý bol v osobe Brandta práve na svojom mieste.

Jeho koncepcia mierovej stratégie, ktorú chápal ako základ, ku ktorému má dospieť celá Európa, bola vo svojej dobe ale opodstatnená. Prinášala so sebou novú nádej na realizáciu sľubných plánov a tiež vízií, ktoré si on sám vo svojej politickej stratégii vytýčil.

Spôsob, akým pristupoval k riešeniu jednotlivých závažných politických otázok, ktoré jasne formuloval už vo svojom vládnom prehlásení, je potom tiež dôkazom toho, že jeho postoj vo vzťahu k celkovému politickému daniu, ktorý so sebou koniec šesťdesiatych rokov priniesol, je jednoducho ústretový. On sám bol veľký vizionár a veľkolepé plány, ktoré si vytýčil, sa snažil následne pri ich realizácii v praxi aj dosiahnuť.

Myslenie, ktoré sa u neho prejavilo bolo však v skutočnosti značne pokrokové. Totiž tým, že jeho vláda zahrnula do koncepcie svojej bezpečnostnej politiky aj svoju východnú politiku, len jasne odzrkadľuje to, do akej miery bola teda premyslená vôbec stratégia jeho politiky. Pri realizácii svojej *Ostpolitik* však následne musel počítať s tým, aký postoj k nej zaujmú tiež Spojené štáty. Bol nútený teda vychádzať súčasne z toho,

čo prinášal so sebou tiež celkový vývoj na medzinárodnej scéne, ktorý bol v tomto období, a to z hľadiska svojej povahy totiž do značnej miery zaujímavý, tým ako sa teda postupne vyvíjal, avšak vo svojej vlastnej podstate nesmierne zložitý.

To ukazuje už aj samotný postoj Nixonovej administratívy k západonemeckej *Ostpolitik*, ktorá bola trňom v jej očiach. Aj napriek tomu však nakoniec podporila Brandtove plány a dala jej v tejto súvislosti zelenú.¹⁷⁸ Tento významný fakt sa následne teda stal predpokladom uzavretia už spomínanej dohody štyroch mocností o Západnom Berlíne zo septembra 1971.

Chápanie *Ostpolitik* ako súčasť bezpečnostnej politiky Brandtovej sociálno-liberálnej koalície je teda z pohľadu toho, že predstavovala akýsi zapadajúci kus do skladačky, a to v otázkach práve samotnej bezpečnosti, ktoré jeho koalícia rozvíjala aktívne zase vo vzťahu k Západu, je v tomto smere dôkazom značne premyslenej koncepcie, ku ktorej sa Brandt vo svojej politickej činnosti odhodlal pristúpiť.

Uváhy vládnucej koalície SPD-FDP nad spomínanými vzťahmi voči Západu, a to predovšetkým vo vzťahu k USA, priniesli ale v nasledujúcich rokoch a následne tiež zanechali v západnom Nemecku, samozrejme s realizáciou vyššie uvedenej *Ostpolitik* akúsi výraznú stopu.

To všetko sa ale odvíjalo vo svojich dôsledkoch prirodzene od osoby samotného Willyho Brandta, ktorý bol ako človek a potom tiež ako politik značne odhodlaný priniesť svojej krajine záruku pre lepšiu budúcnosť.

Existujúce väzby s NATO, ktoré som bližšie analyzoval, a to v kontexte rozhovorov o strategických jadrových zbraniach (*SALT*), a to súčasne s rozvíjaním vzťahov s Nixonovou administratívou, sú vo svojej podstate jasným dôkazom toho, že západné Nemecko začalo byť chápané, a to na rozdiel od svojej minulosti už inak.

Bolo postupne pokladané za krajinu, ktorá chce patriť medzi aktívnych účastníkov v celkovom dianí na medzinárodnom poli, čoho prejavom boli už aj skôr uvedené Brandtove úvahy, no predovšetkým jeho ústretovosť.

V prípade toho, keď sa pozrieme však ďalej aj na tak konkrétny problém, akým bol analyzovaný vplyv procesu *SALT* na stav bezpečnosti SRN, zistíme, že vo vymedzení svojho postavenia v rámci neho, sa odvolávala zase len na jeho myšlienky, spojené s celkovým mierovým usporadáním na európskom kontinente.

¹⁷⁸ Pozri Bundy, William. *A Tangled Web: The Making of Foreign Policy in the Nixon Presidency*. New York: Hill and Wang, 1998, s. 312.

Samotné zapojenia sa západné Nemecka do tohoto procesu, a ich následný vzájomný vplyv, jasne ukazuje potom tiež čoraz jeho väčšiu angažovanosť v rozhodovaní o dôležitých otázkach v kontexte celkového politického diania na Starom kontinente v období na začiatku 70. rokov.

Samotné rozvíjanie väzieb Spolkovej republiky vo vzťahu k NATO a všetky bezpečnostné otázky s tým súvisiace, a to včetně politického vývoja medzi obidvomi superveľmocami, jej však poskytovali taktiež rovnako priestor pre uskutočňovanie svojich politických plánov. Pričom samotné bezpečnostné úvahy tak, ako som ich načrtnol v závere predchádzajúcej podkapitoly¹⁷⁹ o tom, aký podiel môže mať NATO vo vzťahu k zložitej nemeckej otázke a do akej miery sa bude schopné identifikovať s týmto problémom. To sú všetko otázky, ktoré spadajú do tejto doby, sú do nej zasadené a je potrebné nad nimi súčasne uvažovať a nechať ich v takej podobe, v akej sa nachádzajú a zároveň k nim pristupovať so značnou opatrnosťou, a to predovšetkým z hľadiska svojej závažnosti.

Značná zložitosť a spleť celkového vývoja v medzinárodnom diani, v ktorej sa v danej chvíli ocitla vláda Willyho Brandta, nebola pre ňu teda ľahká. Ale tým, že sa zmenila doba, a to by som chcel zdôrazniť, že rok 1969 priniesol so sebou začiatok politiky uvoľňovania napätia (*détente*), sa zdal byť vývoj politickej situácie oveľa jednoduchší, avšak pri detailnejšom štúdiu tejto problematiky značne komplikovaný.

Aj napriek tomu však vládnuca koalícia SPD-FDP dokázala nájsť vždy riešenie, že je schopná obstáť v tomto zložitom procese a ukázať svojmu vlastnému ľudu¹⁸⁰, ale aj svetu, že slovo bezpečnosť je pre ňu tým prvoradým a že urobí všetko pre zaistenie mieru vo svojej krajine a rovnako k nemu značným podielom tiež prispeje.

¹⁷⁹ Hofmann, s. 26-38.

¹⁸⁰ A to aj napriek neuspokojivej vnútro politickej situácie v dôsledku vplyvu terorizmu, ktorý sa stal realitou v západnom Nemecku práve na začiatku 70. rokov. Viď podkapitola 4.1

4 Vnútropolitické dôvody Brandtovej bezpečnostnej politiky

4.1 Vplyv terorizmu na formovanie tejto politiky: otázka *RAF*

Začiatok 70. rokov bol na Starom kontinente ako vietor. Prudký zlom a obrat, ktorý je v tejto dobe možné pozorovať, neobišiel tak, ako som už skôr ukázal ani Spolkovú republiku Nemecko. Tá sa pod Brandtovým vedením ocitla v danej chvíli v značne zložitej situácii, keď musela riešiť postupne jednotlivé závažné otázky, ktoré jej priniesol samotný vývoj udalostí na medzinárodnej scéne.

Otázka rozvíjania bezpečnostnej politiky však bola u nej, ako som skôr ukázal, na prvom mieste. Jej snaha participovať a nadväzovať kontakty s okolitými krajinami a výjsť vôbec v ústrety pri jednaniach, ktoré sa jej priamo dotýkali, a to v záujme dosiahnutia čoraz väčšej bezpečnosti a stability v rámci kontinentu, bola pre ňu prvoradá. Jej angažovanosť v procese *SALT*, otázka vývoja jej vzťahov voči USA a tiež rozvíjanie vzájomných väzieb s NATO, sú toho len dôkazom.

Na základe uvedeného je teda možné konštatovať, že Spolková republika Nemecko sa v tomto období jednoducho začala postupne stotožňovať s tým, čo prinášal celkový proces v oblasti medzinárodnej politiky. Musela sa prispôbiť tomuto neľahkému vývoju a pristupovať k jednotlivým závažným otázkam s veľkou opatrnosťou, ktorým venovala svoju pozornosť, a to včetně kľúčovej nemeckej otázky.

Vzájomná prepojenosť jednotlivých otázok, však nebola vôbec náhodná. V danej chvíli si bolo teda len potrebné uvedomiť to, aké pozitíva so sebou celkový vývoj udalostí prináša a čo by vo svojich dôsledkoch mohol znamenať teda aj pre samotné západné Nemecko.

V tomto smere však musela vtedajšia Brandtova vláda počítat' zároveň aj s tým, aká bola tiež atmosféra na poli vnútornej bezpečnosti. V uvedenom analyzovanom období, keď sa pozrieme detailnejšie na jej vývoj v tejto oblasti, zistíme, že nebol vôbec jednoduchý a že Spolková republika sa musela vyrovnat' a čeliť fenoménu terorizmu, ktorý sa stal v tejto dobe pre ňu realitou.

Otázka vnútropolitického vývoja v západnom Nemecku v období na začiatku 70. rokov nebola teda vôbec jednoduchá. Celkový analyzovaný vývoj na poli bezpečnosti, ktorej koalícia SPD-FDP venovala tak značnú pozornosť, ukázal jednoducho to, že Spolková republika patrí medzi krajiny, ktoré je možné pokladať

za spoľahlivých partnerov v záujme dosiahnutia mieru a stability na Starom kontinente, a to prostredníctvom osoby kancelára Willyho Brandta.

Pri svojom nástupe do tohoto úradu, to nemal však vôbec jednoduché, keď sa zamyslíme na tým, ako som skôr uviedol, že jeho krajina musela čeliť vôbec niečomu takému, ako bol terorizmus, a to v podobe vzniku a následného pôsobenia teroristickej skupiny, ktorá sa sama neskôr nazvala ako *Frakcia Červenej armády*.¹⁸¹

Príčiny jej vzniku, rovnako ako aj celé pozadie toho, kam až siahali jej korene, z čoho vychádzala jej ideológia, to sú všetko otázky, ktoré je potrebné v prvom rade zodpovedať, predtým než sa pokúsím bližšie načrtnúť to, aká neľahká bola vôbec situácia na poli bezpečnosti v Spolkovej republike v dobe jej existencie a ako sa súčasne s týmto stavom vtedajšia Brandtova vládna koalícia vôbec vysporiadala, keď zoberieme do úvahy, že musela v danom momente čeliť jej prítomnosti.¹⁸²

V tejto súvislosti je však nutné vysledovať najprv to, kam až siahajú jeho korene. Pri detailnom štúdiu je patrné, že sa musíme vrátiť trochu do minulosti, totiž do obdobia na konci 60. rokov, do éry búrlivých študentských nepokojov, ktoré boli v tejto dobe príznačné pre celý Západ a ktorých impulz ovplyvnil a našiel svojich stúpencov aj práve na území západného Nemecka.

Situácia tu bola totiž značne neuspokojivá a prebiehala potom za okolností, kedy postupne gradovalo taktiež celkové napätie, sprevádzané navyše násilnosťami, čo dokazuje aj nasledovný vývoj. Študenti sa v prípade SRN začali búriť¹⁸³ už v priebehu roku 1966, keď otvorene vyjadrili svoj nesúhlas a súčasne protestovali proti vzniku už skôr spomínanej veľkej koalície. SPD, tým že vytvorila spoločne s CDU/CSU spoločnú vládu, to bol pre študentov jednoducho signál straty ich vlastnej dôvery vo vzťah k nej, ktorú do nej vkladali. Inak povedané, bola to pre nich z jej strany akási zrada.

¹⁸¹ Médiami však najprv nazývaná podľa jej zakladateľov ako *Baader-Meinhof Bande* alebo *Baader-Meinhof Gruppe*.

¹⁸² Podrobnosti k definícii pojmu terorizmus objaňuje Lemler, Kai. *Die Entwicklung der RAF im Kontext der internationalen Terrorismus*. Bonn: Bouvier, 2008, s. 20-26.

¹⁸³ Študentské nepokoje na konci 60. rokov mali pre mladých ľudí, ktorí sa budili totiž niekoľko spoločných dôvodov. Jednak sympatie k ľavicovým ideám, protesty proti prebiehajúcej vojne vo Vietname, dosiahnutie nezávislosti v krajinách tretieho sveta, vzbura proti establishmentu a tiež revolučné myšlienky a nálady. V prípade samotného Nemecka však tiež nacistická minulosť, čo popisujem neskôr v súvislosti s postojom Ulrike Meinhof, ktorá bola jedným z hlavných kádrov prvej generácie *RAF*. Bližšie podrobnosti k tejto otázke analyzuje vo svojom diele Göbel, Uwe. *Die Studenten Bewegung und ihre Folgen: die politische Situation an der Hochschulen zwischen 1967-1977*. Köln: Dt. Inst.-Verl., 1978. Pre ďalšie detaily pozri Elke, Diehl und Hesse, Christine. *Zeiten des Wandels 1961-1974*, in: Informationen zu politischen Bildung, Nr. 258/1998, s. 15-18. (ďalej len: *Zeiten des Wandels*)

V priebehu nasledujúceho roku 1967 sa však pomaly začala už situácia vyhrocovať, a to v súvislosti s návštevou iránskeho šacha, Muhammada Réza Páhľaviho, ktorý na začiatku júna tohoto roku navštívil Západný Berlín. Následné reakcie na jeho prítomnosť však vyvolali u samotného obyvateľstva značné nepokoje, a to zase predovšetkým zo strany študentov, ktorí sa jednoducho odmietali stotožniť s myšlienkami nemeckej a americkej podpory práve jeho represívneho spôsobu vlády, ktorý bol pre neho príznačný.

Scénár jeho návštevy vyzeral potom v skutočnosti ako divadlo. Na jednej strane stáli jeho priaznivci, na druhej samotní protestujúci, ktorí začali na seba navzájom útočiť. Situácia sa ale v danej chvíli vyhrotila až tak, že prerástla nakoniec do veľkého masakru, ktorý si bohužiaľ vyžiadal aj svoje obeť na životoch.¹⁸⁴

V súvislosti s priebehajúcou vojnou vo Vietname, to však začínalo byť čoraz viac neúnosné. To sa prejavilo aj v podobe toho, že na protest proti nej už spomínaný Baader a niektorí jeho prívrženci¹⁸⁵ spáchali následne dva bombové útoky na obchodné domy vo Frankfurte nad Mohanom na začiatku apríla 1968. Krátko na to však boli zatknutí, ale potom, ako podali odvolanie, boli na jeseň 1969 prepustení. Celá skupina však utiekla následne do cudziny.¹⁸⁶ To však netrvalo dlho, pretože sám Baader bol už v priebehu apríla 1970 chytený a následne zase väznený. Sem ho však veľmi často chodila navštevovať aj západonemecká ľavicová novinárka Ulrike Meinhof, a to spolu aj s Gudrun Ensslin, ktorá používala falošnú identitu. Ich prvou ozbrojenou akciou sa stalo potom jeho násilné oslobodenie z berlínskeho väzenia, kde si odpykával zvyšok pôvodne dočasne prerušeného trestu, 14. mája 1970. Tento deň býva tiež niekedy označovaný aj ako hodina *Frakcie Červenej armády*. Útekom Andrease Baadera z väzenia vznikla teda prvá generácia *RAF*¹⁸⁷, ktorá je niekedy taktiež označovaná podľa svojich zakladateľov ako skupina Baader-Meinhof.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Jednou z najznámejších osobností, ktorá prišla o život práve v týchto nepokojoch je študent Slobodnej univerzity v Berlíne, Beeno Ohnesorg (1940-1967). V reakcii na jeho smrť začali potom vznikať tiež radikálne skupiny ako napr. tzv. Hnutie 2. júna alebo skupina obklopená okolo Andrease Baadera.

¹⁸⁵ Medzi nich patrili tiež Gudrun Ensslin, Thorwald Proll a Hörst Söhlein atď.

¹⁸⁶ A to až na samotného Söhleina, ktorý sa v tom období už so skupinou rozišiel.

¹⁸⁷ Pôsobenie *RAF* sa z hľadiska časového kladie do obdobia rokov 1970-1993. V súvislosti s obdobím témy práce, však analyzujem len otázku uvedenej prvej generácie, ktorej činnosť spadá práve do skúmaného obdobia.

¹⁸⁸ Pozri Aust, Stefan. *Der Baader-Meinhof Komplex*. Hamburg: Hoffmann und Campe, 1985. Len pre doplnenie uvediem, že práve na základe jeho diela bol v roku 2008 natočený tiež rovnako nazvaný film nemeckej režisérky Uli Edel, ktorý vypovedá podľa knihy o celkovej situácii v súvislosti s jeho koreňmi siahajúcimi do konca 60. rokov, ďalej o živote jeho samotných čelných predstaviteľov, ale aj o ich následnom zatknutí, tiež procese, ktorý bol s nimi vedený a taktiež ich väznenia včetně smrti.

Meinhof, ktorá bola povolaním novinárkou, sa v skutočnosti v priebehu svojho života odmietala ale stotožniť s tým, čo prinášala so sebou jednak štátna diktatúra a potom tiež aj sám priemyselný kapitalistický režim. Korene jej myslenia však spadali v jej úvahách ešte hlbšie, a to do obdobia po skončení druhej svetovej vojny. Ona sama si totiž uvedomovala, že skutočnosť značného počtu nacistických zločincov, ktorí neboli nikdy postavení pred súd, a ktorí si kladú teraz za povinnosť bojovať proti ZSSR a celému Východu v priebehu studenej vojny, nie je na svojom mieste. Vo svojom vnútri bola jednoducho odhodlaná bojovať proti tomu a nikdy sa s tým prirodzene ani nezmierila.

Do popredia sa teda stavia ale otázka Prečo teda Baader spáchal spoločne so svojou skupinou bombové útoky na obchodné domy? Čo ho k tomu viedlo? S čím tak zásadne on aj Meinhof nesúhlasili, že boli odhodlaní pri tom bojovať?

Jednoducho povedané, tŕňom v ich oku boli zločiny, ktoré boli páchané v rámci svetového kapitalizmu, akou bola už skôr uvedená vojna vo Vietname, ale aj realita s ktorou sa Meinhof nemohla zmieriť.¹⁸⁹

Pričom je nutné tiež zdôrazniť, že jej členovia nesympatizovali ani tak so samotným anarchizmom. Ten je totiž anitiautoritársky a odmieta presne tie zásady, ktoré uplatňovali práve vo svojej činnosti členovia tejto teroristickej skupiny. Ich vzorom boli ale práve naopak, rôzne ikony stalinizmu.¹⁹⁰

Na základe analyzovaných myšlienok, s ktorými sa teda Meinhof stotožnila a bola odhodlaná bojovať zároveň proti týmto skutočnostiam, ktoré si sama plne uvedomovala, sa stala následne tiež členkou radikálneho ľavicového študentského hnutia¹⁹¹, v ktorého čele stáli komunisti, a to predovšetkým idealisti, ktorí však boli prepojení na východonemeckú STASI.¹⁹² Ulrike Meinhof, odhodlaná teda v zápale boja, sa tak

¹⁸⁹ Pokiaľ ide však o ich povahy, rozdiel medzi nimi dvomi bol v tom, že zatiaľ čo ona bola v skutočnosti intelektuálka, ktorá sama často váhala, a terorizmus bol pre ňu vlastne len akýmsi teoretickým pojatím, Baader bol psychopatický vrah, ktorý to robil bez akéhokoľvek uvažovania a ešte navyše s radosťou.

¹⁹⁰ Ako príklad je možné uviesť Mao-C-Tunga alebo Che Geuvaru atď.

¹⁹¹ Tj. SDS, ktorý patril vôbec k najznámejším a najvýznamnejším ľavicovým organizáciám v SRN, a to predovšetkým v období na konci 60. rokov. Stal sa tiež zároveň základom a hlavným orgánom tzv. APO, tj. mimoparlamentnej opozície (detaily k nej viď *Zeiten des Wandels*, s. 14-16), tiež novej ľavice a v neposlednom rade aj protestu namiereného proti nepružným štruktúram povojnového Nemecka. Viac detailov k tejto otázke viď Rabehl, Bernd. *Feindblick: der SDS in Fadenkreuz des Kalten Krieges*. Berlin: Philosophischer Salon, 2000.

¹⁹² V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že ona samotná práve dodávala RAF, v priebehu jej existencie jednak zbrane, muníciu, ale tiež aj výcvik (tj. stalinisti, včtenne nemeckej komunistickej strany (KPD)). Ovšem vo svojej podstate činnosť RAF vôbec kritizovali.

popri Baaderovi stala zakladateľkou prvej generácie *RAF*, organizácie, ktorá bojovala na princípe „mestskej guerilly.“

RAF sa však v priebehu nasledujúcich mesiacov zameriavala predovšetkým na vnútornú konsolidáciu svojej organizácie, keď spolupracovala vo svojej činnosti s palestinskými jednotkami FATAH a s revolučnou odbojovou organizáciou „Ľudová fronta pre oslobodenie Palestíny“, u ktorých sa v Jordánsku v priebehu nejakého času cvičili, na základe čoho potom následne podnikali v priebehu rokov 1970-1972 sériu pumových útokov, prepádali banky, podnikali bombové útoky a taktiež rozširovali aj svoje členské základne. Tie boli namierené najmä na americké vojenské objekty, tiež na policajné stanice, alebo aj na budovy veľkého mediálneho koncernu známeho nemeckého žurnalistu Axela Springera, ktorého krajne pravicové noviny veľmi často dávali podnet k vyburcovaniu otvoreného násillia, ktoré boli namierené práve proti ľavicovým študentom a ich vodcom.¹⁹³

Ich cieľom bolo teda viesť ozbrojený politický boj, a to všetkými možnými a dostupnými prostriedkami, čo sa prejavilo tiež v podobe násilných a vražedných útokov, s ktorými počet mŕtvych neustále stúpala. Ich činnosť však vo svojej podstate netrvala dlho, pretože na základe tejto hrozivej skutočnosti v západnom Nemecku v tomto období, sa proti nim nakoniec postavil sám šéf nemeckej federálnej polície Horst Herold, ktorý proti nim zorganizoval mimoriadne účinnú a obrannú policajnú akciu, kedy boli všetci jej členovia pozatýkaní.

Aj napriek tomuto zlomu v ich dovtedajšom vývoji, však politická sila celej *RAF* aj naďalej rástla, dokonca obohatila svoje rady aj o nových členov a spomínaní traja čelní predstavitelia, Meinhof, Baader a Ensslin predstavovali v tejto dobe už akési symboly radikalistického hnutia. Procesy, ktoré boli s nimi následne vedené, jedná sa o tzv. Stammheimer Prozess¹⁹⁴, boli značne dramatické a okolnosti, ktoré ich

¹⁹³ V súvislosti so spomínanými študentskými nepokojmi na konci 60. rokov, je v tejto súvislosti potrebné spomenúť najmä meno Rudi Dutschke (1940-1979), ktorý bol jednou z najznámejších osobností študentského hnutia v západnom Nemecku práve v tomto období. Bližšie podrobnosti k celkovej situácii v súvislosti s jeho pohľadom na ňu vid' Dutschke, Rudi. *Mein langer Marsch. Reden, Schriften und Tagebücher aus zwanzig Jahren*. Reinbek b. Hamburg, 1980..

¹⁹⁴ Možné je tiež niekedy aj označenie Stammheim Prozess alebo *RAF*-Prozess. Samotné pojednania však začali s nimi až 21. mája 1975. Detaily k nim včetně ich otázok, ktoré im boli kladené a ich odpovede na ne vid' Butz, Peters. *RAF: Terrorismus in Deutschland*. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1991, s. 172-182. [Pozn. Len pre vysvetlenie, názov procesu je odvodený od pomenovania mestskej časti mesta Stuttgart, kde bol práve vybudovaný trakt pre procesy s čelnými predstaviteľmi tejto teroristickej skupiny.] Pozri tiež Bakker, Schut; Pieter, H. *Stammheim: der Prozess gegen die Rote Arme Fraktion*. Bonn: Paul-Rugenstein, 1997.

sprevádzali sa neobišli tiež bez násilností. Otázka ich samotného väznenia je však dodnes predmetom sporov a je o nej možné tiež len špekulovať.¹⁹⁵

Pozadie, na ktorom táto západonemecká ľavicová teroristická skupina vyrástla je teda vo svojej podstate jasný. Zostavalo už len jedno. Čeliť jej hrozbe a pokúsiť sa a nájsť vôbec účinný spôsob, ako som už ukázal, ktorý povedie k zlomeniu jej moci.

Pokiaľ sa ale ďalej zamyslíme nad tým, čo sa vlastne za slovom terorizmus vo v jeho dôsledkoch skrýva, tak sú to predovšetkým nevinné obeť, ktoré so sebou tento fenomén prináša. A tomu musela práve čeliť Spolková republika v tejto dobe. Aktivity ľudí, ktorí nesúhlasili s tým, čo sa okolo nich deje. Ináč povedané, mali svoje vlastné predstavy o budúcom napredovaní celkového politického vývoja, čoho dôkazom bolo už aj ich analyzované myslenie a zásady, z ktorých vychádza ich činnosť.

Tento fakt sa potom stal zároveň tiež dôvodom, prečo sa hlavnou témou diskusií na poli vnútornej bezpečnosti v priebehu nasledujúcich 70. rokov stal v skutočnosti predovšetkým boj proti terorizmu. V danej chvíli bolo teda nevyhnutné venovať pozornosť otázke vnútornej bezpečnosti a súčasne s tým prijať opatrenia, ktoré povedú k zlepšeniu celkového stavu bezpečnosti západonemeckého obyvateľstva v súvislosti s týmto fenoménom.

Postavenie samotnej spolkovej vlády však v danej chvíli nebolo vôbec jednoduché. Ocitla sa vo veľmi zložitej situácii, pretože nemeckí teroristi našli svoju podporu tiež u značného počtu sympatizujúcich, ktorí voči nim prejavili svoju náklonnosť a stotožnili sa vo svojom uvažovaní s ich myšlienkami. Pri usúdení toho, boli potom obavy oficiálnej politickej reprezentácie na svojom mieste a stali sa čoraz viac predmetom diskusií z jej strany. Tá sa potom pravidelne vyjadrovala ku každodenným udalostiam a súčasne ich aj komentovala, a to so značným rozhorčením a ostrou kritikou a taktiež s jednoznačným odsúdením tohoto násilia a krviprelievania.

V prípade samotnej vládnucej SPD sa však v súvislosti s touto radikalizujúcou sa situáciou, prejavil aj jeden taký pozoruhodný moment. Totiž v čase, kedy sa začala otvárať Východu a nadväzovať s ním postupne kontakty, bola upodozrievaná, že sú

¹⁹⁵ A to najmä v otázke ich samotnej smrti, a to predovšetkým v tejto súvislosti o sporoch, ktoré mala Meinhof s ostatnými členmi *RAF*, ale predovšetkým s Gudrun Ensslin. Objavili sa dokonca aj pochybnosti, či vôbec išlo o sebevraždu. Dohady o tom, kde je pravda, bolo potom v nasledujúcej dobe niekoľko a dodnes je predmetom značných sporov a špekulácií. Otázka jej smrti zostáva tým pádom otvorená. V prípade Baadera a Ensslin, bola oficiálna vyšetrovacia verzia taká, že spáchali obaja v celách samovraždu, a to v októbri 1977.

u nej určité náznaky vplyvu tohoto samotnému fenoménu terorizmu.¹⁹⁶ Vo svojej podstate, a to je nutné zdôrazniť, jednalo sa však v tomto prípade len o podozrenie, ktorému bolo potrebné v danej chvíli určite venovať svoju pozornosť, ale pre ďalšiu budúcnosť, však nemalo a ani nezohralo pre ňu samotnú a ani vo vzťahu k celkovému vývoju na poli vnútornej bezpečnosti žiadnu rolu.

Naopak, sociálna demokracia preukázala práve snahu predísť tejto hrozbe a vysporiadať sa s touto neľahkou situáciou, ktorá tak vážne ohrozovala život celého západonemeckého obyvateľstva. Spolkový kancelár Brandt veľmi často sám ostro odsudzoval útoky, ktoré *RAF* a jej prívrženci páchali na verejnosti.

Na základe toho bolo teda nutné čeliť tejto nezvratnej skutočnosti a nepoddať sa tomuto stavu a ukázať obyčajnému ľudu, že dôjde k zlepšeniu celkovej bezpečnostnej situácie v západnom Nemecku. Prejavy terorizmu zo strany *RAF* však začali už s postupujúcou dobou značne gradovať, čoho prejavom boli najmä výbuchy aút, lúpeže a bombové útoky, ktoré boli na dennom poriadku. Okrem toho tiež odstraňovanie svojich protivníkov, ktorí boli nepohodlní, čo viedlo ešte k ďalšiemu zvyšovaniu celkového napätia.

Prejavom toho bola v tejto súvislosti potom aj skutočnosť, že terorizmus je na uzemí západného Nemecka už neudržateľný.¹⁹⁷ Sám spolkový prezident Heinemann sa totiž s týmto názorom stotožnil, a to spoločne s Brandtom, a to na začiatku roku 1972, kedy útoky teroristov prerástli do podoby svojho vrcholného štádia.

Oficiálna politická reprezentácia sa však následne začala pýtať samej seba, či robí všetko preto, aby zabránila šíreniu terorizmu a ako s ním čo v najkratšej dobe vôbec skončovať.

Na základe toho je teda možné jasne vidieť, že situácia bola už v danej chvíli značne neuspokojivá. S postupujúcim časom sa však čoraz viac začala pýtať tiež samotných občanov na to, aký je vôbec ich názor na tento neľahký stav, čo si o tomto závažnom probléme myslia a do akej miery sa zároveň cítia byť ním sami ohrození.

Postoj, ktorí vo všeobecnosti západonemecké obyvateľstvo zaujalo ale v tejto súvislosti, je v tejto dobe prirodzene známy. Stotožnilo sa s týmto problémom, a ich názory naň boli v celom svojom slede prejavom toho, že sa oplatí bojovať, a teda je

¹⁹⁶ Viac detailov k tejto problematike, rovnako ako aj k pohľadu opozície na otázku terorizmu sa nachádza v diele *Willy Brandt*, s. 122.

¹⁹⁷ Pozri tiež Elke, Diehl und Hesse, Christine. *Deutschland in der 70er/80er Jahren*, in: Informationen zur politischen Bildung, Nr. 270/2001, s. 12.

nutné urobiť všetko preto, aby boli zachované základné demokratické princípy tejto krajiny. Prejavili jednoducho zodpovednosť a zároveň tiež aj akési jasné odhodlanie v otázke zachovania bezpečnosti svojej krajiny.

Prirodzene na jednej strane to môže znieť ako fráza, keď uvážime, aký podiel mohli mať vôbec obyvatelia Spolkovej republiky na riešení tohoto kľúčového problému na vnútro politickej scéne. Ale na druhej, ich pevné odhodlanie a prejavy z ich strany o tom, čo je prvoradé pre rozvíjanie bezpečnosti ich krajiny a kam by mala smerovať, povzbudil aj samotnú politickú reprezentáciu, keď videla, že obyčajný ľud jej krajiny nie je pasívny, ale hodlá sa práve zapojiť a byť aktívny a nápomocný.

Otázka názoru verejnosti bola v tomto smere teda jasná. Jednoznačný bol však aj postoj spolkovej vlády, ktorá si bola vedomá toho, že boj s týmto hrozivým fenoménom dotiahne do konca. To sa potom, ako som už uviedol aj podarilo, prostredníctvom premyslenej a účinnej ozbrojenej akcie, ktorú zorganizovala samotná federálna polícia.

Pokiaľ však ide ešte o médiá, tie zohrali v tejto súvislosti taktiež značnú rolu, a to vďaka neustálemu poskytovaniu vždy aktuálnych správ, ktoré informovali celú verejnosť o momentálnom dianí a celkovom vývoji situácie v súvislosti s pôsobením tejto teroristickej skupiny.

Pre Brandtovu vládnu koalíciu však znamenal koniec tohoto do očí bijúceho problému v oblasti jej vnútornej politiky, nielen jeho vyriešenie, ktoré však malo ešte samozrejme dohru pre samotných aktérov v priebehu nasledujúcich rokov, ale predovšetkým to, že téma vnútornej bezpečnosti bola z jej strany zvládnutá a mohla ju dať vo svojej činnosti stranou, a to práve pred ďalším volebným zápasom, ktorý sa pomaly už blížil.

Zhodnotiť fenomén terorizmu v podobe pôsobenia prvej generácie *RAF* v období úradovania kancelára Brandta je teda jednoznačný. Bol krutou realitou, ktorej muselo západné Nemecko na začiatku siedmeho decénia vzdorovať a postaviť sa mu všetkými možnými prostriedkami. Odhodlanosť v snahe nájsť spôsob, ktorý povedie k dosiahnutiu zlomenia jeho moci, bol však zo strany západného Nemecka v tejto dobe na svojom mieste. Totiž aktivita samotných západonemeckých obyvateľov a ich burcovania v súvislosti so skončovaním tohoto nebezpečenstva pre celú krajinu, tiež aktivita samotnej vlády, ktorá si dokonca sama kládla otázku, či robí všetko pre zachovanie bezpečnosti v tomto smere, sú faktormi, ktoré sa spoločne spolupodieľali na tom, aby mohla byť otázka vnútornej bezpečnosti Spolkovej republiky v tomto

období vyriešená a aby boli tiež zachované základné princípy, na ktorých bola táto krajina postavená.

Terorizmus sa teda stal vo svojej podstate jedným z hlavných vnútropolitických dôvodov v oblasti rozvíjania Brandtovej bezpečnostnej politiky. Okrem neho to však bolo aj postoj samotnej verejnosti, ale predovšetkým zaručenie jej bezpečnosti, a to nielen v súvislosti s týmto načrtnutým hrozivým fenoménom, ale aj s tým, čo zároveň priniesol proces na poli medzinárodnej politiky.

Stanovisko obyvateľov tejto krajiny bolo teda potom tiež rozhodujúcim podnetom k tomu, aby vtedajšia vládna koalícia ukázala, že jej vytýčené ciele, týkajúce sa práve otázok v súvislosti s ich bezpečnosťou sú splniteľné a že ona samotná napreduje v tomto smere tým správnym smerom.

4.2 Postoj západonemeckého obyvateľstva k otázke fungovania bezpečnosti Spolkovej republiky v Brandtovej ére

Úsilie stotožniť sa s tým, čo priniesol celý načrtnutý politický vývoj na prelome 60. a 70. rokov a následne na ich začiatku, nebol pre obyvateľov západného Nemecka vôbec jednoduchý. Prispôbiť sa tomu, čo sa dialo na domácej pôde tiež so zmenami, ktoré priniesol so sebou v tomto období zároveň celkový proces na poli meniacich sa vzťahov medzi superveľmocami, bolo veľmi ťažké. Pri usúdení toho, aký zložitý bol vôbec celý tento vývoj, nie je potom prekvapujúce, že samotná verejnosť sa len postupne dokázala identifikovať s tým, čo jej on sám priniesol.

Nadšenie z vízií a cieľ, ktoré si ale nová Brandtova vláda vytýčila už vo svojom vládnom prehlásení, boli pre ňu samotnú nesporne prejavom toho, že chce napredovať a vytvoriť tiež zároveň akúsi kontinuitu s predchádzajúcim vývojom, ovšem s tým rozdielom, že prejav toho, čo chce dosiahnuť vo svojej politike, by sa dalo charakterizovať niekoľkými výstižnými atribútmi.

Chcela byť jednoducho spoľahlivým partnerom, ktorý bude zárukou mieru pre vlastnú krajinu na strane jednej, ale aj v kontexte Európy, a to zase na strane druhej, čoho dôkazom sú potom aj kancelárove predstavy o európskom mierovom usporiadaní. Ďalej je to tiež ústretovosť vo vzťahu k okolitým krajinám, a vo svojej podstate súčasne

aj schopnosť ukázať, že Spolková republika Nemecko patrí medzi tie štáty Európy, ktoré aj keď pomaly, ale predsa napredujú vo svojej politike k dosiahnutiu istôt, ktoré sa stanú následne garantom v otázke bezpečnosti obyvateľov tejto krajiny.

Vysledovať to, aký bol však samotný postoj západonemeckej verejnosti k fungovaniu bezpečnosti v tejto ére, znamená zároveň ukázať to, čo ju v tomto období zároveň ťažilo a komplikovalo jej život, a to predovšetkým už skôr spomínaná problematika Berlína.¹⁹⁸

On sám predstavoval totiž hlavný neuralgický bod v svetovej politike. A pri usúdení toho, že sa nachádzal pod okupačnou správou, nedisponovalo západné Nemecko žiadnym právnym postavením, ktoré by bolo predpokladom pre to, aby mohlo byť zainteresované do jednaní o ňom samotnom.¹⁹⁹ Spojeným štátom nezostávalo teda v danej chvíli nič iné, než sa snažiť brániť Berlín takým spôsobom, aby bolo možné spojiť podmienku jeho slobody s ďalšími politickými otázkami, ktoré budú predmetom záujmu sovietskej strany.

Otázka Berlína bola ústrednou témou a hrala teda vo vzájomných vzťahoch oboch superveľmocí kľúčovú rolu. Bola jednoducho problémom, ktorému bolo potrebné venovať veľkú pozornosť a zároveň hľadať cestu k jeho vyriešeniu. Na začiatku jari 1970 bolo teda žiadúce, aby sa aj spomínané štyri víťazné mocnosti druhej svetovej vojny zapojili do snahy o normalizáciu situácie v Nemecku a v samotnom Berlíne.²⁰⁰

K zahájeniu ich samotných rozhovorov došlo potom až ku koncu marca 1970²⁰¹, čo je možné pokladať zároveň tiež za prvý náznak toho, že situácia v súvislosti s otázkou Berlína napreduje tým správnym smerom a povedie postupne k znižovaniu

¹⁹⁸ Tá sa týkala všetkých spojencov z druhej svetovej vojny, tj. Spojených štátov, Veľkej Británie, Francúzska a Sovietskeho zväzu. Dôležité je však podotknúť, že citlivosť a zraniteľnosť tejto otázky bola potom v skutočnosti tiež akýmsi jasným symbolom toho, že vzájomné vzťahy medzi Východom a Západom sú napäté. Pokiaľ ide však o postoj samotného Západu k otázke jeho prístupu do Západného Berlína, ten sa odvodzoval z týchto troch základných momentov. Právo na voľný prístup vyplývalo teda podľa neho z otázky, týkajúcej sa práve troch západných sektorov, a to konkrétne ich obsadenia. Ďalej bolo odvodené zo samotnej porážky a následného obsadenia Nemeckej ríše a v prípade jeho zmluvnej úpravy, jej základ predstavoval v tomto smere tzv. *Londýnsky protokol*. (detaily k nemu vid' März, Peter. *Dokumente zu Deutschland (1944-1994)*. München: Olzog Verlag, 1996, s. 63-64). V tomto smere odkazujem ďalej na literatúru, kde sa nachádzajú veľmi podrobné detaily k celkovej povahe berlínskej otázky vid' Herzfeld, Hans. *Berlin in der Weltpolitik 1945-1970*. Berlin [u.a.]: de Gruyter, 1973.

¹⁹⁹ A to na základe oficiálneho hľadiska.

²⁰⁰ Predpokladom k tomu bolo uzavretie už skôr spomínanej Moskovskej zmluvy z augusta 1970.

²⁰¹ Pozri PA AA/ B 38 II A1, Regal: 51, Karton: 16956, Mikrofiche-Nr.: J, Bd. 321-2, Bonn, den 11. September 1970, Anliegend wird ein Beitrag zu: a) den Berlin-Gesprächen der Viermächte, Mikrofilm č. 12-121.

napätia v tejto oblasti. Bol to jednoducho pre obyvateľov západného Nemecka signál toho, že otázke bezpečnosti je v tomto smere venovaná dostatočná pozornosť a že ich život sa čoskoro celkovo zlepší.

Berlínska otázka bola v skutočnosti totiž zo strany verejnosti chápaná ako problém, ktorý je vo svojom riešení prvoradý, pretože im značne komplikuje ich život, a to najmä v prípade obyvateľov samotného Západného Berlína.

To sa však už čoskoro zmenilo, pretože spojenci rokovali skoro rok a po jeho uplynutí dospeli pri svojich jednaniach konečne k záveru, kedy došlo k podpisu dohody štyroch mocností o Západnom Berlíne.²⁰²

Tá mala priniesť potom jeho obyvateľom zlepšenie podmienok ich každodenného života, ktoré boli zhrnuté v piatich základných bodoch.²⁰³ V prvých dvoch vytýčených oblastiach sa už čoskoro dostavili pozitívne výsledky. Sporné body v doprave boli odstránené a pokiaľ ide o návštevy vo Východnom Berlíne, tie mali prebiehať od tejto chvíle tiež už za lepších podmienok.²⁰⁴ Keď sa však ďalej zameriame na otázky ako zastupovanie Západného Berlína navonok západným Nemeckom, konzulárna starostlivosť a participácia Spolku na aktivitách medzinárodného dosahu, zistíme, že tie predstavovali aj naďalej sporný bod do budúcnosti.²⁰⁵

K určitému zlomu v uvedených otázkách došlo potom až s angažovanosťou Willyho Brandta, štátneho tajomníka Egona Bahra a vtedajšieho úradujúceho starostu Západného Berlína Klause Schütza, ktorí pozorne študovali a zároveň analyzovali posledné výsledky dosiahnuté v priebehu štvorstranných jednaní. Poslednou oblasťou, v ktorej sa mali dostaviť pozitívne výsledky, bola potom otázka väzieb Západného Berlína a Spolkovej republiky.

²⁰² Potvrdovala zodpovednosť štyroch mocností za Západný Berlín a zároveň zdôrazňovala, a to by som chcel podčiarknuť, že nie je súčasťou SRN ako sa veľakrát tvrdilo. Aj napriek tejto skutočnosti mu však bolo umožnené rozvíjať a udržiavať samotnú existenciu väzieb so Spolkovou republikou. Viac k tejto otázke vid' PA AA/B 38 II A1, Best.-Nr.:334-1, Mikrofilm č. 010-013. Problematika slobodného pohybu obyvateľov vid' Ibidem, Mikrofilm č. 013-014.

²⁰³ Tj. doprava medzi Západným Berlínom a západným Nemeckom, návštevy vo Východnom Berlíne a v NDR, otázka zastupovania Západného Berlína navonok SRN, otázka participovania na medzinárodných aktivitách Spolku a taktiež problém väzieb Západného Berlína a SRN.

²⁰⁴ A to v porovnaní so situáciou s tzv. dohodami o priepustkách. Bližšie detaily k tomu vid' Plšková, J. *Ostpolitik SRN za Erharda a Kiesingera*, in: *Mezinárodní vztahy* 4/96, s. 61-62.

²⁰⁵ ZSSR totiž okrem svojho vlastného obmedzujúceho stanoviska uplatňoval často aj taktiku výhrad.

Dôvod, prečo bol tento bod sporný, spočíval v tom, že SRN sa usilovala o vytvorenie Spolkového úradu životného prostredia v západnej časti mesta. Peripetie spojené s ním sa síce najprv vliekli, mohli prirodzene viesť dokonca aj ku krízi. Komplikácie však nenastali, pretože sa nakoniec pristúpilo k dodržovaniu riešenia navrhovaného Sovietmi v podobe vytvorenia nezávislého úradu, ktorého väzby vo vzťahu k Spolkovej republike sa budú týkať predovšetkým otázky financií prúdiacich zo spolkového rozpočtu.

Veľké pozitívum v oblasti mezinárodných väzieb predstavoval aj sovietsky súhlas v otázke spoločného participovania na uskutočňovaných mezinárodných konferenciách a zastupovaní Západného Berlína na diplomatickej a konzulárnej úrovni Spolkovou republikou. Predmetom sporu zostávala však aj naďalej otázka začlenenia Západného Berlína do európskeho integračného procesu, rovnako ako otázka menovania práve úradujúceho starostu Berlína do funkcie prezidenta Spolkovej rady, a tým tiež aj za zástupcu samotného spolkového prezidenta.

Ukážka tohoto prístupu zo strany veľmocí vo vzťahu k tejto zložitej otázke a jej následnej úprave, poskytla teda obyvateľom západného Berlína možnosť lepších životných podmienok pre nich samotných.

Ich postoj bol potom v tomto smere tiež rovnaký. Všeobecné stanovisko verejnosti v západnom Nemecku po uzavretí tejto dohody, bolo totiž také, že priniesla v skutočnosti značné uvoľnenie napätia, ktoré tu bolo doteraz realitou. Obavy z ďalšieho vývoja boli teda v danej chvíli vystriedané vyjadrením pozitívneho stanoviska z ich strany. Stotožnili sa s dianím okolo seba a pomaly sa začali už postupne identifikovať s tým, čo prinášal celkový politický proces na medzinárodnej scéne.

Pokiaľ však zoberieme do úvahy, a to v rovnakej dobe tiež prebiehajúci proces o *SALT* a jeho vplyv na stav bezpečnosti SRN v Brandtovej ére, zistíme rovnakú skutočnosť. Totiž nádej a presvedčenie, ktoré bolo v tejto v súvislosti príznačné pre oficiálnu západonemeckú politickú reprezentáciu o tom, že so zahájením týchto rokovaní, napätie medzi obidvomi supervelmocami postupne opadne a vystúpi do pozadia, sa potom prirodzene premietali aj v názoroch samotnej verejnosti, ktorá chápala celý tento proces ako predpoklad k dosiahnutiu toho, že vládna koalícia ich krajiny začne rozvíjať postupne politiku smerom k podpore znižovania práve uvedeného napätia.

To sa však stalo ale následne realitou. Dokazujú to jednak, zmluva o prístupe do Západného Berlína, angažovanosť Spolkovej republiky v procese *SALT*, ktorý mal

taktiež vplyv, aj keď nepriamy, na oblasť vývoja nemecko-nemeckých vzťahov. Okrem toho však tiež ďalšie rozvíjanie väzieb s NATO pod dohľadom USA a v neposlednom rade ústretový postoj, ktorý Brandt zaujal sám, a to všetko pod vplyvom meniacej sa medzinárodnej klímy, ktorá sa stala realitou v dejinách studenej vojny v roku 1969, v súvislosti so zahájením politiky *détente*.

Nový začiatok a myšlienky spojené so zrieknutím sa použitia sily, patriť medzi signatárske krajiny zmluvy o nešírení jadrových zbraní, ku ktorej koalícia SPD-FDP pristúpila pod vedením Brandta, sú všetko faktormi, ktoré ovplyvňujú to, pre koho je politika určená, a zvlášť tá bezpečnostná, ktorá má predstavovať garanta ochrany pre svoj vlastný národ. V prípade Spolkovej republiky sa tento načrtnutý fakt stal teda realitou, a to aj napriek celkovým peripetiám skúmaného obdobia.

Koncept európskej bezpečnostnej politiky západného Nemecka, ktorý bol potom zo strany Willyho Brandta vlastne značne premyslenou stratégiou, sa premietal potom do celkového postoja obyvateľov vlastne dvojnásobne a vytvoril súčasne u nich pocit, že krajina, v ktorej žijú sa dokáže vysporiadať s dôsledkami svojej minulosti a uvedomiť si tiež súčasne svoje limity.

Okrem toho však taktiež ukázala, že dokáže vzdorovať aj prípadným hrozbám, akým bol analyzovaný fenomén terorizmu v tejto dobe. S jeho nástrahami bola rozhodnutá jednoducho bojovať a priviesť čoskoro jeho moc k zlomeniu.

Obyvateľstvo značne znepokojené týmto nebezpečenstvom, burcovalo a vyzývalo potom tiež samé, a to na základe svojich značných obáv z tejto situácie, k dopadnutiu jeho aktérov a k skoncovaniu s touto hrôzou, ktorá ohrozovala ich krajinu. V danej chvíli sa cítili byť totiž aj dosť obmedzovaní, a to jednotlivými zákonmi, ktoré boli postupne prijímané v súvislosti s touto neľahkou situáciou na vnútropolitickej scéne. Aj napriek tomu sa však karta čoskoro obrátila a vývoj v tejto oblasti nabral ten správny smer.

Je potrebné teda konštatovať, že celková povaha politického vývoja na medzinárodnej scéne počnúc rokom 1969, jeho následný vplyv na otázku bezpečnosti západného Nemecka, bol jednoducho východiskom pre jeho následné budovanie politiky v zmysle toho, že to, čo je prvoradé zabezpečiť, je ochrana svojho vlastného obyvateľstva, byť garantom ich bezpečnosti, a to tak, že sa zapojilo do medzinárodného diania okolo seba, pričom vždy zvažilo limity v súvislosti so svojím ďalším pôsobením na politickej scéne Starého kontinentu.

Tento fakt je potom možné tiež zároveň pokladať za predpoklad, ktorý viedol zo strany západonemeckého obyvateľstva k stotožneniu sa s celým týmto procesom a

súčasne k prejavu vyjadrenia dôvery voči vládnucej sociálno-liberálnej koalícii. Pre ňu to bol však taktiež signál toho, že po fenoméne terorizmu, a to z hľadiska vnútropolitického, je práve postoj obyvateľstva západného Nemecka, ich názory na to, či sa cítia bezpečne vo svojej krajine, ďalším výrazným faktorom, ktorý ju potom ešte viac naštartoval v rozvíjaní svojej bezpečnostnej politiky.

5 Záver

Vo svojej diplomovej práci na tému *Spolková republika Nemecko v bezpečnostnom systéme Západu, 1969-1974*, som sa pokúsil bližšie ukázať to, akým spôsobom bola riešená otázka bezpečnostnej politiky západného Nemecka v ére úradovania spolkového kancelára Willyho Brandta.

Pre jej lepšie pochopenie som sa ale najprv zameril na analýzu jej vývoja v priebehu 60. rokov, a to predovšetkým v jej druhej polovici, kde som vyzdvihol jednak to, že témou diskusií na poli bezpečnosti boli v tejto dobe najmä rozhovory o nešírení jadrových zbraní a okrem toho aj niektoré konkrétne dôležité momenty, akou bola analyzovaná *Harmelová správa* z roku 1967 a potom tzv. *signál z Reykjavíku* z roku 1968, ktoré sa vo svojej podstate vlastne stali východiskom, vedúcim k následnému podpisu zmluvy o nešírení jadrových zbraní. K jej signovaniu došlo potom hneď na začiatku leta 1968.

Tú som následne analyzoval a zdôraznil predovšetkým jej význam na poli bezpečnosti, a to najmä tiež s budúcim napredovaním v tejto oblasti.

V súvislosti s jej podpisom som však svoju pozornosť sústredil predovšetkým na je vzťah k Spolkovej republike Nemecko. Aký bol však v skutočnosti postoj k jej uzatvoreniu a ako vnímala celú túto otázku vtedajšia západonemecká vláda kancelára Kurta Georga Kiesingera?

Predtým, než som prešiel k jej rozboru, načrtol som jednak politický vývoj západného Nemecka v období po roku 1966 a tiež problematiku kľúčovej nemeckej otázky. Vytvorenie vlády veľkej koalície v uvedenom roku však prinieslo v západnom Nemecku zásadnú zmenu. Podľa môjho názoru, bol v tomto období vzťah k ZSSR už oveľa intenzívnejší, ako som bližšie podotkol a okrem toho navyiac za významnú skutočnosť pokladám tiež pôsobenie Willyho Brandta vo funkcii ministra zahraničia, ktorý si už v tejto dobe pripravil pôdu pre kroky, ktoré začal realizovať až v roku 1969, a to v súvislosti už so vznikom jeho novej sociálno-liberálnej koalície.

Uvedené skutočnosti sa potom vo svojej podstate stali teda nevyhnutnými zároveň aj pre pochopenie vyššie spomenutej otázky vzťahu západonemeckej vlády k zmluve o nešírení jadrových zbraní.

Dôležité je v tejto súvislosti jednak poznamenať, že Kiesinger a Brandt, ako som ukázal, boli jednoducho ľudia rozdielnych pováh, od čoho sa prirodzene potom odvíjal aj ich odlišný postoj k tejto kľúčovej zmluve.

Prejav akéhosi pokroku bol potom práve z Brandtovej strany patrný už v tejto dobe, keď zoberieme do úvahy, že o jej signovaní uvažoval už v priebehu roku 1968, avšak mal prirodzene s tým aj určité výhrady. V rovnakej dobe sa však v súvislosti s tým objavili aj varovania zo strany Západu, ktorým bolo nutné venovať dostatočnú pozornosť. Ďalšie obavy priniesla však aj invázia vojsk Varšavskej zmluvy do ČSSR v auguste 1968, čím bola táto situácia len zťažena.

Na základe bližšieho rozboru celkovej povahy tohoto obdobia, som následne teda objasnil, že pod vplyvom takto zložitej situácie, nie je podpis zmluvy zo strany SRN ešte možný. K tomu sa však okrem iného pridal aj ďalší faktor, ktorým bola prítomnosť opozície voči nej. Na základe tejto reality bolo teda nutné počkať na to, kým sa tieto prekážky k naplneniu tohoto kroku stanú minulosťou a signovanie sa stane už konečne skutočnosťou.

Tejto otázke som následne venoval priestor v rámci prvej časti tretej kapitoly, kde som v prvom rade zdôraznil význam vzniku novej koalície SPD-FDP pod Brandtovým vedením, ktorá znamenala nový začiatok a impulz a taktiež obrat v dovtedajšom vývoji západného Nemecka.

Svoju pozornosť som však sústredil najmä na problematiku koncepcie jeho európskej bezpečnostnej politiky, ktorú som bližšie priblížil. Ďalej však aj to, čo predstavovalo pre jeho vládu v skutočnosti základ tejto jeho politiky.

V prvom rade to bolo teda jeho západonemecká *Ostpolitik*, ktorej teroretickú koncepciu, ale aj jej konkrétnu praktickú realizáciu som taktiež bližšie objasnil. Tá totiž predstavovala časť, a to by som chcel podčiarknuť, akýsi zapadajúci kus do celkovej bezpečnostnej politiky Brandtovej vlády, čo dokazuje potom aj prehlásenie ministra obrany Helmuta Schmidta pred Spolkovým snemom vo februári 1972.

Východná politika však nebola jediným fenoménom, ktorý rok 1969 priniesol. V tejto súvislosti by som chcel na tomto mieste zdôrazniť totiž ďalšie jednotlivé momenty.

Poprvé, aby mohlo vôbec dôjsť k zahájeniu *Ostpolitik*, bolo nevyhnutné počkať ešte práve na podpis zmluvy o nešírení jadrových zbraní, ktorá bola témou číslo jeden v rozhovoroch na poli bezpečnosti už v priebehu skôr analyzovaného vývoja počas druhej polovice 60. rokov v západnom Nemecku.

Otázka zrieknutia sa použitia sily, ktorej bol Brandt sám zástancom, bolo teda nevyhnutné potvrdiť ešte práve jej signovaním. Tým druhým momentom bol potom vlastne rok 1969, ktorý znamenal zahájenie politiky *détente* a s tým tiež začiatok rozhovorov o obmedzení strategických jadrových zbraní (*SALT*).

Z uvedeného je možné teda zhrnúť nasledovné. Koncepcia *Ostpolitik*, ktorá bola zahrnutá do bezpečnostnej politiky koalície SPD-FDP, bola zase ovplyvnená samotnou politikou uvoľňovania napätia *détente*. Tá sa stala potom celkovo východiskom toho, že sa SRN otvorila možnosť cesty vedúcej k zahájeniu rozhovorov so Sovietskym zväzom.

Spomínaný druhý fenomén, ktorým bola jednak uvedená *détente*, ktorú som taktiež bližšie analyzoval, jej protagonistov a ich predstavy o nej, a okrem nej tiež *SALT*, predstavovali na medzinárodnej scéne zase predpoklad, ktorý umožnil už signovanie tak diskutovanej a analyzovanej zmluvy, akou bola pre západné Nemecko práve zmluva o nešírení jadrových zbraní. Brandtova vláda ju potom podpísala na konci novembra 1969.

Nutné je dodať už len to, že vytvorením priaznivých podmienok pre takýto krok z jej strany, malo však následne, a to vo svojich dôsledkoch, značne pozitívny vplyv aj pre realizáciu ďalšej časti bezpečnostnej politiky, ktorú Brandtova koalícia rozvíjala vo vzťahu k Západu, a to predovšetkým voči aliancii za prítomnosti USA.

V ďalšej časti tejto kapitoly som v nadväznosti naznačil, že v súvislosti s európskym uvoľnením, prebiehal tento proces aj v celosvetovom meradle, a to na úrovni sovietsko-amerických vzťahov, ktorých hlavnou témou jednaní boli už skôr uvedené rozhovory o *SALT*, ukončené podpisom dohody *SALT I* v Moskve v máji 1972. Okrem toho som potom tiež bližšie ukázal, aký bol vôbec následný vývoj udalostí, ktorý viedol až k samotnému vyvrcholeniu *détente* v roku 1975. Svoju pozornosť som však zamerlal v rámci analyzovaného problému najmä na otázku vplyvu týchto jednaní o *SALT* na stav bezpečnosti západného Nemecka v skúmanom období.

V tejto súvislosti som jednak priblížil, ako vnímalo vôbec západné Nemecko celý tento proces, že jeho angažovanosť v rámci neho bola v skutočnosti determinovaná tým, z čoho vychádzal vo svojej koncepcii sám Brandt, teda z otázky spojenej s mierovým usporiadaním na európskom kontinente. Nutné je však zdôrazniť, že tak ako vnímala západonemecká politická reprezentácia otázku *SALT*, že sa do budúcnosti stane predpokladom práve pre iniciovanie jednaní uvedenej povahy usporiadania v Európe,

tak rovnako ju chápal v tomto smere aj sám Východ. Vzájomná prepojenosť procesu *SALT* a jeho vplyvu na západné Nemecko bola teda evidentná.

V nadväznosti na to som potom nakoniec vymedzil, akú úlohu zohralo vôbec západné Nemecko v súvislosti s uzatvorením dohody *SALT I*, ktorá by sa dala označiť, a to na základe bližšie analyzovaných detailov jednoducho za významnú. Tak by sa dalo však chápať aj celkové pôsobenie SRN v tomto procese, predovšetkým z hľadiska toho, do akej miery ju on sám vôbec ovplyvnil a súčasne tiež s tým, ako sa následne ona taktiež identifikovala s ním samotným.

Problematika otázky *SALT* vo vzťahu k Spolkovej republike sa však stala predmetom aj nasledujúcej podkapitoly. V rámci nej som v prvom rade priblížil pozadie toho, aký význam malo vôbec NATO pre Starý kontinent v období po skončení druhej svetovej vojny.

Je potrebné ale zdôrazniť, že NATO muselo orientovať potom v tomto skúmanom období svoju pozornosť najmä na otázku spojenú s čoraz väčším dôrazom na pôsobenie západného Nemecka na medzinárodnej scéne a rovnako tiež s jadrovou stratégiou USA smerom k postupnému znižovaniu ich prevahy v tejto oblasti. Okrem toho sa mi však následne naskytl tiež priestor aj pre zamýšľanie sa nad tým, aký podiel môže mať vôbec samotné NATO vo vzťahu k riešeniu nemeckej otázky.

Pri uvážovaní nad tým, že proces *SALT* mal na túto otázku tak značný vplyv, jedna možnosť, ktorá prichádza v tejto súvislosti potom do úvahy je, že áno, do budúcnosti je niečo také vôbec možné. Tá druhá však hovorí o tom, že keby došlo k okamžitému vyriešeniu tejto otázky za prítomnosti NATO, tak v danej chvíli by mali dôsledky takéhoto procesu veľmi negatívny dopad, a to nielen pre samotné západné Nemecko, ale aj pre samotnú alianciu.

Okrem tejto otázky je veľmi dôležité venovať tiež pozornosť tomu, že v spojení s nemeckou otázkou bol proces *SALT* vnímaný ako možnosť pre jej samotné riešenie, rovnako ako aj úvaha o tom, že by mohol predstavovať eventuálny predpoklad vedúci k mierovému usporiadaniu po skončení druhej svetovej vojny, za prítomnosti *SALT*, *Ostpolitik* a samotnej negácie studenej vojny. Túto hypotézu je nutné vziať do úvahy a zároveň nad ňou premýšľať.

Poslednú časť kapitoly som v nadväznosti na tieto analyzované otázky, zavŕšil potom charakteristikou toho, aký bol vôbec celkový význam bezpečnostnej politiky SPD-FDP v Brandtovej ére.

Táto problematika sa stala však predmetom aj poslednej štvrtej časti práce, totiž vnútropolitických dôvodov skúmanej bezpečnostnej politiky. Medzi ne patril jednak vplyv terorizmu, ktorý sa stal pre západné Nemecko v tejto dobe realitou, prostredníctvom *RAF*, ktorá operovala na jeho území. Avšak tiež aj následný prejav dôvery západonemeckého obyvateľstva voči vládnucej koalícii SPD-FDP, spojený s jeho samotným postojom k fungovaniu problému bezpečnosti v Brandtovej ére, a to jednak na základe vyššie uvedeného, ale aj v súvislosti s celkovým vývojom, ktorý som bližšie analyzoval v predchádzajúcich dvoch kapitolách. Ten bol totiž pre ňu kľúčový v tom, že stanovisko verejnosti je nesporne ďalším dôležitým faktorom pre následné rozvíjanie svojej politiky na poli bezpečnosti.

6 Zoznam prameňov a literatúry

I. Nepublikované primárne zdroje

POLITISCHES ARCHIV DES AUSWÄRTIGEN AMTS (PA AA), BERLIN

Referat B 32 204-USA

PA AA/Best.: Zwischenarchiv, Raum: Tresorebene B-Zwischenarcl, Regal: 10, Karton:
534, Betreff: USA, Bd. 7.: vom 1. Januar bis 31. Dezember 1974, Bestell-Nr.:
101.373

PA AA/Best.: Zwischenarchiv, Raum: Tresorebene B-Zwischenarcl, Regal: 10, Karton:
535, Betreff: USA, Bd. 8.: vom 1971-1974, Bestell-Nr.: 101.374

Referat B 38 II A1-Deutschland als Ganzes

PA AA/B 38 II A1, Best.-Nr. 283, Regal: 51, Karton:16938, Mikrofiche-Nr.: J, Best.-
Nr. 283-1

PA AA/B 38 II A1, Regal: 51, Karton: 16956, Mikrofiche-Nr.: J, Bd. 321-2

PA AA/B 38 II A1, Regal: 51, Karton: 16963, Mikrofiche-Nr.: J, Best.-Nr.: 334-1

Referat B 43 II 8/ II B1-Abrüstung und Sicherheit

PA AA/B 43 II8, Zwischenarchiv, Regal: 61, Karton: 17352, Betreff: NV-Vertrag,
Bestell-Nr.: 75-Forts. Bd. 4.: vom 25.4. 1968 bis 20.5. 1968

PA AA/B 43 II B1, Best.: Zwischenarchiv, Regal: 48, Karton: 2848, Betreff: SALT,
Bestell-Nr.: 107.255

PA AA/B 43 II B3, Regal: 62, Karton: 17381, Betreff: Nichtverbreitung von
Kernwaffen-Mai 68.-Dez. 68, Bestell-Nr.: 807

II. ARCHIV DER SOZIALEN DEMOKRATIE (AdsD) IN DER FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG (FES), BONN

WILLY BRANDT ARCHIV (WBA), DEPOSITUM WILLY BRANDT

AdsD/WBA- Aktengruppe- A3- Publizistische Äußerungen Willy Brandts
A 3.5. Abt. I. Mappe-294 A

AdsD/WBA- Aktengruppe- A8- Bundeskanzler und Bundesregierung- Mappe-12, 41

AdsD/WBA- Aktengruppe-A11- Sozialdemokratische Partei Deutschlands
(Parteivorsitzender, Parteipräsidium, Parteivorstand)
A 11.1 Abt. I.- Persönliche Korrespondenz A-Z 1968-
1980- Mappe- 7

III. BUNDESARCHIV, KOBLENZ (BAKo)

Abteilung B- Bundesrepublik Deutschland mit wesentlichen
Besatzungszonen- Bundesrepublik Deutschland ab 1949

I. OBERSTE ORGANE/ BUNDESKANZLERAMT

BAKo/Zwischenarchiv, B 136, Standort: 10, Magazin I 3 A E. 2.03,
Raumnummer: BS/KO, Bd. 2, Archivsignatur: 3616 - Fiche-1, 3

BAKo/Zwischenarchiv, B 136, Standort: 10, Magazin: I 3 A, Raumnummer:
BS/KO, Bd. 2, Archivsignatur: 3617 - Fiche-1

BAKo/Zwischenarchiv, B 136, Standort: 10, Magazin: I 3 A E. 2.3, Raumnummer:
BS/KO, Bd. 2, Archivsignatur: 6921

II. INNERDEUTSCHE BEZIEHUNGEN/ BUNDESMINISTERIUM FÜR INNERDEUTSCHE BEZIEHUNGEN

BAKo/Zwischenarchiv, B 137, Standort: 10, Magazin: II 4 A 1.2.05, Reihe: 237,
Raumnummer: BS/KO, Archivsignatur: 10907

BAKo/Zwischenarchiv, B 137, Standort: 10, Magazin: II 2 A U.2.05, Reihe: 118,
Raumnummer: BS/KO, Archivsignatur: 3651

BAKo/Zwischenarchiv, B 137, Standort: 10, Magazin: II 4 A 1.2.05, Reihe: 233,
Raumnummer: BS/KO, Archivsignatur: 16460

II. Publikované primárne zdroje

- Auswärtiges Amt (publ.) *Abrüstung und Rüstungskontrolle: Dokumente zur Haltung der Bundesrepublik Deutschland*. Bonn, 1980.
- Auswärtiges Amt (publ.) *Aussenpolitik der Bundesrepublik Deutschland- Dokumente von 1949-1994*. Köln: Verlag Wissenschaft & Politik, 1995.
- Auswärtiges Amt (publ.) *40 Jahre Aussenpolitik der Bundesrepublik Deutschland: eine Dokumentation*. Stuttgart: Bonn Aktuell, 1989.
- Bulletin des Presse- und Informationsamt der Bundesregierung (BPA)*, Nr. 132, Bonn, den 29. Oktober 1969.
- . Nr. 145, Bonn, den 29. November 1969.
- Dokumente k politice obou německých států a k úsilí o normalizaci vztahů v Evropě. (1964-1972). FMZV, Praha, 1973.
- Dokumente ke studiu mezinárodního práva a politiky. Sv. 3. Editor M. Potočný a kol., Praha: Svoboda, 1977.
- Europa-Archiv, Folge 15/1968
- Europa-Archiv, Folge 10/1969
- Europe-Archiv, Folge 24/1969
- Europa-Archiv, Folge 12/1969
- Europa-Archiv, Folge 12/1970
- Europa-Archiv, Folge 17/197

Europa-Archiv, Folge 24 /1971

Europa-Archiv, Folge 21/1973

Federal Republic of Germany. Bundestag. "Sicherheitspolitik. Grosse Anfrage der Fraktionen der SPD, FDP und CDU/CSU," Druscksache VI /1977. 6. Wahlperiode. Bonn, March 18, 1971.

———. Bundestag. "Kleine Anfrage der CDU/CSU," Druscksache VI/878. Bonn, June 1, 1970.

———. Bundesminister der Verteidigung, Weissbuch 1971/1972. Zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Entwicklung der Bundeswehr, Bonn, 1974.

März, Peter. *Dokumente zu Deutschland (1944-1994)*. München: Olzog Verlag, 1996.

North Atlantic Treaty Organisation. The Eurogroup. Brussels: NATO Information Service, 1975

President Nixon. Weekly Compilation of Presidential Documents. "President Nixon's News Conference March 4, 1969," Washington, D. C.: Department of State, March 10, 1969.

President Richard M. Nixon. "President Nixon's Address to the North Atlantic Council, April 10, 1969," Weekly Compilation of Presidential Documents. v. No. Washington, D. C.: Department of State, April 14, 1969

Weekly Compilation of Presidential Documents. v. 8, No. 23, Washington, D. C.: Department of State, June 5, 1972.

Siegler, Heinrich von. *Dokumentation zur Abrüstung und Sicherheit, Bd. VII.: 1969*. Bonn-Wien-Zürich: Verlag für Zeitarchive GmbH 1970.

———. *Dokumentation zur Abrüstung und Sicherheit, Bd. VIII.: 1970*. Bonn-Wien-Zürich: Verlag für Zeitarchive GmbH. 1971.

Schubert, Klaus von [Hrsg.]. *Sicherheitspolitik der Bundesrepublik Deutschland, Dokumentation 1945-1977, Teil II*. Bonn: Schriftenreihe der Bundeszentrale für politische Bildung, 1978.

The International Institute for Strategic Studies (IISS). *The Military Balance 1973-1974*. London, 1973.

III. Denníky, Intervia, Pamäte a Prehlásenia

Bahr, Egon. *Zu meiner Zeit*. München: Karl Blessing Verlag, 1996.

Baring, Arnulf. *Machtwechsel: Die Ära Brandt-Scheel*. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1982.

Birrenbach, Kurt. *Meine Sondermissionen: Rückblick auf zwei Jahrzehnte bundesdeutscher Aussenpolitik*. Düsseldorf: Econ Verlag, 1984.

Brandt, Willy. *Begegnungen und Einsichten. Die Jahre 1960-1975*. Hamburg: Hoffman und Campe Verlag, 1976.

———. *Der Wille zum Frieden. Perspektiven der Politik*. Hamburg, 1971.

———. *Die Spiegel-Gespräche 1959-1992*. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1993.

———. *Erinnerungen*. Frankfurt am Main: Propyläen, 1989.

———. *Friedenspolitik in Europa*. Frankfurt am Main: Fischer Verlag, 1968.

———. *My life in Politics*. New York: Viking, 1992

Dobrynin, Anatoly. *In Confidence: Moscow's Ambassador to America's Six Cold War Presidents (1962-1986)*. New York: Random House, 1995.

Dutschke, Rudi. *Mein langer Marsch. Reden, Schriften und Tagebücher aus zwanzig Jahren*. Reinbek b. Hamburg: Rowohlt, 1980.

Falin, Valentin. *Politische Erinnerungen*. München: Droemer Knaur, 1993.

Gromyko, Andrei. *Erinnerungen*. Düsseldorf: Econ Verlag, 1989.

Kissinger, Henry. *Roky v bílém domě*. Praha: BB Art, 2006.

Kissinger, Henry. *Roky obnovy*. Praha: BB Art, 2002.

Nixon, Richard. *The Memoirs of Richard Nixon*. New York: Grosset & Dunlop, 1978.

Schmidt, Helmut. *Ostverträge sind Teil unserer Sicherheitspolitik: Rede vor dem Deutschen Bundestag*. Bonn: Presse- und Informationsamt, 1977. Available on the Internet at <http://library.fes.de/pdf-files/netzquelle/a9710532.pdf>

Wörner, Manfred (Dr.). (CDU Göppingen). "Freedom through Security", Bonn: Congress on Political Security, January 11-12, 1980.

IV. Odborná literatúra

Ambrose, Stephen E. *Nixon*. Vol. II. *The Triumph of a Politician: 1962-1972*. Simon & Schuster, New York, NY, 1989.

Amme, Carl H. *NATO: Strategy and Nuclear Defense*. New York: Greenwood Press, 1988.

Ash, Timothy G. *In Europe's Name: Germany and the Divided Continent*. London: Cape, 1993.

Aust, Stefan. *Der Baader-Meinhof Komplex*. Hamburg: Hoffmann und Campe, 1985.

Bakker, Schut; Pieter, H. *Stammheim: der Prozess gegen die Rote Arme Fraktion*. Bonn: Paul-Rugenstein, 1997.

Bender, Peter. *Neue Ostpolitik: Vom Mauerbau bis zum Moskauervertrag*. München: Deutscher Taschenbuch, 1986.

Bielfeldt, Carola und Schlotter, Peter. *Die militärische Sicherheitspolitik der Bundesrepublik Deutschland*. Frankfurt am Main: Campus Verlag, 1980.

Bloom, Michael & Jordan, Robert S. *Political Leadership in NATO*. Westview-Press, Boulder, Colorado, 1979.

Bundy, William. *A Tangled Web: The Making of Foreign Policy in the Nixon Presidency*. New York: Hill and Wang, 1998.

Butz, Peters, *RAF: Terrorismus in Deutschland*. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1991.

Clemens, Clay. *Reluctant Realists: The Christian Democrats and West German Ostpolitik*. Durham, N.C.: Duke University Press, 1989.

- Detlef, Bald. *Die Verantwortung. Das Beispiel Helmut Schmidt: Das Primat des politischen über das militärische 1965-1975*. Berlin: Aufbau Verlag, 2008
- Deutsch, Karl W. *Political Community and The North Atlantic Treaty Area*. Princeton: Princeton University Press, 1957.
- Dieter, Dettke. *Allianz im Wandel*. Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik. Frankfurt am Main: Alfred Metzner Verlag, 1976.
- Die Furche*, Nr. 39/27. September 1969
- Dougherty, James E.; Pfalzgraff, Robert L. *Contending Theories of International Relations*. Boston: J. B. Lippincott Copany, 1971.
- Elke, Diehl und Hesse, Christine. *Zeiten des Wandels: Deutschland 1961-1974*, in: Informationen zur politischen Bildung, Nr. 258/1998.
- . *Deutschland in den 70er/80er Jahren*, in: Informationen zur politischen Bildung, Nr. 270/2001.
- Faulenbach, J. & Schüller, C. *Internationale Beziehungen I: Der Ost-West-Konflikt*, in: Informationen zur politischen Bildung, Nr. 245/Neudruck 2003.
- Fry, Michael P. [Hrsg.]: *Nuclear Non-Proliferation and the Non-Proliferation Treaty*. Berlin: Springer- Verlag, 1990.
- Garthoff, Raymond L. *Détente and Confrontation: American-Soviet Relations from Nixon to Reagan*. Washington, D.C.: Brookings Institution, 1985.
- Geyer, David C. and Bernd Schaefer, eds., *American Détente and German Ostpolitik 1969-1972*. Washington, DC: Supplement 1 to the Bulletin of the German Historical Institute, 2004.

- Griffith, William E. *The Ostpolitik of the Federal Republic of Germany*. Cambridge: MIT Press, 1978.
- Göbel, Uwe. *Die Studenten Bewegung und ihre Folgen: die politische Situation an der Hochschulen zwischen 1967-1977*. Köln: Dt. Inst.-Verl., 1978.
- Hacke, Christian. *Die Ära Nixon-Kissinger 1969-1974: konservative Reform der Weltpolitik*. Stuttgart: Klett-Cotta Verlag, 1983.
- Haftendorn, Helga *Abrüstungs und Entspannungspolitik zwischen Sicherheitsbefriedigung und Friedenssicherung: zur Aussenpolitik der BRD 1955-1973*. Zugl.: Hamburg, Univ., Habil.-Schr., 1973.
- . *Security and Détente: Conflicting Priorities in German Foreign Policy*. New York, NY: Praeger, 1985.
- Hanhimäki, Jüssi. *The Flawed Architect*. New York: Oxford University Press, 2004.
- Hanrieder, Wolfram. *Germany, America, Europe: 40 Years of German Foreign Policy*. New Haven: Yale University Press, 1989.
- Herzfeld, Hans. *Berlin in der Weltpolitik 1945-1970*. Berlin[u.a.]: de Gruyter, 1973.
- Hofmann, Robert. *Die Sicherheitspolitik der SPD 1966-1977: Innerparteiliche Willensbildung und praktizierte Regierungspolitik im nationalen und internationalen Bezugsrahmen*. München, Univ., Diss., 1987.
- Kissinger, Henry. *American Foreign Policy*. New York: Bortin, 1977.
- Kirchner, Joseph E. *The Federal Republic of Germany and NATO: 40 Years After*. Basingstoke, Hampshire: Macmillan, 1992.

- Klitzing, Holger. *The Nemesis of Stability: Henry A. Kissinger's ambivalent Relationship with Germany*. Trier: WVT, Wiss Verl. Trier.
- Leffer, Melvyn. *The Cold War: What do "We Now Know"?*, in: *American Historical Review*, 1999.
- Lemler, Kai. *Die Entwicklung der RAF im Kontext des internationalen Terrorismus*, Bonn: Bouvier, 2008.
- Liska, Geroge F. *Nations in Alliance: The Limits of Interdependence*. Baltimore: Johns Hopkins Press, 1962.
- Litwak, Robert S. *Détente and the Nixon Doctrine: American Foreign Policy and the Pursuit of Stability*. Cambridge u.a.: Cambridge Univ. Pr., 1984.
- Lundestad, Geir. *Empire by Integration: the United States and European Integration 1945-1997*. Oxford [u.a.]: Oxford University Press, 1998.
- Marshall, Barbara. *Willy Brandt: eine politische Biographie*. Bonn: Bouvier, 1993.
- Mastny, Vojtech. "Did NATO win the Cold War?", in: *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 3, 1999.
- Mattox, Gale A. *The US/USSR Strategic Arms Limitation Talks: The Implications for the Security of the Federal Republic of Germany*. Univ. of Va., Diss., 1981.
- Michálek, Slavomír. *Rok 1968 a Československo. Postoj USA, Západu a OSN*. Bratislava: Prodama, 2008.
- Newhouse, John. *Cold Dawn: The Story of SALT*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1973.
- New York Times*, September 20, 1968.

New York Times, September 20, 1969.

New York Times, September 23, 1969.

New York Times, July 26, 1972

Nurick, Robert. [Hrsg.]. *Nuclear Weapons and European Security*. New York, NY: St. Martin's Pr., 1984.

Osgood, Robert E. and Tucker, Robert W. *Force, Order and Justice*. Baltimore: John Hopkins Press, 1967.

Plšková, J. *Ostpolitika SRN za Eduarda a Kiesingera*. in: *Mezinárodní vztahy* 4/96.

Powaski, Ronald E. *The United States and European Security 1950-1993*. Westport, Conn. [u.a.]: Greenwood Press, 1994.

Preisinger, Johannes. *Deutschland und die nukleare Nichtverbreitung. Zwischenbilanz und Ausblick*. Bonn: Europa-Union-Verl., 1993.

Rabehl, Bernd. *Feindblick: der SDS in Fadenkreuz des Kalten Krieges*. Berlin: Philosophischer Salon, 2000.

Radkau, Joachim. *Aufstieg und Krise der deutschen Atomwirtschaft 1945-1975. Verdrängte Alternativen in der Kerntechnik und der Ursprung der nuklearen Kontroverse*. Reinbek: Rowohlt 1983.

Sarotte, Mary E. *Dealing with de Devil: East Germany, Détente, and Ostpolitik. 1969-1973*, Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2001.

Schmidt, Gustav. *A History of NATO: The First Fifty Years. Vol. II*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave, 2001.

- Schmidt, Helmut. *The Balance of Power: Germany's Peace Policy and the Superpowers*. London: William Kimber, 1971.
- Schulz, Matthias. *The Strained Alliance: U.S.-European Relations from Nixon to Carter*. Washington, D.C.: Cambridge University Press, 2010.
- Schwarz, J. *SALT-Strategic Arms Limitation Talks: Dokumente und Materialien*. München: Univ d. Bundeswehr, 1985.
- Steinke, Rudolf [Hrsg.]. *Germany Debates Defense: The NATO Alliance at the Crossroads*. Armonk, NY: Sharp, 1983.
- Vogtmeier, Andreas. *Egon Bahr und die deutsche Frage: Zur Entwicklung der sozialdemokratischen Ost-und Deutschlandpolitik bis zur Vereinigung*. Bonn: Dietz, 1996.